

***S T R A T E G I A
ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU
GMINY ŁOMŻA DO ROKU 2014***

Łomża, styczeń 2011 r.

OPRACOWANIE:

URZĄD GMINY ŁOMŻA

WERYFIKACJA:

Jacek Albin Nowakowski – Wójt Gminy Łomża

Barbara Sobczyńska – Wanke – Sekretarz Urzędu Gminy Łomża

Zofia Brokowska – Skarbnik Urzędu Gminy Łomża

Tomasz Walczuk – Kierownik Referatu Rozwoju Gospodarczego
i Ochrony Środowiska Urzędu Gminy Łomża

PRACE ORGANIZACYJNO-TECHNICZNE I REDAKCYJNE:

Katarzyna Jastrzębska – inspektor ds. pozyskiwania funduszy zewnętrznych
Urzędu Gminy Łomża

Eksperci:

Przedstawiciele Urzędu Gminy Łomża:

Jolanta Dobrzycka, Iwona Jastrzębska, Elżbieta Kulesza, Anna Lachowska,
Krystyna Lipińska, Szczepan Mierzejewski, Maria Mrozek, Marcin Niklewicz
Grażyna Paluszkiewicz, Bożena Skarżyńska, Antoni Szepietowski.

ZESPÓŁ KONSULTANTÓW SPOŁECZNYCH:

Przedstawiciele jednostek organizacyjnych Gminy Łomża:

Agnieszka Krassowska – Kierownik Ośrodka Pomocy Społecznej
Gminy Łomża,

Tomasz Tyszka – Dyrektor Zarządu Ekonomicznego Szkół Gminy Łomża,

Jerzy Sęk – Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury Gminy Łomża,

Wiesława Kłosińska – Dyrektor Biblioteki Publicznej Gminy Łomża,

Wiesława Masłowska – dyrektor Publicznego Gimnazjum nr 9 im. Rodziny
Lutosławskich w Łomży.

Przedstawiciele społeczności gminnej:

Radni Rady Gminy Łomża: Boguska Krystyna, Chiliński Ryszard, Chojnowski Piotr, Cychol Barbara, Dębowska –Ignaciuk Beata, Jałowiecka Jolanta, Jastrzębski Tadeusz, Kłys Piotr, Krzeczkowski Grzegorz, Kuzia Mieczysław, Lutostański Zygmunt, Marusa Zofia, Nieciecki Marian, Ostrowska Wanda, Zacharczyk Sławomir.

Sołtysi Gminy Łomża: Sierzputowski Kazimierz, Waszczuk Sylwester, Kupidłowski Sławomir, Jackowski Kazimierz, Chojnowski Stanisław, Grzymała Bogumiła, Żebrowska Hanna, Komorowska Krystyna, Zaremba Renata, Korytkowski Mariusz, Dębski Bogdan, Jankowski Krzysztof, Kania Anna, Szablowski Jan, Malinowski Kazimierz, Kotowska Wiesława, Zalewski Jan, Iwanowski Jarosław, Pawelczyk Wincenty, Gronostajski Bogdan, Perkowska Krystyna, Baczewski Paweł, Zaczek Marian, Mioduszewski Czesław, Witczak Anita, Król Wiesława, Lutostańska Teresa, Kaliściak Mieczysław, Chiliński Ryszard, Wakółowska Maria, Szeligowski Wioleta, Sylwester Bednarczyk, Rzodkiewicz Helena, Mierzejewski Eugeniusz, Jackowska Bożena, Zalewski Mariusz, Modzelewska Dorota, Modzelewski Marian, Truszkowski Henryk, Bogdan Tomaszewski.

Przedstawiciele organizacji pożytku publicznego z terenu Gminy Łomża:

Tadeusz Wiśniewski - Komendant Gminny Ochotniczej Straży Pożarnej,
Andrzej Bednarczyk – Wice Prezes Naczelnik Ochotniczej Straży Pożarnej w Konarzycach,
Marcin Ceran - Wice Prezes Naczelnik Ochotniczej Straży Pożarnej w Podgórzu.

SPIS TREŚCI:

ROZDZIAŁ I

WSTĘP	7-11
I.1. Przesłanki aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Łomża	7 - 8
I.2. Metodologia prac aktualizacyjnych.....	8 - 9
I.3. Definicje.....	9 -11
I.4. Powiązanie z dokumentami strategicznymi.....	11

ROZDZIAŁ II

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRZYRODNICZA, SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA I GOSPODARCZA GMINY ŁOMŻA

II.1. Historia Gminy.....	12-13
II.2. Położenie administracyjne.....	14-15
II.3. Charakterystyka przyrodnicza	15-27
II.4. Charakterystyka społeczno – demograficzna	28-38
II.5. Charakterystyka gospodarcza	38-52
II.6. Infrastruktura techniczna	53-59
II.7. Zagospodarowanie przestrzenne.....	59-60
II.8. Obiekty dziedzictwa kulturowego	61-63
II.9. Charakterystyka finansów gminy	63-70

ROZDZIAŁ III

ANALIZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH..... 71 -110

III.1. Identyfikacja problemów..... 71-75

III.2. Identyfikacja stymulatorów i ograniczeń rozwoju..... 75-100

III.3. Cele i kierunki rozwoju wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego oraz Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „ZPP”..... 101-103

ROZDZIAŁ IV

PODSTAWOWE ELEMENTY STRATEGII ROZWOJU GMINY.....104-110

IV.1. Wizja i misja rozwoju gminy 104-107

IV.2. Cele strategiczne, operacyjne i kierunki rozwoju gminy..... 108

IV.3. Priorytety rozwoju gminy Łomża.....109-110

ROZDZIAŁ V

STRATEGICZNE PROGRAMY ROZWOJOWE..... 111-138

V.1. Sfera gospodarcza..... 111-118

V.2. Sfera społeczna.....119-127

V.3. Sfera techniczna..... 128-131

V.4. Sfera ekologiczna..... 131-135

V.5. Sfera zarządzania.....136-138

ROZDZIAŁ VI

ZAGADNIENIA REALIZACJI STRATEGII..... 139-143

VI.1. Organizacyjne aspekty i monitoring realizacji strategii.....139-141

VI.2. Finansowe aspekty realizacji strategii.....142-143

ROZDZIAŁ I

WSTĘP

I. 1. Przesłanki aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Łomża.

Niniejszy dokument jest aktualizacją **Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2010 zatwierdzonej uchwałą Nr XXIII/138/2001 Rady Gminy Łomża z dnia 29 marca 2001 r.**

Aktualizacja Strategii wynika z następujących przyczyn:

1. Niektóre zapisane w Strategii programy operacyjne straciły swoją aktualność, inne wymagały nowej redakcji. Celem merytorycznym opracowania nie jest zbudowanie odmiennej od dotychczasowej Strategii, lecz na jej bazie dokonanie aktualizacji.
2. Integracja Polski z Unią Europejską wniosła istotne zmiany w sposobie przygotowania i realizacji przedsięwzięć mających wpływ na rozwój Gminy.
3. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża będzie, w większym niż dotychczas stopniu programem działania, stanowiącym podstawę do efektywnego zarządzania gminą.
4. Strategia ma pełnić funkcję informacyjną i promocyjną – powinna informować potencjalnych inwestorów o kierunkach rozwoju gminy, ukazywać walory środowiska przyrodniczego, gospodarczego i kulturalnego gminy.
5. Ze Strategii, w większym stopniu, powinna wynikać hierarchia celów, które chce zrealizować gmina w długofalowym okresie.
6. Strategia powinna mieć charakter społeczny, partnerski – kluczem do powodzenia jej realizacji i osiągania przewagi konkurencyjnej nad innymi gminami podobnej wielkości, jest szeroko rozumiany udział opinii społecznej mieszkańców oraz akceptacja przyjętych celów strategicznych przez wszystkie ugrupowania polityczne.

Proces aktualizacji Strategii będzie przyjmowany jako systemowy element zarządzania strategicznego gminą, a nie jednorazową akcją. Strategia

powinna być aktualizowana i korygowana w trakcie istotnych zmian w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym gminy.

I. 2. Metodologia prac aktualizacyjnych.

Przy realizacji prac aktualizacyjnych Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014 obrano metodę ekspercko – partnerską, która pozwoliła połączyć wiedzę i doświadczenie ekspertów oraz uczestnictwo społeczne, zarówno instytucji, podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych jak i mieszkańców gminy.

Wybranej metodzie podporządkowano tryb pracy nad aktualizacją Strategii. Według opracowanego harmonogramu w debatach spotykały się i omawiały problemy aktualizacyjne:

- **Zespół koordynujący** złożony z Wójta Gminy Łomża, Sekretarza Urzędu Gminy Łomża, Skarbnika Urzędu Gminy Łomża, Kierownika Referatu Rozwoju Gospodarczego i Ochrony Środowiska Urzędu Gminy Łomża, Dyrektora Zarządu Ekonomicznego Szkół Gminy Łomża, Kierownika Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Łomża;
- **Zespół roboczy** składający się z inspektora ds. drogownictwa ochrony środowiska, inspektora ds. drogownictwa i inwestycji infrastrukturalnych, dwóch inspektorów ds. gospodarki gruntami i zagospodarowania przestrzennego, inspektora ds. ochrony środowiska, rolnictwa i pozyskiwania funduszy z Unii Europejskiej, inspektora ds. gospodarki komunalnej i inwestycji, inspektora ds. handlu i usług, podinspektora ds. ewidencji ludności, inspektora ds. pozyskiwania funduszy zewnętrznych, inspektora ds. obsługi urzędu i p/poż., inspektora ds. księgowości budżetowej (pracownicy Urzędu Gminy Łomża).

Członkowie obu Zespołów ustosunkowali się do najważniejszych problemów strategicznych gminy. Zadaniem metodycznym w aktualizowaniu Strategii było zawarcie w niej celów i priorytetów określonych w Narodowym Planie Rozwoju 2007 – 2013.

Narodowy Plan Rozwoju (NPR) 2007 – 2013 jest strategią obejmującą całokształt działań rozwojowych kraju, bez względu na pochodzenie środków

finansowych. Poza przedsięwzięciami współfinansowanymi z budżetu UE, uwzględnia działania finansowane również z zasobów krajowych. W ten sposób Strategia Rozwoju Gminy Łomża staje się dokumentem uniwersalnym i pomocnym przy ubieganiu się o dofinansowanie z Unii Europejskiej i środków krajowych przedsięwzięć realizowanych przez gminę.

Zgodnie z zasadą programowania rozwoju i komplementarności polityk rozwoju regionalnego i lokalnego, aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Łomża jest dostosowana do układu celów i priorytetów Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. Zbieżność kierunków rozwoju obu dokumentów może być argumentem przy ubieganiu się przez samorząd gminy o środki budżetu państwa oraz funduszy unijnych na realizację przedsięwzięć strategicznych.

Aktualizowana Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża obejmuje lata 2011 – 2014, czyli jednego okresu budżetowego, co umożliwi samorządowi gminy określanie wielkości środków kierowanych na realizację poszczególnych priorytetów zadaniowych.

I. 3. Definicje.

- **Rozwój zrównoważony** – jest to wypracowana przez gremia międzynarodowe i przyjęta przez polskie władze państwowe strategia rozwoju ekologiczno – społeczno – gospodarczego mająca na celu wdrożenie zmian o charakterze cywilizacyjnym w sferze gospodarczej i społecznej i stworzenie dobrych przyrodniczych podstaw trwałego rozwoju. Celem tej strategii jest intensyfikacja rozwoju nowoczesnych form gospodarowania, zapewnienie wysokiej jakości życia społeczeństwa, wdrożenie kompleksowego (zintegrowanego) systemu użytkowania, ochrony i kształtowania środowiska, pielęgnowanie oraz pomnażanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz wdrażanie nowoczesnych systemów organizacji i zarządzania.
- **Strategia** – jest to określenie sposobu postępowania i wybór drogi rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez sformułowanie misji i docelowej wizji jednostki, wybór długookresowych celów rozwojowych zapewniających urzeczywistnienie przyjętej wizji; częścią strategii jest polityka realizacji strategicznych celów rozwojowych, określająca

zasady postępowania oraz wskazująca narzędzia niezbędne do osiągnięcia przyjętych celów, w tym sposób alokacji środków kapitałowych, zaangażowania społecznego, systemu informacji; ważnym elementem polityki są więc wyodrębnione zadania wdrożeniowe ujęte w ramach operacyjnych programów strategicznych.

- **Cel strategiczny** – cel najwyższego rzędu w *Strategii Rozwoju Gminy Łomża*, określa stan, jaki zamierza się osiągnąć w 2014 roku, poprzez osiąganie celów pośrednich i operacyjnych.
- **Cel pośredni** – cel podporządkowany celowi strategicznemu, wskazujący działania kierunkowe lub stany docelowe w obszarach definiowanych poprzez cele operacyjne.
- **Cel operacyjny** – cel określający wycinek Strategii, który powinien być skojarzony z konkretnymi programami operacyjnymi.
- **Wizja gminy** – cel długofalowy *Strategii Rozwoju Gminy Łomża*.
- **Misja gminy** – wyobrażenie przyszłego stanu gminy, intencja przekształcenia Gminy Łomża w gminę o określonych cechach.
- **Kierunki** – istotne wskazania co do zakresu, natężenia i docelowego efektu działań podejmowanych w ramach programów operacyjnych w ramach danej polityki branżowej i powiązanych z celami szczegółowymi Strategii.
- **Priorytet** – cel operacyjny o najwyższej randze, którego realizacja ma przywilej pierwszeństwa oraz związany z większymi możliwościami zasilenia z funduszy Unii Europejskiej.
- **Program operacyjny** – zbiór projektów zbudowany z uwzględnieniem działań kierunkowych i zasad określonych we właściwej polityce branżowej, wskazujący przedmiot podejmowanych działań, osobę odpowiedzialną za ich wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania oraz wskaźniki oceny stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów.
- **Projekt** – zbiór zadań wskazujący przedmiot podejmowanych działań, osobę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania oraz wskaźniki oceny stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów.

- **Wskaźnik** – narzędzie pomiaru osiągnięcia celu lub realizacji programów, projektów i zadań.
- **Zadanie** – podstawowa jednostka realizacyjna służąca osiągnięciu wyznaczonych celów, wskazująca przedmiot zadania, osobę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania.
- **Zasady** – wartości i przesłanki określające politykę branżową, będące podstawą do wyznaczania kierunków podejmowanych w ramach jej działań.

I. 4. Powiązanie z dokumentami strategicznymi.

Cele strategiczne rozwoju gminy powinny być spójne z ogólnymi celami rozwoju województwa, kraju i zaleceniami Unii Europejskiej. Przy określaniu strategicznych celów rozwojowych gminy oraz kierunków działań będą brane pod uwagę cele strategiczne, zalecenia oraz wskazania zawarte w następujących dokumentach:

- **Narodowym Planie Rozwoju (NPR) 2007 – 2013,**
- **Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski do roku 2025,**
- **Strategii Zrównoważonego Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski,**
- **Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku,**
- **Programach pomocowych Unii Europejskiej.**

Realizacją *Strategii* będą kierowały władze gminy. W dokumencie przedstawiono koncepcję systemu zarządzania i wdrażaniem *Strategii* oraz monitorowania efektów gospodarczych, społecznych i ekologicznych. Wszystkie zadania (programy i projekty) realizowane przez jednostki zależne od samorządu gminnego powinny być podporządkowane strategicznym celom rozwojowym i zgodne z programami realizacyjnymi.

ROZDZIAŁ II

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRZYRODNICZA, SPOŁECZNO – DEMOGRAFICZNA I GOSPODARCZA GMINY ŁOMŻA

II. 1. Historia gminy Łomża.

Gmina Łomża podobnie jak cała ziemia łomżyńska historycznie związana jest z dziejami północno-wschodniego Mazowsza. Dzieje ziemi łomżyńskiej były bogate i niezwykle dramatyczne. Pierwsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu wpływów rzymskich i są datowane na II wiek n.e.

Największą atrakcją historyczną Gminy Łomża jest potężne grodzisko z około IX - X wieku z osadą i resztkami kościoła pw. Św. Wawrzyńca, znajdujące się w okolicach miejscowości **Stara Łomża nad Rzeką**. Grodzisko składa się z grodu właściwego i dwóch podgrodzi. W wyniku badań archeologicznych wyróżniono trzy fazy osadnicze. W IX wieku funkcjonowała tu osada otwarta. Na początku X/XI wieku wybudowano gród typu cypłowego, który pod koniec XI lub na początku XII wieku został spalony. Około połowy XII wieku ponownie przystąpiono do fortyfikowania terenu, wznosząc gród właściwy i dwa podgrodzia otoczone wałami. Gród pełnił rolę strategiczną i handlową. Uległ zniszczeniu pod koniec XIII wieku. Na legendarnym **wzgórzu Św. Wawrzyńca**, po kolejnych pracach archeologicznych odsłonięte zostały i udostępnione dla zwiedzających ruiny gotyckiej świątyni. Można oglądać kamienne fundamenty kościoła łączone gliną i resztki murów. Pod nimi znajdują się prawdopodobnie ruiny wcześniejszego kościoła datowanego na X/XI wiek, na którym wybudowano nową świątynię.

Około dwóch kilometrów od Łomży znajduje się **Las Jednaczewski**, na polanie którego usytuowany jest pomnik upamiętniający wydarzenie, jakie miało miejsce w 1733 roku. W tym miejscu według legendy była bitwa Kurpiów z przeważającymi wojskami szwedzkimi, saskimi i moskiewskimi. Na cześć bohatera tego zdarzenia Stacha Konwy, w 1923 roku wystawiony tu został oryginalny pomnik z pszczelej barci. W 1988 roku na fundamentach starego cokołu pomnika, który został zniszczony w czasie II

wojny światowej ustawiono kapliczkę z pszczelnej barci, ozdobionej kurpiowskimi rzeźbami i gontowym daszkiem.

W miejscowości **Gać** nad niewielką, ale malowniczą rzeką Gać usytuowany jest młyn wodny. Powstał na początku XX wieku i co jest największą jego atrakcją, nadal pracuje, choć po doprowadzeniu do niego prądu, jego praca stała się niezależna od kaprysów wody.

W niewielkiej miejscowości **Czaplice** znajduje się neogotycki dwór, wzniesiony z cegły na fundamentach z łupanego kamienia polnego. Obecnie w budynku tym znajduje się szkoła podstawowa.

W miejscowości **Konarzyce**, której początki istnienia datowane są na 1419 rok, znajduje się budynek w stylu dworowym wzniesiony w 1928 roku z neobarokowymi elementami wykończenia. Tu również obecnie swoją siedzibę ma szkoła podstawowa. We wsi znajduje się także kapliczka przydrożna, późnobarokowa z drugiej połowy XVIII wieku. Murowana z cegły, tynkowana, na planie koła. Wewnątrz kapliczki znajduje się rzeźba Św. Floriana, która skutecznie chroni tą miejscowość przed ogniem.

Na cmentarzu rzymsko-katolickim w miejscowości **Puchały** znajdują się dwie kaplice cmentarne. Pierwsza z nich pochodzi z 1843 roku. Jest to kaplica o drewnianej konstrukcji zrębowej na podwalinie z kamieni polnych. Druga zbudowana w 1905 roku. Murowana z cegły na sześciennych blokach granitowych.

Wieś **Mikołajki** z kolei posiada kapliczkę z początku XIX wieku. Murowana z cegły, tynkowana. Kaplica składa się z trzech kondygnacji, gdzie znajdują się prostokątne wnęki. Na jej miejscu istniała wcześniejsza, która uległa zniszczeniu. Powstanie kapliczki okoliczni mieszkańcy wiążą z budową kościoła w miejscowości Szczepankowo. Jak głosi legenda, do budowy kościoła zatrudniono mieszkańców Łomży. Utrudzeni murarze wracający po pracy do domu zatrzymywali się w gościńcu. W miejscu odpoczynku postanowili wznieść kapliczkę. Każdy z nich codziennie przynosił jedną cegłę i zaprawę murarską na kielni. W taki sposób upamiętnili swój wysiłek, którego efektem jest piękna przydrożna kapliczka.

Zabytki z terenu Gminy Łomża wpisane do rejestru zabytków nieruchomych znajdujących się w ewidencji zabytków Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków szczegółowo zostały wymienione w rozdziale II.8.

II. 2. Położenie administracyjne.

Gmina Łomża położona jest w zachodniej części województwa podlaskiego w powiecie łomżyńskim – na skraju Międzyrzecza Łomżyńskiego i Dolinie Dolnej Narwi. Jest gminą okalającą miasto Łomża, które bezpośrednio wpływa na jej rozwój. Sąsiaduje z następującymi gminami wchodzącymi w skład powiatu łomżyńskiego:

- od zachodu z gminą Nowogród i Miastkowo,
- od południa z gminą Śniadowo,
- wschodu z gminami Rutki i Zambrów.

Gmina Łomża jest drugą co wielkości gminą powiatu łomżyńskiego (rys. 2.1)

Rysunek 2.1. Gmina Łomża na tle innych gmin powiatu łomżyńskiego (wg. stanu na dzień 31.XII.2010 r.)

Gminę w granicach administracyjnych tworzy 40 miejscowości (40 sołectw): Andrzejki, Bacze Suche, Boguszyce, Bożenica, Chojny Młode, Czaplice, Dłużniewo, Gać, Gielczyn, Grzymały Szczepankowskie, Janowo, Jarnuty, Jednaczewo, Kisiołki, Konarzyce, Koty, Lutostań, Łochtynowo, Mikołajki, Milewo, Modzele-Skudosze, Modzele-Wypychy, Nowe Kupiski,

Nowe Wyrzyki, Pniewo, Podgórze, Puchały, Rybno, Siemień Nadrzeczny, Siemień-Rowy, Sierzputy Młode Stara Łomża przy Szosie, Stara Łomża nad Rzeką, Stare Chojny, Stare Kupiski, Stare Modzele, Stare Sierzputy, Wygoda, Zawady, Zosin.

II. 3. Charakterystyka przyrodnicza.

Rzeźba terenu

Teren Gminy Łomża obejmuje fragmenty Doliny rzeki Narew, nad którą położona jest część terytorium gminy oraz część wysoczyznową. Dolina Narwi wchodzi w skład utworzonego w ramach obszaru chronionego krajobrazu Pradoliny Narwi, Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego. W granicach tego Parku znajdują się tereny nizinne położone pomiędzy miejscowościami: Pniewo, Gać, Stara Łomża Nad Rzeką.

Strefa dolinowa gminy wykazuje bardzo dużą naturalność. Charakteryzuje się też unikalnymi walorami przyrodniczo – krajobrazowymi. Bogactwo flory, a zwłaszcza występowanie wielu gatunków roślin chronionych i rzadkich sprawia, że tereny te należą do najciekawszych zakątków Polski. Dolina Narwi stanowi też ekologiczny korytarz łączący cenne obszary geoprzyrodnicze. Strefę wysoczyznową cechuje wysoki stopień przekształceń, które wynikają z prowadzenia intensywnej gospodarki rolnej.

Surowce mineralne

Podstawowe surowce mineralne występujące w gminie Łomża to: żwir, piasek oraz pospółka. Bacze Suche, Boguszyce, Gać, Nowe Kupiski, Podgórze i Stare Modzele należą do miejscowości, w których wyodrębnione zostały miejsca występowania kruszyw naturalnych w ilościach przemysłowych.

Klimat

Na obszarze gminy Łomża występuje klimat umiarkowany przejściowy, gdzie średnia roczna temperatura powietrza jest niższa od 7°C. Kontynentalizm klimatu sprawia, że roczna amplituda średnich temperatur miesięcznych dochodzi do 22°C. Średnia temperatura najzimniejszego miesiąca wynosi -26°C, natomiast średnia temperatura w lecie 17-18°C. W ciągu roku dni letnich z temperaturą maksymalną wyższą lub równą 25°C

występuje 25 do 31, zaś upalnych z temperaturą wyższą lub równą 30°C – od 2 do 6. Okres zimy trwa 100-120 dni, tj. ok. 3,5 – 4 miesiące. Liczba dni z przymrozkami dochodzi nawet do 146. Dni mroźnych z temperaturą mniejszą lub równą 0°C występuje 50 – 64, zaś bardzo mroźnych z temperaturą równą lub mniejszą od -10 °C, średnio 4 – 6. Charakterystyczny dla tego obszaru jest krótki okres wegetacji oraz mała liczba opadów. Średnie sumy opadów rocznych wynoszą ok. 550 mm. Przeciętna liczba dni z opadem wynosi od 170 do 190 w ciągu roku. Największe nasilenie burz przypada na okres czerwca – sierpnia, kiedy to występuje od 3 – 5 dni burzowych na miesiąc. Pokrywa śnieżna zalega średnio 76 – 96 dni w roku. Długość trwania okresu wegetacyjnego wynosi 180 – 200 dni. Na obszarze dominują wiatry z kierunków zachodnich (udział kierunków zachodnich wynosi 44,7% – 59,1%, wschodnich zaś 26% – 34%).

Stosunki wodne

Teren gminy położony jest w obrębie zlewni Narwi. Rzeka Narew, Gać, Łomżyczka, Struga Lepacka oraz system rowów melioracyjnych tworzą podstawową sieć hydrograficzną. Rzeka Narew jednocześnie tworzy naturalną granicę gminy. Wody powierzchniowe w gminie Łomża zajmują łączną powierzchnię 157 ha (50,3 km), tab. 2.1.

Tabela 2.1. Cieki wodne w gminie Łomża

Nazwa	Długość cieku w granicach gminy [km]	Klasa czystości	
		aktualna	docelowa
Gać	11,4	b/d	b/d
Jabłonka	3,0	b/d	b/d
Łomżyczka	20,0	b/d	b/d
Lepak	15,9	b/d	b/d

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Pomimo faktu, że obszar gminy pozbawiony jest w zasadzie źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych, są one w niskich klasach czystości. Stan sanitarny tych wód uzależniony jest od wielkości zrzucanego ładunku

zanieczyszczeń pochodzących spoza granicy gminy. Lokalnymi źródłami zanieczyszczeń może być miejscowe rolnictwo (obornik, chemiczne i biologiczne środki ochrony roślin i nawożenia gleb). Przyczyną takiego stanu rzeczy mogą być także w mniejszym stopniu ścieki bytowe.

Inwentaryzacja glebowa

Większą powierzchnię gminy zajmują gleby wytworzone z pyłów. Wśród nich występują także gleby (ale w mniejszych ilościach), których skałą macierzystą są piaski. Ponadto znajdują się niewielkie kontury gleb żwirowych. Znajdują się tutaj także gleby posiadające w swoim profilu grubsze warstwy pyłu lub piasku gliniastego lekkiego. W gminie Łomża wyodrębnić więc można gleby lekkie obejmujące piaski luźne i piaski słabo gliniaste oraz gleby średnie obejmujące piaski gliniaste mocne oraz gliny lekkie.

Gmina Łomża charakteryzuje się średnią jakością gruntów rolnych. Przeważają gleby o niskich klasach bonitacyjnych. Zauważa się tutaj wyraźny brak gruntów w klasie I i II zarówno na gruntach ornych jak i użytkach zielonych.

Produkcja rolna ukierunkowana na uprawę zbóż i ziemniaków obejmuje kompleks żytnio – ziemniaczany. Gleby tego kompleksu charakteryzują się dobrą przepuszczalnością oraz są przewiewne. Należą do gleb lekkich i łatwych w uprawie, lecz wymagają intensywnego nawożenia mineralnego. Najmniej urodzajne są gleby kompleksu żytniego słabego. Charakteryzują się one nadmierną przepuszczalnością i przewiewnością, niską zawartością próchnicy oraz niedoborem wody w okresie wegetacji. Przeważnie nadają się pod uprawę żyta, łubinu, gryki, a także pod zalesienie.

Struktura użytkowania powierzchni, właściwości produkcyjne gleb

Dominującą formą użytkowania powierzchniowego jest uprawa gruntów ornych, które zajmują na terenie gminy ok. 66,95% ogółu powierzchni (tj. 10193 ha). Spory odsetek terenów gminy zajmują lasy i grunty leśne – ok. 17,42% (3607,37 ha) oraz łąki – 19,72% powierzchni ogólnej (3003,65 ha). Niewielki procent powierzchni zajmują sady – 0,55% powierzchni łącznej (83,87 ha).

Struktura powierzchni ze względu na rodzaj terenu

Łączna powierzchnia gminy Łomża wynosi 20 700 ha. Struktura terenu ze względu na jego rodzaj kształtuje się następująco (tab. 2.2.):

Tabela 2.2. Struktura powierzchni ze względu na rodzaj terenu

<i>Rodzaj terenu</i>	<i>Powierzchnia w hektarach</i>	<i>Udział %</i>
użytki rolne	15 230,43	73,57
las	3607,37	17,42
wody	171,27	0,83
tereny działek rekreacyjnych	4,50	0,03
drogi i koleje	699,59	3,38
nieużytki	159,43	0,77
inne tereny	827,41	4,00
RAZEM	20 700,00	100,00

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Struktura powierzchni ze względu na klasę gruntów

Większą powierzchnię gminy zajmują gleby utworzone z pyłów. Wśród nich występują także gleby, których skałą macierzystą są piaski. Ponadto znajdują się tu niewielkie ilości gleb żwirowych jak też gleby posiadające w swoim profilu warstwę pyłu lub piasku gliniastego lekkiego.

Struktura powierzchni ze względu na własność gruntu

Tabela 2.3. Struktura powierzchni ze względu na własność gruntu (stan na 31.X.2010)

Własność	Powierzchnia w hektarach		
	klasa III	klasa IV	Klasa V i VI
osób fizycznych	537,14	7063,08	10324,36
osób prawnych	1,04	17, 24	12,10
Gminy Łomża:	0,89	9,59	61,65
z tego wydzierżawione:			
osobom fizycznym	0,17	0,65	1,96
osobom prawnym	-	-	-
w zasobach Skarbu Państwa	0,81	29,07	76,98

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Powierzchnia użytków rolnych w gminie przedstawia się następująco (tab. 2.4):

Tabela 2.4. Zestawienie powierzchni użytków rolnych

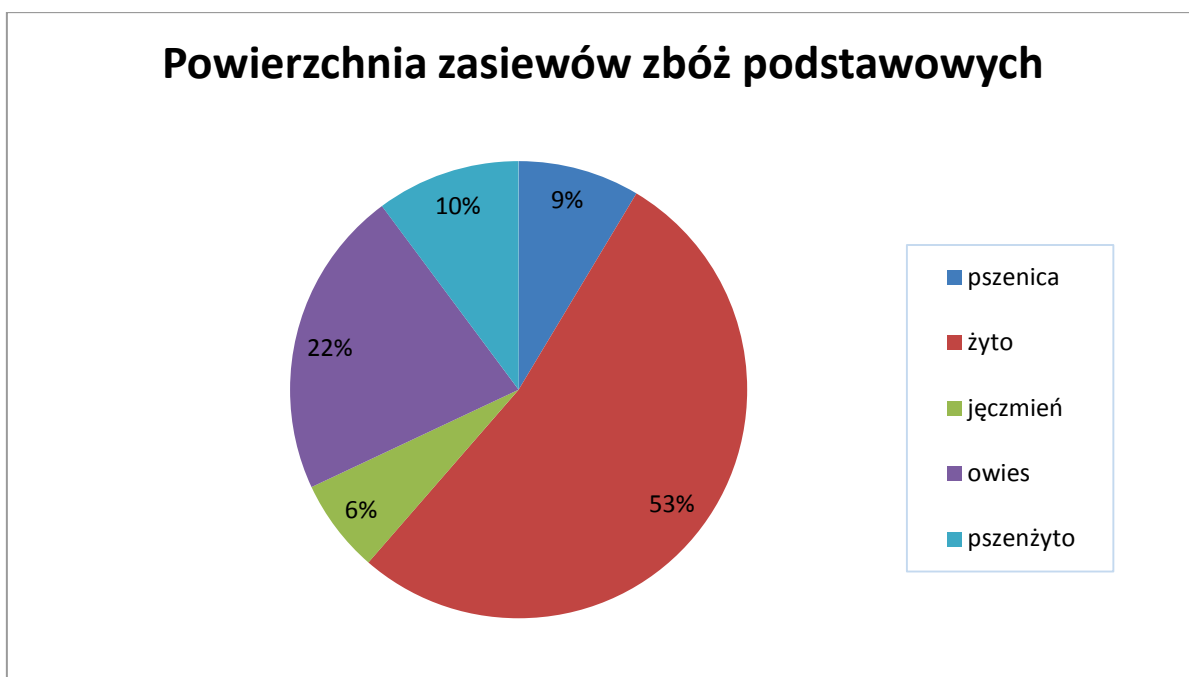
Użytki rolne	Powierzchnia w hektarach	Udział %
Grunty orne	10193,12	66,93
sady	83,87	0,55
łąki	3003,65	19,72
pastwiska	1813,31	11,90
rowy	125,80	0,83
grunty pod stawami	10, 68	0,07
RAZEM:	15 230,43	100,00

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Gmina Łomża ma charakter typowo rolniczy, o czym świadczy struktura terenu z dominującym udziałem użytków rolnych - ponad 73% ogólnej powierzchni. Wśród użytków rolnych niecałe 67% stanowią grunty orne, 19,72% - łąki, a 11,9% – pastwiska. Grunty pod stawami i rowy łącznie stanowią 0,9%. Grunty orne są dobrze zagospodarowane (prawie 100%). Nawet gleby słabsze są odłogowane.

Grunty orne najlepiej nadają się pod uprawę: zbóż, ziemniaków, warzyw i roślin pastewnych. Powierzchnia zasiewów zbóż podstawowych w gminie wynosi 4843 ha i przedstawia się następująco (wykres 2.1.):

Wykres 2.1. Powierzchnia zasiewów zbóż podstawowych na obszarze Gminy Łomża

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa wynikają ze znacznego udziału gleb dobrych (III i IV klasy bonitacyjnej) które zajmują 45,42% powierzchni gminy. Zwarte obszary tych gleb znajdują się w północnej i centralnej części gminy. Najlepsze jakościowo gleby w gminie występują na obrzeżach miasta Łomży. Znaczny jest jednak także udział

gruntów słabych i bardzo słabych o niewielkich wartościach użytkowych dla produkcji rolnej (54,58% powierzchni gminy). Gleby te znajdują się w zachodniej i południowej części gminy. Najbardziej racjonalne jest prowadzenie na tych obszarach gospodarki leśnej. Na obszarze gminy Łomża wyraźnie wyodrębnia się pasmo użytków zielonych położonych w dolinie rzeki Narew, w większości są one słabe, bowiem narażone są na wiosenne wylewy rzeki. Jakość gruntów ornych w gminie przedstawia poniższa tabela (tab. 2.5.).

Tabela 2.5. Jakość gruntów ornych w Gminie Łomża

<i>Grunty orne w gminie</i>	<i>Powierzchnia w ha</i>	<i>Udział %</i>
grunty dobre – klasa IIIa, IIIb	225,29	2,21
grunty średnie – klasa IVa, IVb	4404,27	43,21
grunty słabe – klasa V, VI	5563,55	54,58
RAZEM:	10 193,11	100,00

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Struktura użytków zielonych

Tabela 2.6. Struktura użytków zielonych (stan na 31.X.2010)

<i>Struktura użytków zielonych w gminie</i>	<i>Powierzchnia w ha</i>
grunty dobre – klasa III	204,72
grunty średnie – klasa IV	1960,85
grunty słabe – klasa V, VI	2591,29

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Lasy

Ogólna powierzchnia lasów wynosi 3607,37 ha (17,42% ogólnej powierzchni gminy). Lasy w dużej mierze stanowią własność prywatną. Mienie komunalne stanowi jedynie 2,69% ogólnej powierzchni gminy.

W obrębie gminy, na północy (uroczysko – Jednaczewo) występuje kompleks lasu świerkowego o naturalnym charakterze z dużym udziałem dębu (rezerwat „Rycerki Kierz”). Na północny wschód od miejscowości Pniewo z kolei leży największy w dolinie Narwi kompleks lasów łęgowych o naturalnym charakterze (rezerwat „Wielki Dział”).

Większość lasów posiada korzystne warunki mikroklimatyczne oraz znaczną odporność roślinności i podłoża na antropopresję. Dużą rolę gleboochronną, rekreacyjną i stabilizującą stosunki wodne odgrywają lasy w rejonie miejscowości Pniewo-Koty. Ze względu na niską odporność na niszczenie, podmokłość podłoża i niekorzystne warunki mikroklimatyczne, postuluje się wykluczenie ich z użytkowania rekreacyjnego i konieczność ochrony. Największe zwarte kompleksy leśne występują we wschodniej i południowej części gminy.

Obszary chronione

Gmina Łomża leży w obrębie obszaru Zielonych Płuc Polski, gdzie zakwalifikowana została do mezoekoregionu Kurpiowskiego. Jest to obszar o charakterze łącznikowym istotnym dla kształtowania systemu powiązań przyrodniczych jezior mazurskich i pomorskich oraz Niziny Mazurskiej, predysponowany do szczególnie wysokiego reżimu gospodarowania środowiskiem.

Łączna powierzchnia terenów chronionych w gminie wynosi 6 598 ha, co stanowi 31,87% powierzchni gminy.

Tabela 2.7. Obszary chronione na terenie Gminy Łomża

Obszary Chronione	Obiekt
Parki Krajobrazowe	▪ Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi
Natura 2000	▪ Dolina Dolnej Narwi PLB140014, ▪ Bagno Wizna PLB200005, ▪ Przełomowa Dolina Narwi PLB200008
Inne	▪ Obszar Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi

Źródło: Urząd Gminy Łomża

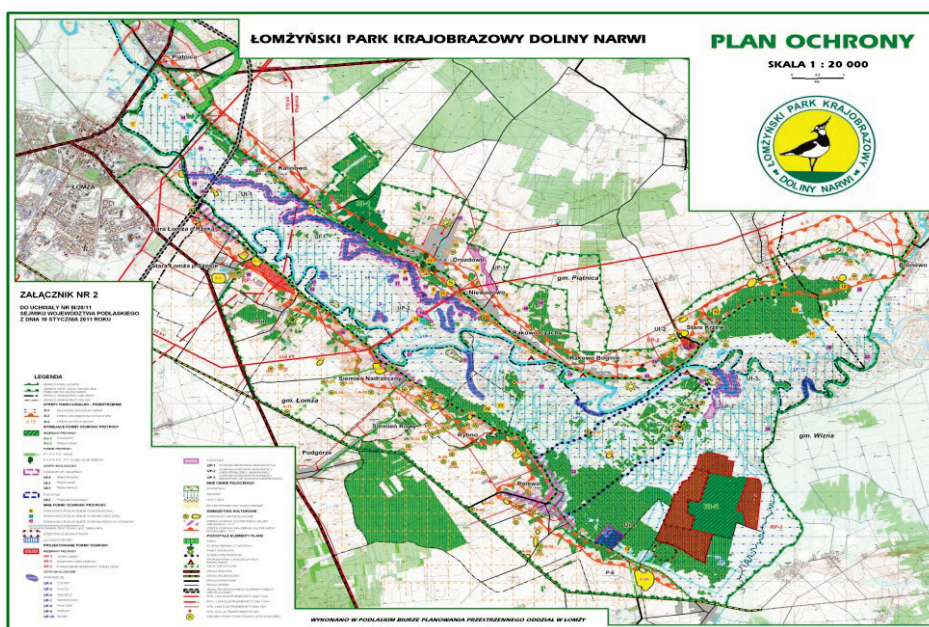
Dolina Narwi stanowiąca północną część gminy objęta jest ochroną prawną jako obszar chronionego krajobrazu Pradoliny Narwi. Powierzchnia obszaru chronionego krajobrazu wynosi 440 ha. Obszar położony na wschód od Łomży do miejscowości Gać, obejmujący Dolinę Narwi, strefę krawędziową i tereny przyległe, objęty został wyższą formą ochronną w postaci Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi.

Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi utworzony został Rozporządzeniem Nr 3/06 Wojewody Podlaskiego z dnia 23 maja 2006 r. w sprawie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi (Dz. Urz. Województwa Podlaskiego Nr 152, poz. 1406 z dnia 2 czerwca 2006 r.) Powierzchnia „Parku” wynosi 7 353,5 ha i obejmuje teren następujących gmin: Łomża – 4 106,6 ha, gmina Piątnica – 2 869,7 ha, gmina Wizna – 356,6 ha, miasto Łomża – 20,6 ha.

Łomżyński Park Krajobrazowy został utworzony w celu ochrony zalewowych terenów Doliny Narwi, wyróżniających się występowaniem wielu rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt oraz unikalnymi wartościami krajobrazowymi. Na obszarze tym są dogodne warunki do prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej, rozwoju turystyki kwalifikowanej oraz rolnictwa ekologicznego. O stosunkach wodnych na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego decyduje głównie Narew. W granicach Parku znajduje się doliny fragment tej rzeki: od ujścia rzek Gać, Łojewek na wschodzie, do Łomży i Piątnicy na zachodzie oraz stoki przylegających do doliny wysoczyzn morenowych. Na całym obszarze Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi, Narew płynie nieuregulowanym korytem, tworząc liczne meandry i odnogi. Stosunki wodne tego obszaru zadecydowały o wytworzeniu specyficznego krajobrazu, który charakteryzuje się wykształceniem mozaikowego układu różnorodnych środowisk: wodnego, wodno – lądowego i lądowego oraz lądowo – bagienne. Narew jest rzeką o charakterze nizinnym, od innych rzek tego typu odróżnia ją niespotykany labirynt, jaki utworzyły jej wody. Rzeki tego rodzaju naukowcy nazywają anamostozującymi. W obrębie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi największymi dopływami są: Łojewek, Gać i Narwica. Flora Parku obejmuje ok. 750 gatunków roślin naczyniowych, z czego 32 gatunki są objęte ochroną całkowitą, 9 ochroną częściową, a 94

uznano za gatunki rzadkie. Tereny Parku, gdzie występują najcenniejsze zespoły roślinne objęto ochroną rezerwatową. Aktualnie funkcjonują dwa rezerwaty: Kalinowo, Wielki Dział.

Dolina Narwi jest siedliskiem wielu gatunków ptaków. Spośród występujących tu około dwustu gatunków, 137 są to gatunki gniazdujące. Na liczebność ptaków mają wpływ naturalne siedliska roślinne i ich różnorodność. Wiele gatunków zagrożonych wyginięciem wpisano do „Polskiej Czerwonej Księgi”, część z nich znajduje się również na „Europejskiej Czerwonej Liście Zwierząt Zagrożonych Wyginięciem”. Poza tym na tym obszarze występuje 41 gatunków ssaków, 12 gatunków płazów, 4 gatunki gadów oraz 30 gatunków ryb i minogów.

Rysunek 2.2. Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwii

Na terenie Gminy znajdują się także 2 rezerwaty przyrody: rezerwat leśny „Rycerski Kierz” w Jednaczewie oraz rezerwat leśny „Wielki Dział” w Pniewie. Powierzchnia rezerwatów przyrody wynosi 163,6 ha.

Rezerwat „Rycerski Kierz” to rezerwat, którego celem jest zachowanie ginących zbiorowisk grądu czyśccowego oraz fragmentu dąbrowy świetlistej. Utworzony został w 1989 roku na podstawie Zarządzenia MOŚiZN z 03.03.1989 r. (M.P. z Nr 9, poz. 77). Jego powierzchnia wynosi 43,52 ha.

Rezerwat Wielki Dział jest to rezerwat typu leśnego utworzony w celu zachowania największego w Dolinie Narwi kompleksu lasów łęgowych

o charakterze naturalnym z licznymi drzewami pomnikowymi. Został utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25.06.1990 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (MP Nr 31, poz. 248). Położony w dolinie Narwi, ok. 1km powyżej wsi Pniewo, w gminie Łomża, w Leśnictwie Pniewo. Zajmuje powierzchnię 120,07 ha. Obejmuje fragment największego w Dolinie Narwi kompleksu lasów łęgowych naturalnego pochodzenia. Zasadniczą część drzewostanu tworzy olsza z domieszką jesionu, który dość licznie występuje też w dolnej warstwie drzew. Z krzewów występują tutaj czeremcha, porzeczka czarna, porzeczka czerwona, kalina, leszczyna jak też jarzębina, trzmielina zwyczajna i kruszyna. Miejscowo spotykany jest wawrzynek wilczełyko. Warstwa ziół to: pokrzywa zwyczajna, niecierpek pospolity, przytulia błotna, jasnota plamista, kuklik zwisły, sitowie leśne, gwiazdnica gajowa, śledziennica skrętolistna, wiechlina zwyczajna, ziarnopłon wiosenny.

Uwzględniając podział fitosocjologiczny w rezerwacie wyróżnia się:

- zbiorowisko olsu typowego z dwiema formami - olsu trzcinowego zajmującego północną część obiektu i olsu typowego turzycowego, w jego części południowej,
- zbiorowisko olsu jesionowego z zaznaczoną dominacją jesionu, który tworzy również niższe piętro drzewostanu. Warstwa ziół jest tu bardzo dobrze rozwinięta i pokrywa od 90 do 100% powierzchni,
- zbiorowisko lasu wilgotnego, zajmujące najmniejszą część rezerwatu.

Drzewostan stanowi tutaj dąb, jesion, olsza czarna z domieszką wiązu.

O wartości przyrodniczej rezerwatu decyduje naturalność zbiorowisk roślinnych położonych w dolinie dużej rzeki. Dodatkową jego atrakcją jest duża ilość drzew pomnikowych i pozostałości bazy partyzantów AK z okresu II wojny światowej.

Kolejną formą ochronną są użytki ekologiczne zajmujące 18,76 ha, co stanowi 0,09 % ogólnej powierzchni gminy. Na terenie gminy znajduje się 5 pomników przyrody. Cztery z nich wpisano do katalogu zasobów przyrodniczych województwa. Są to: grupa lip drobnolistnych (wieś Konarzyce), aleja sosnowa (droga Łomża – Zambrów), aleja lip drobnolistnych (droga Puchały – Milewo), aleja lip drobnolistnych (droga Puchały – Pniewo). Pomniki przyrody przedstawia tab. 2.8.

Ochronie podlegają również doliny rzeczne oraz lasy w kompleksie Czerwonego Boru. Gmina położona jest ponadto w odległości ok. 25 km od Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Tabela 2.8. Pomniki przyrody w Gminie Łomża

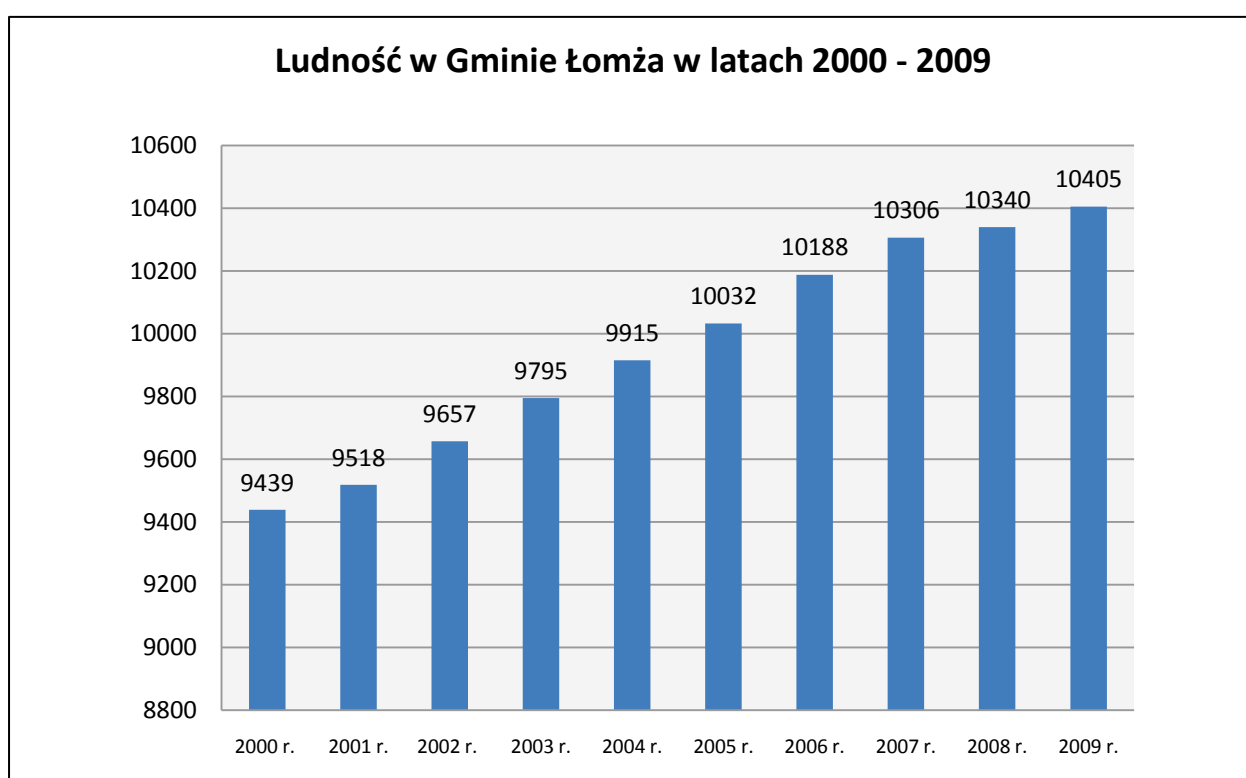
NR POMNI KA	PRZEDMI OT OCHRONY	OBIEKT	GMIN A	MIEJS CO WOŚĆ	NAD LEŚN ICTW O	LOKALIZACJA	WŁAŚCIE L	WIEK	OBW ÓD [cm]	WYSO KOŚĆ [m]	STAN	PODST. PRAWNA	ROK POWOŁ ANIA
77.1	grupa drzew	Grupa 103 lip drobnolistnych	Łomża	Konarzyce		Przy Szkole Podstawowej Konarzyce	Gmina Łomża-SP Konarzyce		160- 370	16-20	dobry	Zarządzenie Woj. Łomżyńskiego o Nr 54/82	26.10. 1982 r.
81.1	grupa drzew	Aleja sosnowa	Łomża	Podgórze	Łomża	Droga Łomża- Zambrów	Skarb Państwa- Zarząd Dróg Krajowych	100- 120			dość dobry	Zarządzenie Woj. Łomżyńskiego o Nr 54/82	26.10. 1982 r.
119.1	grupa drzew (Lipa drobnolistna -Tilia Cordata)	Aleja lipowa	Łomża	Puchały	Łomża	Droga Milweo- Puchały, wieś Puchały i okolice Puchał	Skarb Państwa- Zarząd Dróg Krajowych	110	140- 320	18-21	zły	Zarządzenie Woj. Łomżyńskiego o Nr 58/83	31.12. 1983 r.
120.1	grupa drzew (Lipa drobnolistna -Tilia Cordata)	Aleja lipowa	Łomża	Droga Puchały- Pniewo		Wzdłuż drogi Puchały- Pniewo	Skarb Państwa- Zarząd Dróg Krajowych	80	120- 350	15-18	zły	Zarządzenie Woj. Łomżyńskiego o Nr 58/83	31.12. 1983 r.
143.1	drzewo pojedyncze	Lipa drobnolistna	Łomża	Wyrzyki		Posesja Władysława Miodusze- wskiego	Władysław Miodusze- wski	ok. 300			dobry	Zarządzenie Woj. Łomżyńskiego o Nr 5/92	12.03. 1992 r.

Źródło: Urząd Gminy Łomża

II. 4. Charakterystyka społeczno – demograficzna

Obszar Gminy Łomża według danych Urzędu Gminy Łomży na dzień 31.12.2009 roku zamieszkiwało 10405 osób co stanowi 20,43 % wszystkich mieszkańców Powiatu Łomżyńskiego i 0,87% ludności Województwa Podlaskiego. W ciągu ostatnich kilku lat zaobserwować można stały wzrost liczby mieszkańców Gminy Łomża (wykres 2.2.) Stała tendencja wzrostowa w stanie ludności zamieszkującej Gminę Łomża jest głównie wynikiem napływu ludności z miasta w celu zamieszkania.

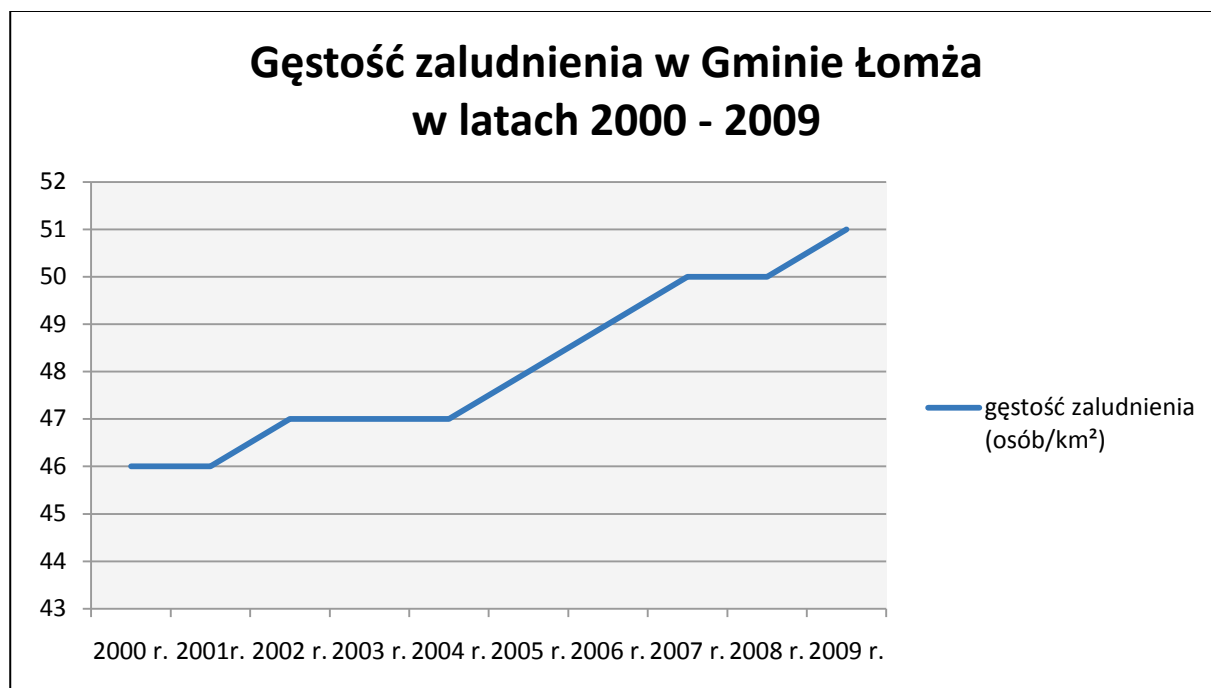
Wykres 2.2. Ludność w Gminie Łomża w latach 2000 - 2009

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Gęstość zaludnienia na terenie Gminy Łomża w latach 2000 – 2001 wynosiła 46 osób/km², a w roku 2009 - 51 osób/km², (wykres 2.3.). W Województwie Podlaskim wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 59 mieszkańców na 1 km², zaś w Powiecie Łomżyńskim 38.

Wykres 2.3. Gęstość zaludnienia za terenie Gminy Łomża w latach 2000 – 2009

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Tabela 2.9. Struktura demograficzna Gminy Łomża w latach 2000 - 2009

Wiek	Liczba ludności w tys.									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
do 6 lat	925	918	882	837	811	811	795	775	757	779
7 – 15 lat	1416	1415	1417	1412	1420	1398	1390	1354	1304	1255
16 – 21 lat	947	969	973	1041	1033	1036	1086	1089	1074	1047
21 – 35 lat	1921	1901	1967	1968	2024	2079	2108	2164	2215	2276
36 – 45 lat	1249	1303	1324	1370	1411	1410	1429	1441	1433	1427
46 – 55 lat	922	982	1055	1129	1172	1241	1307	1354	1402	1417
56 – 65 lat	715	702	706	698	698	715	730	797	830	905
powyżej 66 lat	1344	1328	1333	1340	1346	1342	1343	1332	1325	1299
OGÓŁEM	9439	9518	9657	9795	9915	10032	10188	10306	10340	10405

Źródło: Urząd Gminy Łomża, Ewidencja Ludności

W badanym okresie (2000-2009) wśród ludności gminy Łomża zanotowano spadek liczby dzieci w wieku 0-6 lat oraz dzieci i młodzieży w wieku 7-15 lat, wynikiem czego jest przyśpieszenie starzenia się populacji. Wzrosła natomiast liczba ludności w wieku 16-21 lat i 22-35 lat. Wśród ludności w wieku 36-45 lat od 2000 – 2007 roku liczba ta wzrosła, natomiast w ostatnich dwóch latach (2008-2009) nastąpił jej nieznaczny spadek. Tendencję spadkową notuje się też wśród ludności w wieku powyżej 66 roku życia (tab. 2.9.).

W strukturze płci mieszkańców Gminy Łomża nieznacznie przeważają mężczyźni. Na koniec 2009 roku było ich 5233 (50,29%). Kobiety było 5172 stanowią 49,71%. Podział ludności na kobiety i mężczyzn w poszczególnych miejscowościach gminy Łomża przedstawia tab. 2.10.

Tabela 2.10. Struktura płci mieszkańców Gminy Łomża

L.p.	Miejscowość	Ludność		
		ogółem	kobiety	mężczyźni
1.	Andrzejki	75	40	35
2.	Bacze Suche	98	44	54
3.	Boguszyce	192	99	93
4.	Bożenica	62	36	26
5.	Chojny Młode	135	66	69
6.	Czaplice	213	104	109
7.	Dłużniewo	74	35	39
8.	Gać	175	91	84
9.	Gielczyn	430	209	221
10.	Grzymały Szczepankowskie	167	90	77
11.	Janowo	171	79	92

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

12.	Jarnuty	150	73	77
13.	Jednaczewo	516	250	266
14.	Kisiołki	64	36	28
15.	Konarzyce	981	486	495
16.	Koty	110	50	60
17.	Lutostań	149	76	73
18.	Łochtynowo	143	78	65
19.	Mikołajki	140	63	77
20.	Milewo	166	81	85
21.	Modzele-Skudosze	243	121	122
22.	Modzele-Wypychy	130	62	68
23.	Nowe Kupiski	554	272	282
24.	Nowe Wyrzyki	112	55	57
25.	Pniewo	601	296	305
26.	Podgórze	566	275	291
27.	Puchały	99	47	52
28.	Rybno	33	13	20
29.	Siemień Nadrzeczny	325	166	159
30.	Siemień-Rowy	95	52	43
31.	Sierzputy Młode	99	51	48
32.	Stara Łomża nad Rzeką	376	186	190
33.	Stara Łomża przy Szosie	357	171	186

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

34.	Stare Chojny	185	96	89
35.	Stare Kupiski	1 176	590	586
36.	Stare Modzele	286	150	136
37.	Stare Sierzputy	97	57	40
38.	Wygoda	611	307	304
39.	Zawady	183	90	93
40.	Zosin	66	29	37
RAZEM:		10 405	5172	5233

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym przedstawia się następująco (tab. 2.11.):

Tabela 2.11. Struktura wieku mieszkańców Gminy Łomża

<i>Wiek</i>	<i>Mężczyźni</i>	<i>Kobiety</i>	<i>OGÓŁEM</i>
Przedprodukcyjny (0-18 lat)	1312	1240	2552
Produkcyjny (19-60)	-	2952	2952
Produkcyjny (19-65 lat)	3415	-	3415
Poprodukcyjny (>60 lat)	-	979	979
Poprodukcyjny (>65 lat)	507	-	507

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Największy procent ogółu ludności Gminy Łomża stanowią mężczyźni i kobiety w wieku produkcyjnym 61,19%. Ludzie w wieku przedprodukcyjnym stanowią 24,53%. Mężczyźni i kobiety w wieku poprodukcyjnym kolejno: 4,87% i 9,41%.

Przyrost naturalny w gminie Łomża na przestrzeni lat 2006 – 2009 wykazuje tendencję spadkową (tab. 2.12.). W 2006 roku wyniósł 36, bowiem urodzeń było 135, przy czym wystąpiło 94 zgony. W latach 2007 – 2008 odpowiednio 34 i 33, natomiast w 2009 roku – 17.

Migracje, czyli zameldowania na pobyt stały, związane ze zmianą kodu terytorialnego i datą zameldowania przedstawiają się następująco: w roku 2006 zanotowano 296 migracji, w roku 2008 - 45, natomiast w 2009 roku aż 195, (tab. 2.12.).

Emigracje w latach 2006 – 2009 wykazują znaczny spadek (tab. 2.12.). W roku 2006 było ich 15, w latach 2007 – 2008 poza granice kraju wyjechało 6 osób, a w roku 2009 – 4.

W badanym okresie tendencję wzrostową wykazuje też ilość zawartych małżeństw (tab. 2.12.). W roku 2006 było ich 103, a w roku 2009 - 154.

Tabela 2.12. Wybrane dane z demografii Gminy Łomża

	2006 r.	2007 r.	2008 r.	2009 r.
<i>Urodzenia</i>	135	119	128	139
<i>Zgony</i>	94	85	95	122
<i>Małżeństwa</i>	103	121	128	154
<i>Pobyty czasowe</i>	115	96	125	112
<i>Migracje</i>	296	268	45	195
<i>Przemeldowania</i>	96	142	45	51
<i>Emigracje</i>	15	3	3	4

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wykształcenie

Tabela 2.13. Struktura wykształcenia na terenie Gminy Łomża

Grupy wieku /płeć	Ogółem ¹	POZIOM WYKSZTAŁCENIA							
		wyższe	policealne	średnie			Zasadnicze zawodowe	Podstawowe ukończone	Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
				razem	ogólnokształcące	zawodowe			
Ogółem ²	7570	268	91	1315	253	1062	1881	3322	687
19 lat i mniej	1138	-	-	70	28	42	103	904	61
20-29	1333	84	31	464	85	379	544	205	5
30-39	1288	73	17	308	54	254	556	324	8
40-49	1243	62	26	287	48	239	445	416	4
50-59	804	24	10	110	25	85	167	475	18
60-64	378	14	5	31	3	28	32	260	35
65 lat i więcej	1386	11	-	45	10	35	34	738	556
Mężczyźni	3773	103	18	511	60	451	1171	1730	238
Kobiety	3797	165	73	804	193	611	710	1592	449

¹ W dalszym podziale nie uwzględniono osób z nieustalonym poziomem wykształcenia

² W dalszym podziale według wieku nie uwzględniono osób w wieku nieustalonym

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Białymstoku

STRUKTURA ZATRUDNIENIA

Z danych spisu powszechnego 2002 wynika, że większa część pracujących, związana jest z rolnictwem indywidualnym. Pracujących w wieku 15 lat i więcej wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym (działce rolnej) było 1993 osoby (1134 mężczyzn i 859 kobiety). W 2009 roku 718 osób (w tym 304 kobiety) pracowało głównie lub wyłącznie poza swoją działką rolną lub indywidualnym gospodarstwem rolnym.

BEZROBOCIE

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łomży w końcu listopada 2010 roku wyniosła 5538 osób (w tym 2953 kobiet) i była wyższa od liczby bezrobotnych zarejestrowanych na koniec listopada 2009 roku o 325 bezrobotnych (liczba kobiet zwiększyła się o 281), tj. o 6,2%. Natomiast w porównaniu do stanu na koniec miesiąca października 2010 r., poziom bezrobocia zwiększył się o 325 osób, tj. o 6,2%. Do Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży zgłosiło się 854 bezrobotnych, w tym 693 nie posiadało prawa do zasiłku. Na dzień 31 listopada 2010 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w powiecie łomżyńskim wynosiła 2030 osób. Stopa bezrobocia na obszarze działania dla PUP w Łomży na koniec listopada 2010 r. kształtowała się na poziomie 12,9%. Dla Powiatu Łomżyńskiego – 10,2%. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych kobiet wynosiła 2953 osoby. Bezrobotne kobiety stanowiły 53,3% ogółu bezrobotnych. Liczba bezrobotnych mieszkających na wsi wynosiła 1792 osoby (w tym 951 kobiet). Bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili 32,4% ogółu zarejestrowanych w ewidencji urzędu. W analogicznym okresie 2009 roku bezrobotni mieszkający na wsi stanowili 32,5% bezrobocia rejestrowanego. Na koniec listopada 2010 r. 216 bezrobotnych z terenów wiejskich posiadało prawo do zasiłku. Stanowiły one 28,9% uprawnionych do świadczeń. Na koniec listopada 2009 roku 30,7% populacji z prawem do zasiłku, to osoby zamieszkałe na wsi.

Bezrobocie w Gminie Łomża w latach 2007-2009

A) segmentacja według wieku

Tabela 2.14. Bezrobocie – segmentacja według wieku

Wiek	Liczba bezrobotnych ogółem			Liczba bezrobotnych kobiet		
	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2007 r.	2008 r.	2009 r.
18-24 lata	87	82	125	61	47	68
25-31 lat	147	108	136	111	74	77
35-44 lata	87	79	93	49	43	50
45-54 lata	86	66	80	47	39	44
55-59 lat	30	13	21	6	4	7
60-64 lata	9	6	5	-	-	-

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Łomży

B) segmentacja według wykształcenia

Tabela 2.15. Bezrobocie – segmentacja według wykształcenia

Wykształcenie	Liczba bezrobotnych ogółem	Liczba bezrobotnych kobiet
wyższe	66	17
policealne i średnie zawodowe	117	31
średnie ogólnokształcące	43	12
zasadnicze zawodowe	127	21
podstawowe i niepełne podstawowe	121	17

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Łomży

C) segmentacja według okresu czasu pozostawania bez stałego zatrudnienia

Tabela 2.16. Bezrobocie – segmentacja według okresu czasu pozostawania bez stałego zatrudnienia

<i>Czas pozostawania bez pracy</i>	<i>Liczba bezrobotnych ogółem</i>	<i>Liczba bezrobotnych kobiet</i>
do 1 miesiąca	46	20
do 3 miesięcy	81	16
do 6 miesięcy	72	13
do 1 roku	125	17
powyżej 1 roku	150	32

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Łomży

Największą grupę osób pozostających bez pracy stanowią osoby z wykształceniem zawodowym (127) oraz podstawowym i niepełnym podstawowym (121). W dalszej kolejności z policealnym i średnim zawodowym (117), najmniejsza z wyższym (66) i średnim ogólnokształcącym (43), [tab. 2.15].

Jedynym sposobem ograniczenia bezrobocia w gminie jest podniesienie lub zmiana kwalifikacji zawodowych mieszkańców. Zwiększenie udziału osób ze średnim i wyższym wykształceniem będzie miało istotne znaczenie dla przyszłego rozwoju gospodarczego obszaru.

Warunki mieszkaniowe

Warunki mieszkaniowe w gminie Łomża zbliżone są do średniej województwa podlaskiego. Przykładami wskaźników określających warunki mieszkaniowe jest przeciętna powierzchnia użytkowa (w m²) przypadająca na 1 osobę oraz liczba osób przypadających na 1 izbę.

Ogólna liczba mieszkań na koniec 2009 roku wynosiła 2828 (w tym 11 mieszkań stanowi własność gminy). Ogólna liczba izb w mieszkaniach – 13615. Powierzchnia użytkowa mieszkań w tys m² wyniosła 314,6. Przeciętna liczba izb w mieszkaniu – 4,81.

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wynosi 111,2 m². Na 1 osobę przypada 31,3 m². Na jedno mieszkanie przypada 3,55 osoby. Na jedna izbę – 0,74 osoby.

W gminie Łomża wiele spośród budynków zamieszkałych przez rodziny najuboższe nadaje się w chwili obecnej do rozbiórki. Sytuacja ta wskazuje na spore potrzeby mieszkaniowe dla wielu rodzin żyjących obecnie w bardzo trudnych warunkach. Tę trudną sytuację można rozwiązać przystosowując istniejące pustostany (np. budynki po byłych szkołach) do potrzeb mieszkalnictwa.

II. 5. Charakterystyka gospodarcza.

Działalność usługowa

Do podstawowych usług w Gminie Łomża zalicza się usługi w zakresie oświaty i wychowania, ochrony zdrowia i opieki społecznej, turystyki, sportu i rekreacji oraz kultury i sztuki.

Oświata i wychowanie

Na terenie Gminy Łomża znajduje się dziewięć szkół podstawowych zlokalizowanych w miejscowościach: Jarnuty, Konarzyce, Lutostań , Nowe Kupiski, Pniewo, Podgórze, Puchały, Wygoda, Czaplice. Organem prowadzącym dla Szkoły Podstawowej w Lutostani jest Stowarzyszenie Edukator w Łomży. W szkołach podstawowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Łomża w roku szkolnym 2009/2010 kształciło się 763 uczniów łącznie z oddziałami zerowymi (w porównaniu z rokiem szkolnym 2008/2009 liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych w gminie uległa zwiększeniu o 18 osób). Szkoły podstawowe dysponują 86 pomieszczeniami do nauczania. Zadania dydaktyczne w szkołach podstawowych realizowało 64 pełnozatrudnionych i 36 niepełnozatrudnionych nauczycieli.

Na terenie gminy w roku szkolnym 2009/2010 funkcjonowało 10 oddziałów przedszkolnych (zerowych) przy szkołach podstawowych, do których uczęszczało 141 dzieci. W porównaniu z rokiem szkolnym 2008/2009 liczba dzieci uczęszczających zwiększyła się o 30 osób. W każdym z oddziałów przedszkolnych zatrudniony jest jeden nauczyciel

pełnoetatowy. W roku szkolnym 2009/2010 na podstawie uchwał Rady Gminy Łomża utworzono 3 punkty przedszkolne przy Szkołach Podstawowych w Nowych Kupiskach, Konarzycach i Wygodzie, do których uczęszczało 60 dzieci w wieku od 3 do 5 lat.

Prawie wszystkie wsie gminne położone są w zasięgu 3 km od najbliższej szkoły podstawowej. W większym oddaleniu (ponad 3 km) od placówki szkolnej znajdują się jedynie takie wsie jak: Chojny Stare, Chojny Młode, Siemień Nadrzeczny, Stara Łomża przy szosie.

Gmina Łomża jest organem prowadzącym Publicznego Gimnazjum Nr 9 im. Rodziny Lutosławskich w Łomży. W roku szkolnym 2009/2010 do gimnazjum gminnego uczęszczało 352 uczniów. W porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym mniej o 34 uczniów. Zadania dydaktyczne w gimnazjum realizowało 25 pełnozatrudnionych i 9 niepełnozatrudnionych nauczycieli.

W wyniku analizy problemów z zakresu oświaty w Gminie Łomża stwierdzono, że w najbliższych latach konieczne będą remonty powiązane z termomodernizacją szkół np. Szkoły Podstawowej w Kupiskach. Zachodzi pilna potrzeba wybudowania sali gimnastycznej przy Gimnazjum Nr 9 im. Rodziny Lutosławskich w Łomży. Konieczne jest też poszerzenie zaplecza sportowego – sal gimnastycznych w niektórych szkołach podstawowych np. w Szkole Podstawowej w Jarnutach. Zachodzi też konieczność rozwiązania problemu dowozu dzieci do szkół związanego ze słabym stanem technicznym części dróg, brakiem nowych gimbosów. Zdiagnozowano też potrzeby w zakresie poprawy warunków lokalowych części szkół i ich wyposażenia w nowoczesne pomoce naukowe.

Ochrona zdrowia

Usługi w zakresie ochrony zdrowia w gminie realizuje Wiejski Ośrodek Zdrowia w Gaci. Personel służby zdrowia stanowi 1 lekarz pediatra. Pacjenci przyjmowani są 3 godziny w tygodniu. Ośrodek ten obsługuje ludność południowo-wschodniej części gminy. Mieszkańcy części środkowej i północnej obsługiwane są przez przychodnie rejonowe zlokalizowane w obrębie miasta Łomży oraz przez W.O.Z. w Szczepankowie. Z uwagi na skromną bazę lokalową placówek oraz niskie zatrudnienie personelu

medycznego, zakres świadczonych usług profilaktyczno-leczniczych jest ubogi i nie w pełni zapewnia potrzeby mieszkańców. W gminie brakuje też bazy lokalowej dla ludzi w podeszłym wieku. Ograniczona ilość miejsc w istniejących domach opieki społecznej na terenie powiatu wydłuża okres oczekiwania. Z uwagi na to, że społeczność lokalna gminy Łomża starzeje się istnieje pilna potrzeba zapewnienia kompleksowej opieki instytucjonalnej.

Opieka społeczna

Usługi w zakresie pomocy społecznej w Gminie świadczy Ośrodek Pomocy Społecznej Gminy Łomża – jednostka organizacyjna Gminy.

Działalność Ośrodka finansowana jest:

- ze środków budżetu gminy,
- ze środków budżetu państwa,
- ze środków pozabudżetowych.

Według stanu na 31 grudnia 2009 roku Ośrodek Pomocy Społecznej realizując zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej objął wsparciem 252 rodziny, w których żyło 1025 osób, w tym:

- w ramach zadań zleconych – 11 rodzin,
- w ramach zadań własnych – 243 rodziny.

Analizując liczbę osób objętych wsparciem pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców gminy Łomża, przyjąć należy, iż pomocą zostało objętych 9,85 % ogółu ludności gminy.

Na realizację zadań pomocy społecznej w 2009 roku wydano ogółem 949 481,00 zł.

Wydatki na realizację zadań pomocy społecznej w 2009 r. kształtowały się następująco:

- na zadania własne gminy – 920 995,00 zł (w tym 171 000,00 na utrzymanie Ośrodka Pomocy Społecznej),
- na zadania zlecone – 28 486,00 zł.

Wydatki na pomoc społeczną (w zaokrągleniu do pełnych złotych) w podziale na rodzaje świadczeń przedstawiały się następująco:

- zasiłki okresowe dla 149 rodzin (654 osób w rodzinie) na kwotę 354 624,00 zł; ilość świadczeń – 953;

- zasiłki stałe dla 11 osób na kwotę 47 258,00 zł., ilość świadczeń – 119;
- opłata składki ubezpieczenia zdrowotnego dla 11 osób na kwotę 4 253 zł, ilość świadczeń – 119;
- zasiłki celowe i pomoc w naturze dla 162 rodzin, (592 osób w rodzinie) na kwotę 101230,00 zł., w tym:

Na wypoczynek letni dla 35 dzieci przeznaczono kwotę 18 300,00 zł.

Kolonie miały charakter:

- terapeutyczno – rekreacyjne zorganizowane przez Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie „DROGA”; 10 dzieci,
  - terapeutyczno – rekreacyjne organizowane przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w Łomży - 5 dzieci ze środków Ośrodka, 5 ze środków Gminnej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
  - rekreacyjne – organizowane przez parafię p.w. Świętego Andrzeja Boboli – 15 dzieci;
- Program rządowy: „Pomoc państwa w formie dożywiania” 254 883,00 zł. w tym:
    - posiłek dla 354 dzieci w 192 rodzinach, a 916 osób w tych rodzinach na kwotę 234204,00 zł;
    - doposażenie stołówek szkolnych: 8 punktów na kwotę: 20 679,00 zł
  - odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej za 1 osobę na kwotę 16 233,00 zł

W 2009 roku nastąpił wzrost liczby świadczeń dla osób otrzymujących pomoc społeczną. Dominującym powodem trudnej sytuacji życiowej klientów pomocy społecznej poza ubóstwem była bezradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego i bezrobocie. Obserwuje się wzrost rodzin korzystających z pomocy z tego właśnie powodu. Wszystkie przyczyny ubiegania się o pomoc przedstawiają się następująco:

- ubóstwo – 184 rodziny (801 osób w rodzinach),
- bezdomność – 3 rodziny (5 osób w rodzinach),
- potrzeba ochrony macierzyństwa – 14 rodzin (75 osób w rodzinach),
- bezrobocie – 122 rodziny (490 osób w rodzinach),
- niepełnosprawność – 80 rodzin (261 osób w rodzinach),

- długotrwała lub ciężka choroba – 103 rodziny (349 osób w rodzinach),
- bezradność w sprawach prowadzenia gospodarstwa domowego – 180 rodzin (815 osób w rodzinach),
- przemoc w rodzinie – 13 rodzin (61 osób w rodzinach),
- alkoholizm – 23 rodziny (100 osób w rodzinie),
- zdarzenie losowe – 1 rodzina (4 osoby w rodzinie).

W ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi pozyskano:

- Ze strony Stowarzyszenia Pomocy Rodzinie „Droga”
  - paczki żywnościowe na Święta Bożego Narodzenia dla 8 rodzin (45 osób w rodzinie),
  - paczki żywnościowe na Święta Wielkanocne dla 15 rodzin (84 osób w rodzinie),
  - wyprawki szkolne (plecaki, przybory szkolne) dla 10 dzieci (w 8 rodzinach),
  - paczki świąteczne dla 29 dzieci (w 8 rodzinach),
  - żywy inwentarz w postaci kurczaków w ilości 245 sztuk dla 15 rodzin (84 osób w rodzinie)
- Ze strony Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Łomży
  - paczki świąteczne dla 30 dzieci (w 24 rodzinach).
- Ze strony Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej Zarządu w ramach „Programu pomocy żywnościowej UE – PEAD” (sery, mąka, makaron, ryż, mleko)
  - pomoc całoroczna dla 139 rodzin (599 osób w rodzinie).

W roku 2009 roku nie udzielano pomocy w postaci usług opiekuńczych, rehabilitacyjnych i specjalistycznych opłacanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej. Usługi opiekuńcze świadczone były przez rodzinę oraz środowisko miejsca zamieszkania po zaktywizowaniu ich przez pracowników Ośrodka. W ramach środków unijnych pozyskanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej przeszkolono 8 kobiet w charakterze opiekuna osób starszych.

Od 2010 r. planuje się uruchomienie usług opiekuńczych na terenie gminy Łomża. W 2009 r. Ośrodek Pomocy Społecznej pozyskał dofinansowane na swoją działalność w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Od 1 sierpnia 2009 r. do 31.12.2009 r. realizowano projekt systemowy „Kobieta Sukcesu”. Ogólny koszt projektu wyniósł 118 850,00 zł z tego kwota dotacji: 106 310,00 zł, a udział środków własnych gminy Łomża to: 12 540,00 zł.

Średni koszt ponoszony na wsparcie dla 1 klienta w różnych obszarach pomocy społecznej w 2009 roku kształtował się następująco:

- Pomoc środowiskowa (suma kwot świadczeń finansowych dzielona przez liczbę klientów):
  - zadania własne gminy: 741,10 zł (zasiłki celowe i okresowe, posiłek, ubranie, schronienie, składki na ubezpieczenia rentowe i emerytalne),
  - zadania zlecone: 1899,07 zł (zasiłki stałe, składki na ubezpieczenia zdrowotne).
- Średnia miesięczna kwota pomocy w naturze przyznanej na 1 dziecko pozostające w rodzinie: około 661,59 zł.

W kolejnych latach konieczna jest intensyfikacja działań pracowników socjalnych w środowisku mających na celu wsparcie rodziny i jej najmłodszych członków w sytuacjach trudnych. Ponadto Realizacja Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych, jako dokumentu wskazującego kierunki w zakresie polityki Społecznej gminy, wiąże się z koniecznością podejmowania działań w ściśle określonym czasie, we współpracy z różnymi partnerami. Ważnym aspektem będzie także zabezpieczenie środków finansowych na utworzenie nowych etatów w związku ze stale utrzymującymi się brakami kadrowymi w zakresie zatrudnienia pracowników socjalnych zgodnie ze wskazaniem ustawy o pomocy społecznej. W celu zwiększenia efektywności pracy socjalnej wskazane jest również dalsze aplikowanie o środki unijne.

Turystyka, sport i rekreacja

Bogactwo przyrodnicze gminy Łomża oraz jej bliskiego otoczenia, stanowi o jej wielkiej atrakcyjności turystycznej. Wzdłuż rzeki Narew, poczynając od miejscowości Koty i Lutostań, poprzez Pniewo, Siemień Nadrzeczny, Rybno, Starą Łomżę nad Rzeką i Jednaczewo oraz dalej aż po miejscowości Gminy

Nowogród znajdują się dogodne i atrakcyjne tereny do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, konnej. Rzeka to atrakcyjne miejsce do rekreacji kajakowej i wędkarstwa. Ze względu na liczne wzniesienia, przy dogodnych warunkach pogodowych można uprawiać także sporty zimowe. Z uwagi na istniejące walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Gmina Łomża posiada dobre warunki do rozwoju turystyki świątecznej, weekendowej i pobytowej.

W gminie zostały wydzielone atrakcyjne miejsca pod budownictwo letniskowe dla osób zainteresowanych zorganizowaniem miejsc wypoczynku dla mieszkańców Łomży i okolic w miejscowościach Stara Łomża Przy Szosie i Zosin.

W gminie Łomża funkcjonuje jedynie jeden obiekt noclegowy (pensjonat II kategorii) z 18 miejscami noclegowymi zlokalizowany w miejscowości Wygoda. W pensjonacie znajduje się 9 pokoi, wyposażonych w łazienki. W gminie brakuje też specjalistycznego ośrodka zajmującego się sportem i rekreacją. Bazę tej działalności stanowią: szkolne boiska sportowe (łącznie 8), Kompleks sportowy „ORLIK” zlokalizowany w miejscowości Pniewo, 3 sale gimnastyczne, jedna hala namiotowa 17,29 x 36,7 m z nawierzchnią tartanową oraz jeden kort tenisowy. W 2011 roku powyższe zaplecze sportowe uzupełnią dwa wielofunkcyjne boiska sportowe przy Szkołach Podstawowych w Nowych Kupiskach i Wygodzie, na które Gmina pozyskała fundusze unijne. Pomimo tego istnieje potrzeba tworzenia nowych obiektów sportowych, zwiększenia już istniejących i ich należytego zagospodarowania. Koniecznym zadaniem w najbliższych latach będzie budowa hali sportowej przy Gimnazjum Gminnym.

W okresie zimowym dużą atrakcją dla ludności jest Stacja Narciarska zlokalizowana w miejscowości Rybno posiadająca trzy trasy zjazdowe, dwie po 190 m i jedną 120 m, wyciąg talerzykowy, sztuczne naśnieżenie oraz sztuczne oświetlenie.

Przez teren gminy przebiegają też dwa szlaki turystyczne: szlak pieszy na trasie: Łomża – Stara Łomża – Siemień – Podgórze, Dębowe Góry – Bacze Suche – Czerwony Bór oraz wodny szlak doliny Narwi.

Na terenie gminy funkcjonuje 12 gospodarstw agroturystycznych, które świadczą swe usługi w ciągu całego roku. Gospodarstwa te zlokalizowane są w następujących miejscowościach: Siemień Nadrzeczny,

Stara Łomża nad Rzeką, Czaplice, Konarzyce, Gielczyn, Zosin, Stara Łomża przy Szosie, Pniewo.

Na terenie gminy dostrzega się ewidentny brak infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w postaci: schronisk, pól namiotowych, plaż strzeżonych oraz ścieżek zdrowia. W przyszłości planowane jest poszerzenie oferty usług turystyczno-rekreacyjnych. W związku z tym mile widziani są inwestorzy do realizacji przedsięwzięć o charakterze komercyjnym:

- inwestycje hotelarsko-gastronomiczne,
- inwestycje sportowo rekreacyjne (pola biwakowe, przystanie z wypożyczalnią sprzętu pływackiego i turystycznego).

Kultura i sztuka

Działalność kulturalną na obszarze gminy Łomża prowadzą następujące placówki:

- Gminny Ośrodek Kultury w Pniewie,
- Biblioteka Publiczna Gminy Łomża z siedzibą w Podgórzu oraz filiami we wsiach: Konarzyce, Kupiski, Pniewo i Wygoda, posiadająca 93874 woluminy,
- wiejskie świetlice.

Budynek, w którym zlokalizowany jest Gminny Ośrodek Kultury oraz biblioteka w Pniewie w 2007 roku został rozbudowany i wyposażony w niezbędne zaplecze do uaktywnienia działalności kulturalnej. Poprawa bazy lokalowej została w 75% sfinansowana ze środków pochodzących z Unii Europejskiej (Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004-2006” oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Program „Promesa Ministra Kultury”).

W ramach działalności Gminnego Ośrodka Kultury w Pniewie prowadzone są zajęcia plastyczne dla dzieci, wewnętrzne rozgrywki: szachowe, w karty, warcaby, tenisa stołowego i w bilard. Organizowane są również wykłady dotyczące tematyki przemocy w rodzinie i problemów alkoholowych. Poza tym organizowane są różnego rodzaju warsztaty dla dzieci i młodzieży oraz turnieje.

Dużym atutem działalności GOK jest zespół folklorystyczny „Łomżyniacy”, który w Gminie Łomża istnieje już od roku 1997.

W roku 2010 GOK został doposażony w nowoczesne instrumenty i akcesoria muzyczne. Instrumenty zostały zakupione z funduszy unijnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (projekt pod nazwą: „Edukacja kulturalna mieszkańców wsi Pniewo w dziedzinie muzyki poprzez wyposażenie GOK w instrumenty i akcesoria muzyczne”).

Od 2010 roku zapleczem do upowszechniania działalności kulturalnej stała się także świetlica wiejska w miejscowości Jednaczewo, na budowę której Gmina pozyskała fundusze unijne. W świetlicy wyodrębniono pomieszczenie z przeznaczeniem na salę zabaw dla dzieci. Ponadto świetlica została wyposażona w profesjonalny sprzęt RTV i sprzęt sportowy.

Biblioteka Publiczna Gminy Łomża z siedzibą w Podgórzu – w okresie dotychczasowego swego istnienia adres siedziby bibliotek zmieniał się czterokrotnie. Na początku działalności Biblioteka Publiczna miała swą siedzibę w Konarzycach, następnie w Pniewie i Kupiskach. Od 9 grudnia 2003 roku jest nią miejscowość Podgórze. Biblioteka funkcjonuje samodzielnie, jako samorządowa instytucja kultury. Dwie filie biblioteczne w Kupiskach i Wygodzie są połączone z bibliotekami szkolnymi. W roku 2009 z biblioteki gminnej skorzystało 1665 czytelników (o 78 więcej czytelników w porównaniu z rokiem 2008).

W wielu miejscowościach brakuje jeszcze punktów kulturalno-oświatowych, w których można byłoby prowadzić wszelką działalność kulturalną.

Rozwojowi kultury i sztuki w regionie sprzyjać może krajobraz kulturowy Doliny Narwi, w szczególności:

- krajobraz naturalny skarpy nadnarwiańskiej związanej z historycznym układem urbanistycznym miasta oraz wczesnośredniowiecznym zespołem osadniczym w Starej Łomży oraz układami przestrzennymi wsi historycznych (Siemień, Pniewo, Puchały),
- zabytkowe wartości objęte ścisłą ochroną konserwatorską, takie jak: wczesnośredniowieczny zespół osadniczy tzw. „Góra Królowej Bony” i wczesnośredniowieczne cmentarzysko tzw. „Wzgórze Św. Wawrzyńca”,

- zespoły dworsko-ogrodowe i ich pozostałości (Kupiski Stare, Pączkowizna, Puchały),
- cmentarze objęte ochroną konserwatorską (Gać, Sierzputy Stare, Puchały),
- inne obiekty objęte ochroną konserwatorską tj. młyn wodny, kapliczki, domy drewniane, kaplice cmentarne.

Inne usługi

Inne usługi na terenie gminy realizowane są przez:

- Urząd Gminy,
- remizy strażackie O.S.P zlokalizowane we wsiach: Boguszyce, Chojny Młode, Czaplice, Gać, Jednaczewo, Konarzyce, Nowe Kupiski, Pniewo, Pogórze, Siemień Nadrzeczny, Stare Kupiski, Stare Modzele, Milewo-Puchały; sieć remiz i ich równomierne rozmieszczenie zapewnia wszystkim wsiom gminy właściwą ochronę przeciwpożarową, a jednocześnie tworzy bazę lokalową dla innych placówek usługowych (kulturalnych i handlowych),
- placówki handlowe w liczbie 144 zlokalizowane w poszczególnych wsiach gminy Łomża,
- lecznicę weterynaryjną we wsi Gać,
- Bank Spółdzielczy we wsi Gać,
- obiekty sakralne: kaplica w Gielczynie, kościoły w Nowych Kupiskach, Podgórzu, Puchałach i Wygodzie,
- jeden punkt sprzedaży paliw.

Rolnicza działalność gospodarcza

Główną działalność gospodarczą w gminie stanowi rolnictwo. Według Powszechnego Spisu Rolnego 2002 w gminie funkcjonowały 1752 indywidualne gospodarstwa rolne, z czego:

- do 1 ha powierzchni – **305**,
- 1-5 ha – **485**,
- 5 – 10 ha - **434**,
- 10 – 15 ha - **281**

- 15 ha i więcej – **247**.

Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa wynosi 11,3 ha, w tym średni obszar użytków rolnych – 9,5 ha.

Obsada inwentarza w gminie występuje na dość wysokim poziomie. W produkcji zwierzęcej dominuje chów trzody chlewnej – ogółem 16165 szt., bydła – 5006 szt., a w szczególności hodowla drobiu – 43249 szt. Obsada zwierząt gospodarskich w sztukach dużych na 100 ha użytków rolnych wynosi 70 szt.

W gminie Łomża zauważa się dość dobre wyposażenie gospodarstw rolnych w budynki i budowle. Obory posiadają 632 gospodarstwa, chlewnie – 480 gospodarstw, kurniki – 218, budynki wielofunkcyjne – 472, stodoły – 941 gospodarstw. Łącznie 1432 gospodarstwa rolne wyposażone są w budynki i budowle.

Niewielka liczba gospodarstw rolnych (132) wyposażona jest w osłonięte zbiorniki do przechowywania nawozów naturalnych pochodzenia zwierzęcego. Pojemność przechowalni owoców, warzyw i ziemniaków wynosi 20 ton.

Wyposażenie w sprzęt rolniczy występuje na średnim poziomie. Ciągniki posiada 955 gospodarstw rolnych. 169 gospodarstw wyposażonych jest w kombajny ziemniaczane, a 129 w kombajny zbożowe. Dużą liczbę (402) stanowią opryskiwacze polowe i dojarki bańkowe – 323. Samochodami ciężarowymi dysponuje tylko 37 gospodarstw.

W gminie Łomża nie najlepszy jest jednak stopień mechanizacji w budynkach inwentarskich.

Do instytucji i obiektów zajmujących się obsługą rolnictwa, stanowiących dobrą podstawę do rozwoju gospodarczego, na terenie gminy zalicza się:

- lecznicę weterynaryjną we wsi Gać,
- ubojnię zwierząt w Podgórzu, Starych Kupiskach i Nowych Kupiskach,
- Spółdzielnię Kółek Rolniczych w Kupiskach,
- ferma drobiu w Pniewie.

Na terenie gminy zlokalizowane są także zakłady zajmujące się przetwórstwem rolno – spożywczym. Należą do nich:

- Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego w Łomży – przerób ziemniaków,
- Łomżyńskie Zakłady Spożywcze w Starych Chojnach – przerób warzyw i mięsa,
- Zakłady Produkcyjno-Handlowo-Usługowe w Podgórzu – przetwórstwo mięsne, produkcja napojów.

Pozarolnicza działalność gospodarcza

Pozarolnicza działalność gospodarcza gminy Łomża to przede wszystkim: handel, usługi oraz przemysł i drobna wytwórczość.

Gmina Łomża należy do średnio uprzemysłowionych gmin. Istniejące zakłady na terenie gminy są zakładami małymi, opierającymi się na przetwórstwie miejscowego surowca (przetwórstwo owoców, warzyw, masarnie, itp.) oraz wykorzystywaniu miejscowych zasobów siły roboczej.

W 2009 roku w Ewidencji Działalności Gospodarczej Urzędu Gminy Łomża figurowało 501 przedsiębiorców. W większości były to małe i średnie przedsiębiorstwa prywatne. Działalność usługową prowadziło 298 podmiotów, produkcyjną 40, usługowo-produkcyjną 1, handlową 144, gastronomiczną 17. Usługi hotelarskie i turystyczne zarejestrował tylko jeden podmiot gospodarczy.

W strukturze prowadzonej działalności przeważa liczba podmiotów gospodarczych świadczących działalność usługową m.in. w zakresie transportu, mechaniki pojazdowej, usług medycznych, doradztwa oraz w zakresie informatyki. Ponadto liczna grupa przedsiębiorców specjalizuje się w świadczeniu usług remontowo - budowlanych – w 2009 r. powyższą działalność zarejestrowało 30 osób. Na drugim miejscu znajduje się działalność handlowa. Działalność handlowa dotyczy szerokiej gamy produktów począwszy od produktów spożywczych, poprzez produkty przemysłowe, rolnicze, chemiczne i gospodarstwa domowego. Jest to zarówno handel detaliczny, jak i hurtowy, stacjonarny oraz obwoźny prowadzony na straganach i targowiskach. Ponadto przedsiębiorcy coraz częściej oferują również sprzedaż towarów przez Internet.

Należy również wymienić przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie gminy Łomża zajmujące się produkcją:

- przetwarzanie i produkcja wyrobów z mięsa: Zakład Masarniczy Mieczysław Kuzia, Robert Rytel UBOJNIA ZWIERZĄT, PPHU Ubojnia Skup i Sprzedaż mięsa z uboju Barbara Łukaszewicz, Zakład Mięсны w Podgórzu,
- produkcja pieczywa, wyrobów ciastkarskich: Urszula Chrostowska Piekarnia „Jutrzenka”, PPHU „Halkon” Halina Cieřlik Jonio, Cukiernia Ewa Adam Paszkiewicz,
- produkcja wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa, produkcja mebli: Zakład Drzewny Produkcyjno Usługowy „RUSTOALL” Zenon Rudź, Jerzy Osojca Zakład Stolarski, „OSMODEL” Łukasz Osiecki, „OSMODEL” Dariusz Osiecki, PPHU OKNAL Jacek Pawelczyk, PPHU OKNAL Iwona Pawelczyk, Andrzej Jabłoński Zakład Stolarski – Meble Jabłoński, Zawalich Czesław Styl Mebel, Marcin Kwiatkowski Zakład Stolarski - produkcja mebli na zamówienie Kwiatkowski,
- produkcja papieru falistego i tektury falistej oraz opakowań z papieru i tektury: Marek Kruszewski „MAGRA”,
- produkcja grzejników i kotłów centralnego ogrzewania: Przedsiębiorstwo Handlowo Wytwórczo Usługowe Chełchowski Wiesław.

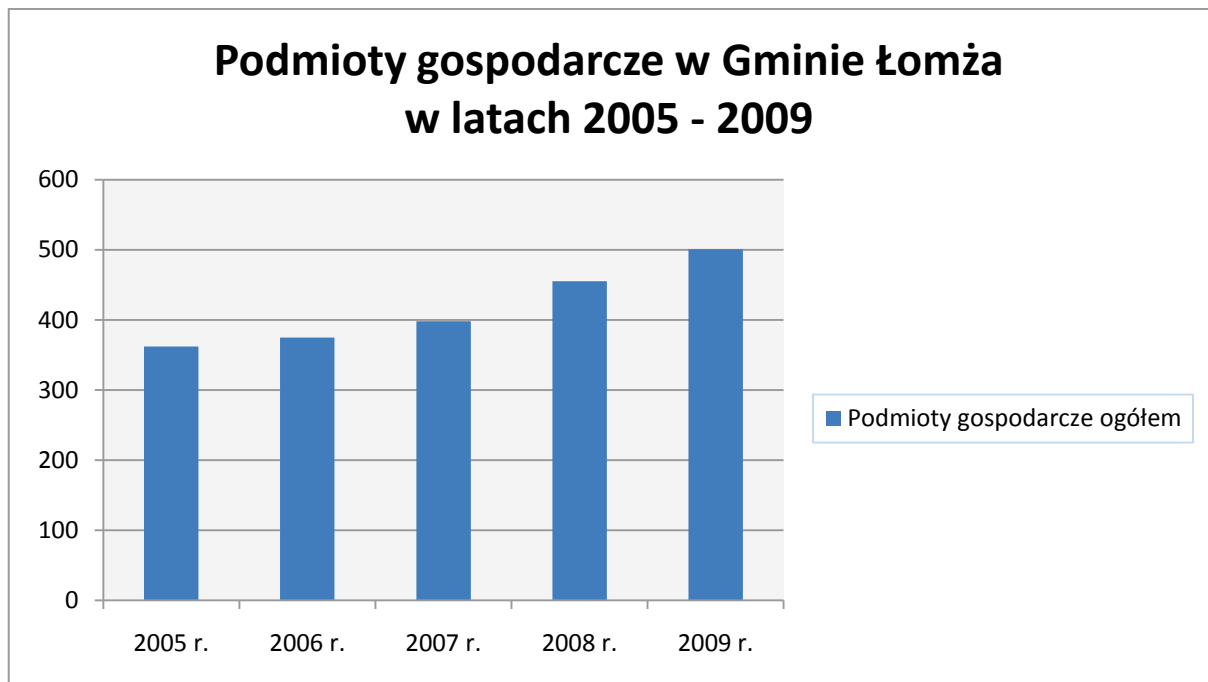
Działalność gospodarcza w Gminie Łomża stale wzrasta i przedstawia się następująco:

Tabela 2.17. Działalność gospodarcza w Gminie Łomża

Działalność gospodarcza, w tym:	Ilość zarejestrowanych podmiotów				
	2005 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	2009 r.
usługowa	203	213	221	268	298
produkcyjna	35	34	34	35	40
usługowo - produkcyjna	1	1	1	1	1
handlowa	110	113	131	141	144
gastronomiczna	12	13	10	9	17
usługi turystyczne, hotelarskie itp.	1	1	1	1	1

Źródło: Urząd Gminy Łomża, Ewidencja Działalności Gospodarczej

Wykres 2.4. Podmioty gospodarcze w Gminie Łomża

Źródło: Urząd Gminy Łomża, Ewidencja Działalności Gospodarczej

Tabela 2.18. Podmioty gospodarcze zarejestrowane i wykreślone w latach 2005-2009

<i>ROK</i>	<i>Podmioty gospodarcze - zarejestrowane</i>	<i>Podmioty gospodarcze - wykreślone</i>
2005	104	62
2006	99	80
2007	69	52
2008	86	50
2009	97	42

Źródło: Urząd Gminy Łomża, Ewidencja Działalności Gospodarczej

II. 6. Infrastruktura techniczna

Gospodarka wodno-ściekowa

Gmina Łomża zwodociągowana jest w 100%. Sumaryczna długość sieci wodociągowej wynosi 145,3 km. Wodociągi w wodę zaopatrywane są z 6 ujęć i stacji uzdatniania wody zlokalizowanych w następujących miejscowościach: Stare Kupiski, Siemień, Stare Modzele, Jarnuty, Bacze Suche, Stara Łomża. Z rurociągów tranzytowych woda pobierana jest do gospodarstw za pomocą 2878 sztuk przyłączy wodociągowych. Sumaryczna wydajność eksploatacyjna ujęć wody wynosi 278 m³/n.

Podstawowymi zadaniami w zakresie zaopatrzenia w wodę jest zapewnienie ciągłości dostaw wody mieszkańcom o jakości zgodnej z normami UE i w ilości pokrywającej pełne potrzeby ludności i gospodarki. W najbliższym czasie istnieje potrzeba przeprowadzenia modernizacji stacji uzdatniania wody na terenie gminy wraz z wykonaniem dodatkowych studni (odwiertów), gdyż w okresie letnim zdiagnozowano niedobory dostawy wody. Rozwiązanie gospodarki ściekowej, opartej na zbiorczym systemie odprowadzania ścieków, posiadają wsie: Mikołajki, Stare Kupiski, Bożnica i Nowe Kupiski. Wieś Mikołajki posiada własną oczyszczalnię ścieków, natomiast ścieki ze wsi Stare Kupiski, Bożnica i Nowe Kupiski poprzez przepompownię i kanał tłoczny spływają do sieci w Łomży. Ścieki z pozostałego obszaru gminy odprowadzane są głównie do odbiorników bezodpływowych z przeznaczeniem na wywożenie do oczyszczalni ścieków w Łomży.

Sumaryczna długość sieci kanalizacyjnej w gminie wynosi 24,4 km. Sieć kanalizacyjna obejmuje 626 gospodarstw domowych. Dziesięć gospodarstw posiada indywidualne (przydomowe, przyzagrodowe) oczyszczalnie ścieków.

Aktualnie w Gminie Łomża istnieje potrzeba opracowania Programu Kanalizacji Sanitarnej, który zawierałby stosowne rozwiązania w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

Gospodarka odpadami

Gmina Łomża jest gminą o charakterze rolniczym. Istniejące na jej terenie zakłady przemysłowe nie produkują tyle odpadów, by stanowiły one o charakterze tego działu gospodarki odpadami. Największą grupą odpadów są więc odpady komunalne, związane z codzienną egzystencją człowieka. Na terenie gmin rolniczych problem stanowią też przeterminowane środki ochrony roślin i opakowania po nich.

Aktualnie zbiórka odpadów mieszanych (jednopojemnikowe) jest podstawowym systemem zbierania odpadów komunalnych na terenie Gminy Łomża. Do gromadzenia odpadów wykorzystywane są różne pojemniki o różnej pojemności dostosowane do charakteru i rodzaju zabudowy (zabudowa jedno- i wielorodzinna lub zagrodowa). Na terenie Gminy Łomża nie funkcjonuje selektywny system zbiórki odpadów komunalnych. Trafiają one jako zmieszane na międzygminne składowisko w miejscowości Ratowo-Piotrowo w Gminie Śniadowo i tam są składowane.

W celu poprawy gospodarki odpadami Gmina Łomża uczestniczy w projekcie pod nazwą „Budowa systemu gospodarki odpadami komunalnymi dla miasta Łomża i okolicznych gmin – I etap” zgłoszonego do dofinansowania z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Priorytet II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi. Termin realizacji inwestycji przypada na czerwiec 2011 rok.

Energia elektryczna i energetyka, zaopatrzenie w ciepło i gaz

Na terenie Gminy Łomża brak jest sieci ciepłej. Głównymi dostawcami energii ciepłej są niewielkie lokalne kotłownie. Do większych kotłowni należy zaliczyć te istniejące przy szkołach podstawowych.

Istniejący system gazociągów wysokiego ciśnienia na terenie województwa daje możliwość zaopatrzenia w gaz miejscowości gminy Łomża. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia o średnicy 200 mm.

W gminie rozprowadzana jest sieć gazowa umożliwiająca gazyfikację gospodarstw. Sumaryczna długość sieci gazowych w gminie wynosi 4 km. Ogółem z sieci gazowej korzysta 80 gospodarstw domowych. Całkowicie zgazyfikowane są gospodarstwa we wsi Stara Łomża Przy Szosie. Wobec braku

gazu przewodowego mieszkańcy 1200 gospodarstw korzystają z gazu propan – butan dystrybuowanego w butlach.

Struktura gospodarki cieplnej wg źródeł energii:

1. źródła konwencjonalne 100% w tym:

- węgiel kamienny 85%,
- węgiel brunatny 0%,
- gaz 1%,
- olej opałowy 14%;

2. Źródła niekonwencjonalne 0%.

Energia elektryczna

Gmina Łomża zasilana jest w energię elektryczną liniami napowietrznymi 15kV z istniejących stacji transformatorowych 10/15 kv GPZ-I i RPZ –II w Łomży. Na terenie Gminy znajduje się 100 stacji transformatorowych o łącznej mocy 6044kVA. Około 805 ogólnej liczby gospodarstw podłączona jest do sieci energii elektrycznej o mocy 380 V, 20% do sieci o mocy 220 V.

Tabela 2.19. Istniejące linie energetyczne na obszarze gminy Łomża

<i>Przebieg linii</i>	<i>Moc</i>	<i>Napięcie</i>
Łomża – Wizna	120 MW	110 kV
Łomża – Zambrów	120 MW	110 kV
Łomża – Ostrołęka	120 MW	110 kV
Łomża – Kolno	75 MW	110 kV
GPZ Jantar – Hydrofornia Podgórze	1 MW	15 kV
GPZ Łomża II – Kupiski Jednaczewo	1 MW	15 kV
GPZ Łomża II – Chojny	1 MW	15 kV

GPZ Łomża II – Nowogród	1 MW	15 kV
GPZ Łomża II – Miastkowo	1 MW	15 kV
GPZ Łomża I – Kraska	1 MW	15 kV
GPZ Łomża I – Konarzyce	1 MW	15 kV
GPZ Łomża I – Śniadowo	1 MW	15 kV
GPZ Łomża I – Kossaki	1 MW	15 kV
GPZ Łomża – Gielczyn	1 MW	15 kV

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Sieć telekomunikacyjna

Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2002 na terenie gminy Łomża 1338 gospodarstw domowych posiada telefony stacjonarne. Zakres obszaru gminy objęty zasięgiem telefonii komórkowej wynosi 100 %. Operatorzy aktualnie funkcjonujący na obszarze gminy to: PTK Centertel, Polkomtel, Polska Telefonia Cyfrowa, P4.

Infrastruktura drogowa

Na terenie Gminy Łomża jest dość dobrze rozwinięta sieć drogowa – zapewniająca komunikację we wszystkich kierunkach i między wszystkimi miejscowościami. Jest to sieć dróg publicznych – krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych o łącznej długości 252,352 km – oraz dróg wewnętrznych, będących dojazdami do działek budowlanych oraz gruntów rolnych i leśnych o łącznej długości ok. 420 km.

Podstawową sieć komunikacyjną gminy tworzą dwa odcinki **dróg krajowych** o łącznej długości 17,721 km:

- **nr 61** Warszawa – Jabłonna – Legionowo – Serock – Różan – Ostrołęka – Łomża – Grajewo – Augustów odcinek Chojny – Łomża o długości 6,775 km (od km 143+924 do km 150+699). Droga obecnie o klasie GP. Docelowo – po wybudowaniu obwodnicy Łomży – na odcinku ok. 3,5 – 4,00 km droga zostanie przekształcona w drogę gminną.

- **nr 63** granica państwa – Węgorzewo – Giżycko – Pisz – Kisielnica – Łomża – Zambrów – Ciechanów – Sokołów Podlaski – Siedlce – Łuków – Radzyń Podlaski – Wisznice – Sławatycze – granica państwa odcinek Łomża – Wygoda o długości 10,946 km (od km 145+957 do km 156+903). Droga obecnie o klasie GP. Docelowo – po wybudowaniu obwodnicy Łomży – na odcinku ok. 5,0 km droga zostanie przekształcona w drogę gminną. Jest to połączenie z drogą ekspresową nr 8 granica państwa – Wrocław – Piotrków Trybunalski – Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – Białystok – Korycin – Augustów – Budzisko – granica państwa.

oraz trzy odcinki dróg **wojewódzkich**, których jest na terenie gminy 27,108 km:

- **nr 645** Myszyniec – Dęby – Nowogród – Łomża odcinek Kupiski Nowe – Łomża o długości 4,956 km (od km 51+150 do km 56+106), która stanowi dojazd w rejon Kurpiowszczyzny i – dalej – na Mazury i Pomorze.
- **nr 677** Łomża (droga krajowa nr 63) – Śniadowo – Ostrów Mazowiecka odcinek Łomża – Konopki o długości 4,854 km (od km 4+246 do km 9+100), która stanowi najkrótsze i najbardziej uczęszczane połączenie między Mazurami i Warszawą,
- **nr 679** Łomża – Podgórze – Gać – Mężenin (droga krajowa nr 8) odcinek Łomża – Podgórze o długości 17,298 km (od km 1+942 do km 19+240), która stanowi dojazd do Białegostoku.

Tę sieć dróg uzupełnia 15 odcinków dróg powiatowych, których na terenie gminy Łomża jest ogółem 60,152 km:

- **nr 1904 B** Łomża (ul. Grobla Jednaczewska, ul. Nadnarwiańska, ul. Zamiejska) – Jednaczewo – Szablak – Nowogród (ul. 11-go Listopada) o długości 5,920 km,
- **nr 1912 B** Nowogród – Chojny – droga krajowa nr 61 o długości 0,955 km,
- **nr 1913 B** Chojny Młode – Chojny Stare o długości 1,650 km,
- **nr 1937 B** Łomża (ul. Rybaki, ul. Zdrojowa) – Stara Łomża – Siemień – Rybno – Pniewo – do drogi wojewódzkiej nr 679 o długości 12,090 km,
- **nr 1938 B** Wygoda – Modzele – Wypychy – Zanie – droga krajowa nr 8 o długości 6,002 km,

- **nr 1939 B** Wygoda – Wyrzyki Stare – Puchały – droga wojewódzka nr 679 o długości 5,889 km,
- **nr 1940 B** od drogi powiatowej 1939 B – Puchały – Milewo – Łady Borowe – Łady Polne – Szeligi – Kolonia o długości 2,000 km,
- **nr 1941 B** Zawady – Gielczyn o długości 3,030 km,
- **nr 1943 B** Wygoda – Bacze Suche o długości 3,100 km,
- **nr 1946 B** Chojny – Szczepankowo – Osobne – Wierzbowo – Chomentowo – Śniadowo o długości 0,800 km,
- **nr 1947 B** Szczepankowo – Jarnuty – droga krajowa nr 61 o długości 5,716 km,
- **nr 1948 B** Jarnuty – Łochtynowo – Konarzyce o długości 3,700 km,
- **nr 1949 B** Szczepankowo – Czaplice – Boguszyce – droga wojewódzka nr 677 o długości 5,300 km,
- **nr 1982 B** Rutki – Kossaki Nadbielne – Koty – do drogi wojewódzkiej nr 679 o długości 3,300 km,
- **nr 1993 B** Zambrów – Ciecioriki – Konopki – Pęsy Lipno – do drogi wojewódzkiej nr 679 o długości 0,700 km.

Zarządcami tych dróg są – odpowiednio – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział Białystok, Zarząd Województwa Podlaskiego i Zarząd Powiatu Łomżyńskiego.

Pozostałe drogi na terenie gminy Łomża to drogi gminne o całkowitej długości ok. 567,4 km, przy czym 147,371 km to drogi gminne publiczne, których zarządcą jest Wójt Gminy Łomża, a ok. 420 km dróg, to drogi wewnętrzne – dojazdowe do działek budowlanych oraz gruntów rolnych i leśnych. Zarządcami tych dróg są właściciele terenów, na których są one wyznaczone – w tym m. in. Wójt Gminy Łomża.

Na koniec 2010 roku na terenie gminy Łomża jest 106,867 km dróg o nawierzchni utwardzonej – w tym 103,520 km bitumicznej, 1,974 km z kostki betonowej, 0,717 km brukowej i 0,656 km betonowej. Stanowi to 41,02 % całej sieci drogowej. Pozostałe drogi, to drogi o nawierzchni nieulepszonej – głównie żwirowej (14,337 km) i gruntowej (131,031 km). Sieć dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych ma w całości nawierzchnie nieulepszone. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich ma w 100 % nawierzchnię utwardzoną, drogi powiatowe w 81,03 %, a drogi gminne w 35,82 %.

Istotnym elementem charakteryzującym gminę pod względem infrastruktury drogowej jest wskaźnik gęstości dróg. Określa on długość dróg przypadającą na 100 hektarów powierzchni. Istniejąca sieć drogowa daje wskaźnik gęstości dróg wynoszący 1,22 km/100 ha – co przy zagęszczeniu 0,5 km/100 ha w całym województwie podlaskim plasuje gminę na jednej z wyższych pozycji w regionie.

Lokalny układ dróg gminnych i ulic wiejskich na terenie gminy zapewnia dogodne połączenia z podstawowym układem komunikacyjnym. Istniejąca sieć dróg wymaga jednak częściowej przebudowy i remontów, aby podnosić komfort użytkowników dróg i poprawiać bezpieczeństwo ruchu.

Jednym z głównych zadań jest również takie usprawnienie układu komunikacyjnego, by zapewnił on nieograniczoną warunkami klimatycznymi możliwość dojazdu do miejsc zamieszkania i terenów działalności gospodarczej.

II. 7. Zagospodarowanie przestrzenne.

Polityka przestrzenna gminy została określona w **„Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łomża”** zatwierdzonym Uchwałą Nr IV/18/02 Rady Gminy Łomża z dnia **30 grudnia 2002 roku**. Kierunki zagospodarowania przestrzennego określone w studium były zgodne z ogólnymi, aktualnymi kierunkami rozwoju gminy. W dniu 22 stycznia 2009 r. Rada Gminy Łomża podjęła uchwałę Nr XXV/151/09 o przystąpieniu do sporządzenia **zmiany studium**, dotyczącej wyznaczenia **terenów eksploatacji kruszywa naturalnego we wsi Boguszyce**.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Przeznaczenie terenów, w tym dla inwestycji celu publicznego oraz określenie sposobów ich zagospodarowania i zabudowy, ustala miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, stanowiący prawo miejscowe. Po wejściu w życie ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z dniem 1.01.2004 roku przestały obowiązywać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uchwalone przed 1.01.1995 r. (w tym mpzp gminy Łomża).

Na obszarze gminy obowiązuje 38 planów i zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zostały zatwierdzone 29 uchwałami po 1.01.1995 roku. Obszar gminy pokryty obowiązującymi planami wynosi łącznie ok. 160 ha, co stanowi zaledwie 0,8% gminy.

Oprócz w/w planów Rada Gminy podjęła 2 uchwały o przystąpieniu do opracowania planu:

- 22 sierpnia 2006 r. uchwałę Nr XXXVII/212/06 w części dotyczącej obszaru położonego w obrębie wsi Siemień Nadrzeczny, Siemień Rowy, Rybno, Pniewo i Podgórze. **Plany** (w podziale na poszczególne obszary) **są w trakcie opracowania;**
- 28 lutego 2008 roku uchwałę Nr XVI/87/08 w części obszaru położonego w obrębie wsi Stare Modzele. **Plan jest w trakcie opracowania.**

Ponadto w okresie od 1995 do 2005 roku podjęto kilkadziesiąt uchwał o przystąpieniu do opracowania planów obejmujących pojedyncze działki, jak również całe obszary zainwestowania wsi, w tym między innymi: Nowe Kupiski, Stare Kupiski, Giełczyn, Konarzyce i część wsi Boguszyce, Janowo oraz Podgórze. Uchwały podjęte w 2004 roku, a dotyczące wymienionych wsi, poprzedzone analizą zasadności, ze względu na brak środków w budżecie gminy nie były realizowane.

Wnioski o sporządzenie lub zmianę miejscowych planów

Wnioski dotyczące **zmiany przeznaczenia działek będących w użytkowaniu rolniczym na działki budowlane** – wpływają sukcesywnie z obszaru całej gminy. Największa ilość wniosków indywidualnych dotyczy obszaru wsi **Giełczyn**, gdzie w 2009 roku 19 osób złożyło wnioski, dotyczących zmiany przeznaczenia działek będących w użytkowaniu rolniczym (37 działek) na działki z przeznaczeniem pod zabudowę zagrodową lub jednorodziną.

W 2009 r. do Urzędu gminy wpłynęły 2 wnioski dotyczące zmiany studium i planu odnośnie lokalizacji elektrowni wiatrowych oraz trzy wnioski na **wydobycie kruszywa** we wsi Podgórze, Stare Modzele i Bacze Suche. Wnioski te wymagają opracowania zmiany studium.

II.8. Obiekty dziedzictwa kulturowego.

Na terenie gminy Łomża brak jest zabytkowych obiektów kulturowych najwyższej rangi. Niemniej jednak istnieje kilka obiektów będących świadectwem wielowiekowej tradycji tego terenu. Są to zarówno zabytki architektoniczne w postaci dawnych dworów szlacheckich, budownictwa włościańskiego (budynki mieszkalne, gospodarcze) jak krzyże przydrożne, kapliczki, młyny itp.

W budownictwie wiejskim zachowanych jest sporo domów mieszkalnych, gospodarczych typowych dla tego terenu. Cechą charakterystyczną, przede wszystkim w budownictwie gospodarczym, szczególnie w zakresie używanego materiału budowlanego, jest kamień polny, stanowiący przez stulecia podstawowy materiał budowlany. Z zabytków drobnych wymienić należy kapliczki i krzyże przydrożne.

Wykaz zabytków z terenu gminy Łomża

Boguszyce

- 1-2. Dwa Krzyże przydrożne, żeliwne, 1884r., 1900 r.,
3. Kapliczka murowana z 1928 roku;

Chojny Młode

4. Cmentarz z I wojny światowej (żołnierzy niemieckich),
5. Cmentarz z I wojny światowej (żołnierzy rosyjskich),
6. Krzyż przydrożny, żeliwny, k. XIX w.,
7. Grób rodziny Szeszputowskich, 1916, 1928, 1929 r.;

Czaplice

- 8-9. Dwór - obecnie szkoła. Budynek murowany z około 1880 r.,
- 10-11. Dwa krzyże żeliwne, przydrożne z 1879 r. i z 1885 r.;

Gać

12. Młyn dworny drewniany, odbudowany po 1945 r.,
13. Cmentarz z I wojny Światowej;

Giełczyn

14. Cmentarz z okresu II wojny światowej;

Konarzyce

- 15-16. Budynek szkoły, mury z 1928 r.,
17. Kapliczka murowana z II połowy XVIII w.,
18. Krzyż przydrożny żeliwny z 1884 roku.;

Nowe Kupiski

19. Wylewka pod fundament schronu bojowego pozycji Jednaczewo, odcinka Łomża, 1939 rok;

Stare Kupiski

- 20-24. Zespół dworski:
a. dwór, mur. XIX w., przebudowany w 1962 r.,
b. czworak, mur., pocz. XX w.,
c. spichlerz, k. XIX w.,
d. obora/stajnia, mur., poł. XIX w.,
e. teren dawnego parku;
25. Drożnicówka „Koszarka”, mur. 1923 r., wł. H. Gawroński,
26. Kapliczka murowana, z początku XX wieku,
27-28. Dwa krzyże przydrożne, żeliwne, 1886 r., 1891 r.,
29. Schron bojowy pozycji Jednaczewo, odcinka Łomża, 1939 r.;

Mikołajki

30. Krzyż przydrożny, żeliwny, 1937 r.

Pniewo

32. Cmentarz – mogiła z okresu II wojny światowej

Puchały

33. Cmentarz przykościelny,
34-36. Cmentarz rzymsko-katolicki
a. kaplica cmentarna, mur. pocz. XX w.,
b. kaplica cmentarna, drewn., poł. XIX w.,

37-38. Dwie aleje – lipowa Puchały-Milewo, kasztanowo-lipowa Puchały-Pniewo;

Rybno

39. Układ przestrzenny wsi;

Siemień Nadrzeczny

40. Układ przestrzenny wsi;

Sierzputy Młode

41. Cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej/żołn.niem./, 1915 r.;

Stara Łomża Nad Rzeką

42. Układ przestrzenny wsi,

43. Grodzisko wczesnośredniowieczne /Gródek i dwa podgrodzia/,

44. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne /Wzgórze Św. Wawrzyńca/.

II. 9. Charakterystyka finansów gminy

Według stanu na dzień 31 grudnia 2009 roku plan dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów, w związku z wprowadzonymi w trakcie realizacji budżetu zmianami, osiągnął następujące kwoty:

Tabela 2.20. Plan dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów gminy Łomża (21.12.2009r.)

Wyszczególnienie	Plan według uchwały budżetowej	Kwota zmian	Plan po zmianach
Dochody ogółem	21 912 899	3 648 732	25 561 631
Wydatki ogółem	21 052 363	4 238 882	25 291 245
Przychody budżetu	-	590 150	590 150
Rozchody budżetu	860 536	-	860 536

Źródło: Gminy Łomża, Referat Finansowy

Dochody i wydatki budżetu Gminy zostały zrealizowane w następujących wysokościach:

Tabela 2.21. Dochody i wydatki budżetu gminy Łomża

Lp .	Wyszczególnienie	Plan po zmianach	Wykonanie	%
I	Dochody ogółem w tym:	25 561 631,00	25 621 793,86	100,24
	Subwencje, z tego:	10 893 972,00	10 893 972,00	100,00
	- część oświatowa subwencji ogólnej	6 087 898,00	6 087 898,00	100,00
	- część podstawowa	4 806 074,00	4 806 074,00	100,00
	Podatki i opłaty lokalne	6 178 306,00	6 383 487,14	103,32
	Udziały w podatkach państwowych, w tym:	2 807 500,00	2 901 603,49	103,35
	- od osób fizycznych	2 800 000,00	2 894 605,00	103,38
	- od osób prawnych	7 500,00	6 998,49	93,31
	Dochody z mienia	1 024 914,00	1 057 147,57	103,14
	Dotacje celowe, z tego:	7 070 555,00	7 034 292,29	94,49
	- z budżetu państwa na realizację zadań bieżących własnych	3 596 255,00	3 560 292,61	99,00
	- z budżetu państwa na realizację zadań bieżących zleconych Gminie ustawami	3 474 300,00	3 473 999,68	99,99
	Pozostałe dochody	393 884,00	252 894,86	64,20
II	Wydatki ogółem w tym:	25 291 245,00	23 668 644,47	93,58
	- wynagrodzenia § 4010, 4017, 4040, 4100	7 791 954,30	7 668 670,97	98,42
	- pochodne od wynagrodzeń § 4110, 4120	1 358 894,58	1 340 151,54	98,62
	- dotacje	785 799,00	692 177,57	88,09
	Wydatki na obsługę długu	67 200,00	67 015,14	99,72
	Rezerwy ogólne i celowe	732,00	0,00	

Wydatki majątkowe, w tym:	5 713 384,00	4 631 160,90	81,06
- inwestycje	5 306 730,84	4 227 127,48	79,66
- w tym środki niewygasające	154 203,16	154 203,16	100,00
- zakupy inwestycyjne	252 450,00	249 830,26	98,96
pozostałe wydatki bieżące	9 573 281,12	9 269 468,35	96,83

Źródło: Urząd Gminy Łomża

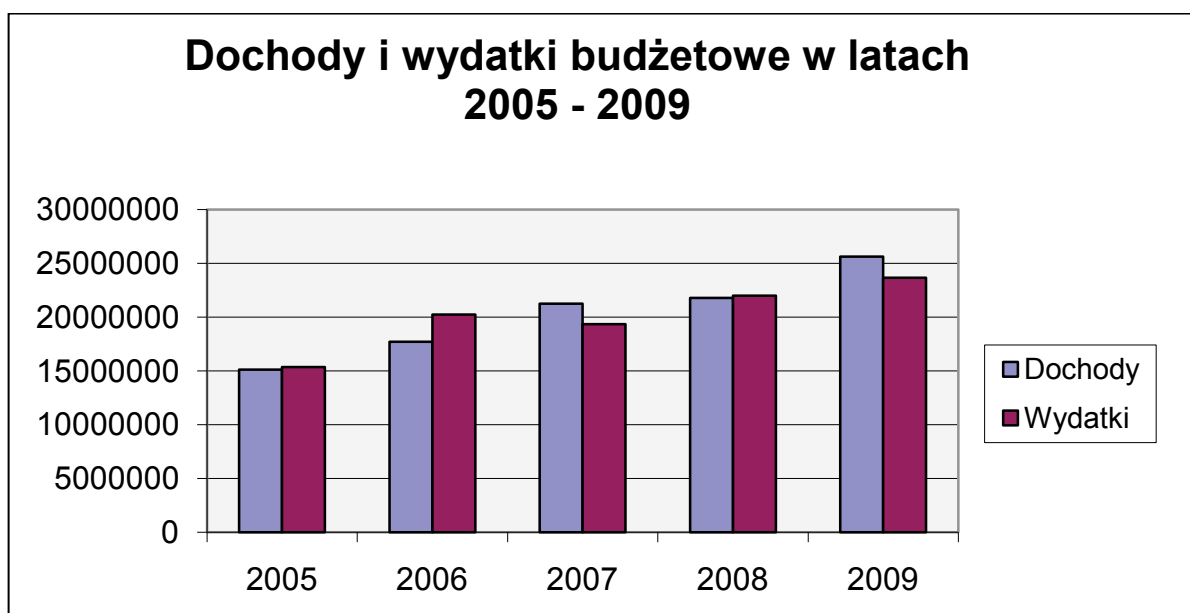
Wykonanie dochodów i wydatków w latach 2005-2009 przedstawia się następująco:

Tabela 2.22. Wykonanie dochodów i wydatków za lata 2005 – 2009 w Gminie Łomża

Wyszczególnienie /Rok	2005	2006	2007	2008	2009
Dochody	15131468,00	17723241,97	21244358,80	21789953,17	25621793,86
Wydatki	15362363,00	20236616,88	19353 252,44	21999102,84	23668644,47

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wykres 2.5. Dochody i wydatki budżetowe w latach 2005 - 2009

Źródło: Urząd Gminy Łomża

W porównaniu do analogicznego okresu, realizacja dochodów za 2009 rok była o 3 831 840,69 zł wyższa od wykonania roku poprzedniego, czyli o 17,59%.

Realizacja wydatków w 2009 roku w kwocie 23 668 644,47zł była wyższa o kwotę 1 669 541,63zł w porównaniu do 2008 roku, czyli o 7,59%.

W 2009 roku na wydatki majątkowe wydawkowano środki w wysokości 4 631 160,90zł, w kwocie wyższej o 67 526,97zł w stosunku do wykonania roku 2008 (1,48%).

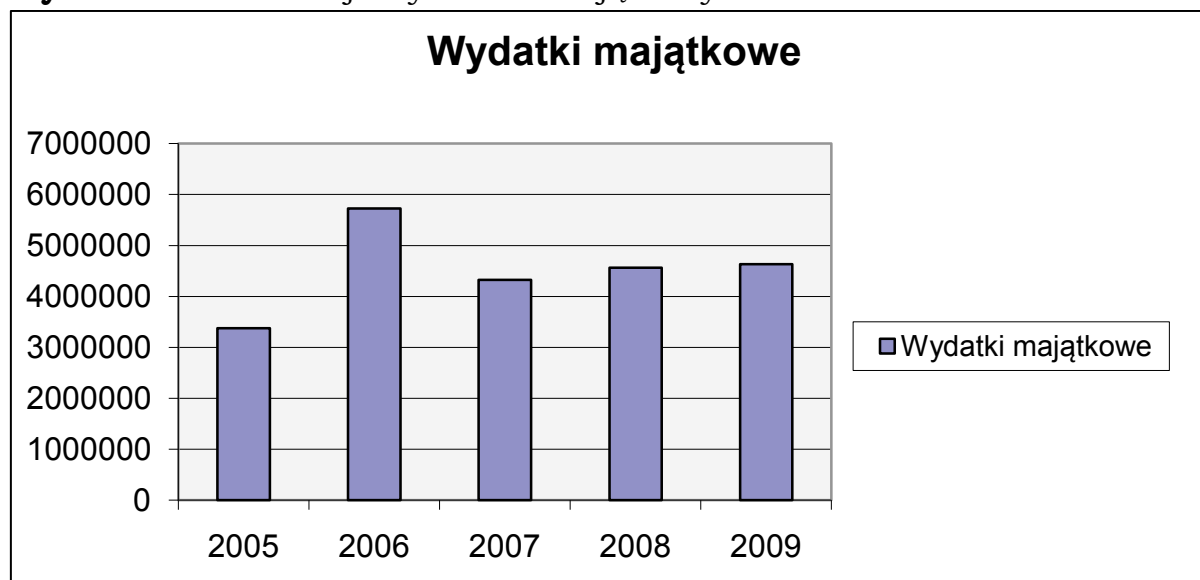
Tabela 2.23. Wydatki majątkowe w gminie Łomża

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Wydatki majątkowe	3 375 348,00	5 728 127,48	4 327 246,00	4 563 633,93	4 631 160,90

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Realizację wydatków majątkowych przedstawia poniższy wykres:

Wykres 2.6. Realizacja wydatków majątkowych

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Stan zadłużenia Gminy na 31 grudnia 2009 roku, z tytułu zaciągniętych pożyczek wynosi – 1 100 740zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca daje kwotę 105,80 zł (10 404 mieszkańców).

Szczegółowa analiza poszczególnych dochodów i wydatków przedstawiona jest w załącznikach do niniejszego sprawozdania.

Dochody budżetu – realizacja

Plan dochodów budżetowych w 2009 roku zrealizowany globalnie w wysokości 25 621 793,86zł, co stanowi 100,24% zakładanego rocznego planu dochodów (25 561 631zł).

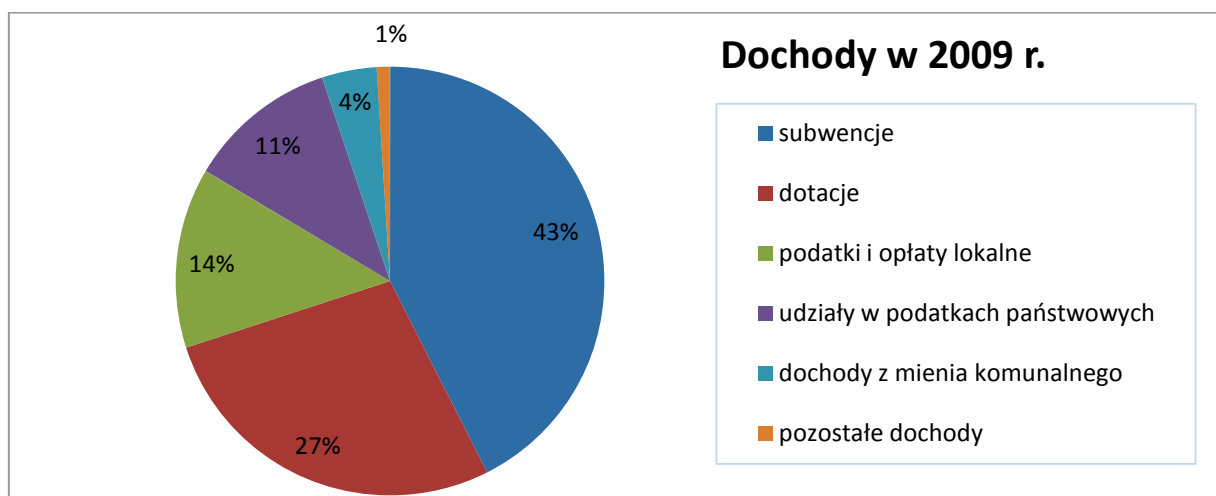
Wykonanie dochodów w 2009 roku według ważniejszych źródeł przedstawia się następująco:

Tabela 2.24. Wykonanie dochodów w roku 2009 w gminie Łomża

Rodzaje dochodów	Dochody w 2009 r.	Udział w %
subwencje	10 893 972,00	42,52
dotacje	7 034 292,29	27,45
podatki i opłaty lokalne	3 481 883,65	13,59
udziały w podatkach państwowych	2 901 603,49	11,32
dochody z mienia komunalnego	1 057 147,57	4,13
pozostałe dochody	252 894,86	0,99
Ogółem	25 621 793,86	100,00

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wykres 2.7. Wykonanie dochodów w roku 2009 w gminie Łomża

Źródło: Urząd Gminy Łomża

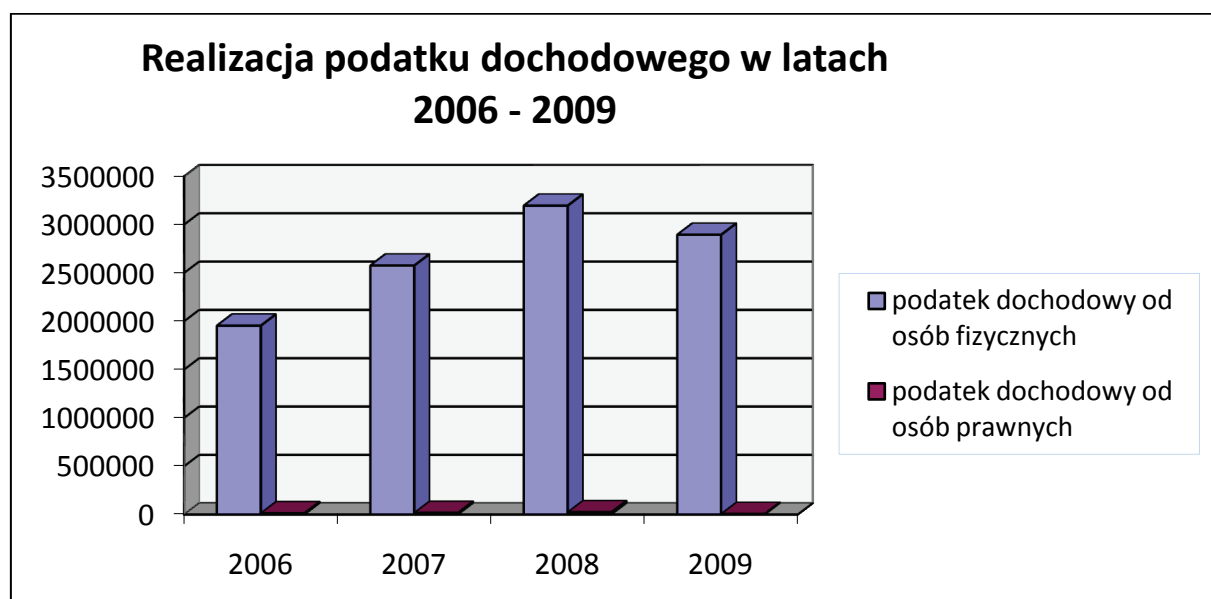
Realizacja podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych w poszczególnych latach przedstawia się następująco:

Tabela 2.25. Realizacja podatku dochodowego w gminie Łomża w latach 2006 - 2009

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009
Podatek dochodowy od osób fizycznych	1954270,00	2576053,00	3195952,00	2894605,00
Podatek dochodowy od osób prawnych	14353,90	17873,72	24717,09	6998,49

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wykres 2.8. Realizacja podatku dochodowego w gminie Łomża w latach 2006 - 2009

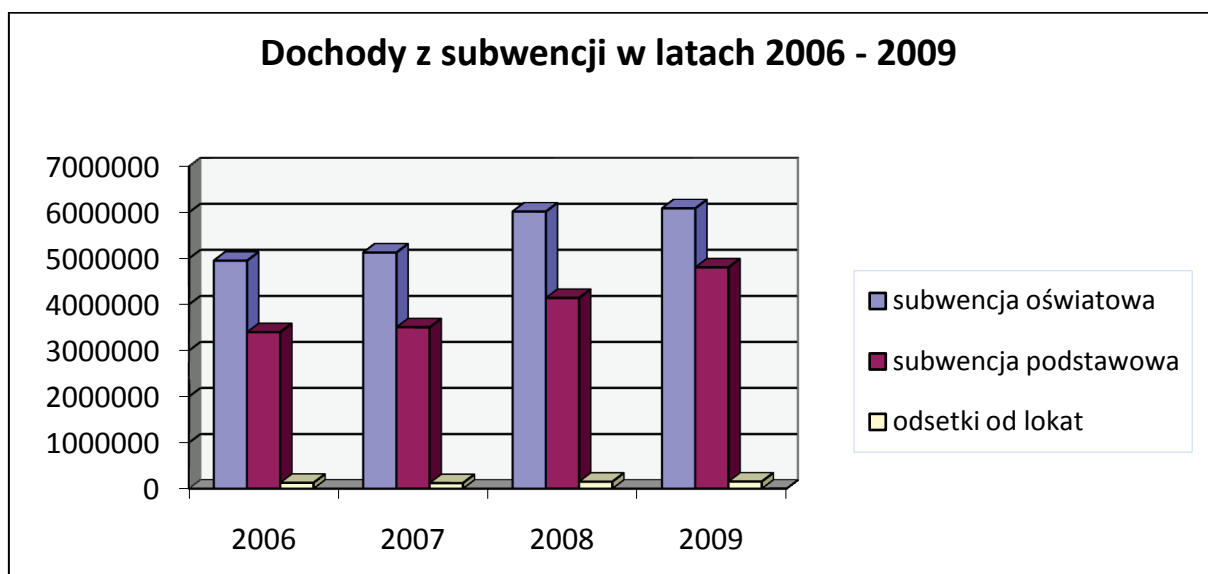
Źródło: Urząd Gminy Łomża

Tabela 2.26. Wykonanie dochodów z tytułu subwencji w latach 2006 – 2009

Wyszczególnienie/lata	2006	2007	2008	2009
Subwencja oświatowa	4 952 106,00	5 128 265,00	6 017 781,00	6 087 898,00
Subwencja podstawowa	3 398 563,00	3 504 947,00	4 141 632,00	4 806 074,00
Odsetki od lokat	127 579,89	121 691,59	151 445,74	154 514,33

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wykres 2.9. Dochody z subwencji w latach 2006 - 2009

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wydatki budżetu – realizacja

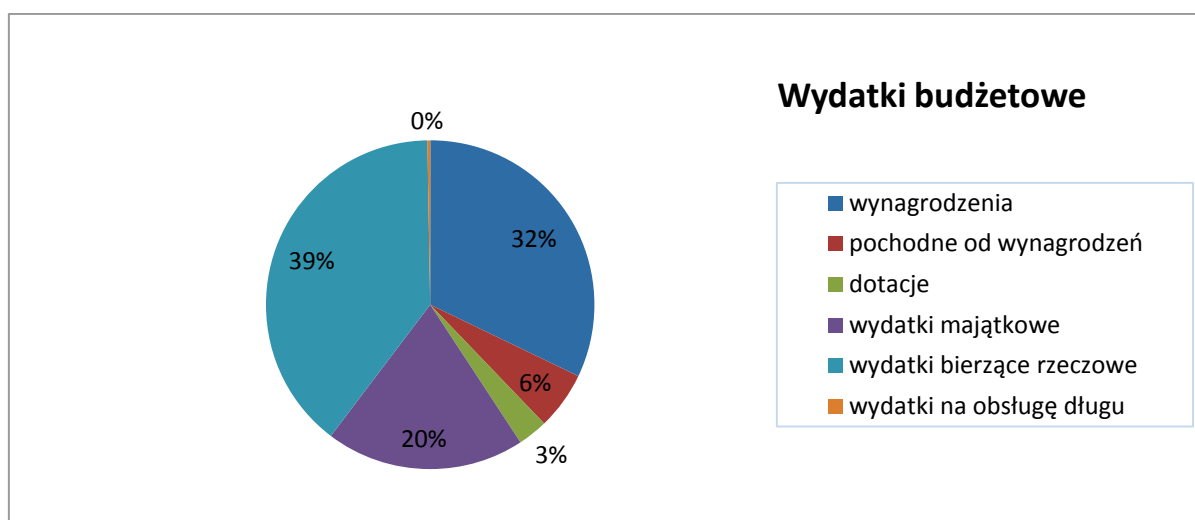
Zakładany plan wydatków w wysokości 23 926 359zł został zrealizowany w kwocie 25 291 245 zł. W ujęciu strukturalnym realizacja wydatków kształtowała się następująco:

Tabela 2.27. Realizacja wydatków w gminie Łomża

<i>Rodzaj wydatku</i>	<i>Kwota</i>	<i>%</i>
Wynagrodzenia	7 609 953,57	32,15
Pochodne od wynagrodzeń	1 345 104,00	5,68
Dotacje (bez dotacji dla Starostwa Powiatu)	692 177,57	2,92
Wydatki majątkowe	4 631 160,90	19,57
Wydatki bieżące rzeczowe	9 323 233,29	39,40
Wydatki na obsługę długu	67 015,14	0,28
Ogółem	23 668 644,47	100,00

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Wykres 2.10. Realizacja wydatków w gminie Łomża

Źródło: Urząd Gminy Łomża

ROZDZIAŁ III

ANALIZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH

III.1. Identyfikacja problemów.

Identyfikacja problemów, ograniczeń i stymulatorów rozwoju dokonana została w oparciu o analizy eksperckie, jak również społeczne spojrzenie na te zagadnienia, wyrażone w trakcie warsztatów zorganizowanych w gminie Łomża.

Problem definiowany jest jako zadanie wymagające rozstrzygnięcia, trudne do rozwiązania, które powoduje, że procesy rozwoju społeczno-gospodarczego nie są satysfakcjonujące z punktu widzenia potrzeb mieszkańców. Problem istnieje wtedy, gdy istnieje rozbieżność pomiędzy stanem obecnym, a pożądanym. Problemem jest to co boli czyli budzi obawy mieszkańców gminy.

Główne problemy gminy Łomża zostały zidentyfikowane w pięciu sferach: gospodarczej (w zakresie rolnictwa, turystyki, przemysłu, leśnictwa), społecznej (w zakresie poziomu życia i możliwości pracy, promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji publicznej, kultury fizycznej, porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, zagrożenia życia i zdrowia ludzi, kultury i ochrony dóbr kultury, wspierania osób niepełnosprawnych), ekologicznej, technicznej i zarządzania.

Sfera gospodarcza

W sferze gospodarczej w gminie Łomża zidentyfikowano następujące problemy:

❖ ROLNICTWO:

1. Nadwyżka wolnej siły roboczej w rolnictwie,
2. Niskie dochody rolnicze gospodarstw,
3. Niewielka ilość silnych, specjalistycznych gospodarstw,
4. Rozdrobnienie agrarne indywidualnych gospodarstw rolnych,
5. Niewielki miejscowy rynek zbytu;

❖ **TURYSTYKA:**

1. Brak atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty turystycznej ukierunkowanej na zatrzymanie turystów,
2. Brak zagospodarowania turystycznego gminy (infrastruktury turystycznej) – niezagospodarowana góra „Królowej Bony”,
3. Mała aktywność środowisk rolniczych w turystyce,
4. Niedostateczna baza hotelowo-wypoczynkowa.

❖ **PRZEMYSŁ:**

1. Niewielka ilość zakładów przemysłu rolno-spożywczego,
2. Brak preferencji podatkowych dla małych podmiotów gospodarczych,
3. Niedostateczne gospodarcze wykorzystanie biomasy,
4. Niewystarczająca ilość terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą.

❖ **LEŚNICTWO:**

1. Niekorzystna wiekowo struktura drzewostanów,
2. Znaczne oddalenie atrakcyjnych kompleksów leśnych od rzek.

❖ **INNE:**

1. Monofunkcyjność gminy – dominacja rolnictwa, mały udział handlu, usług i przemysłu,
2. Brak znaczących przedsiębiorstw wpływających na produkcję i zatrudnienie,
3. Nierównomierne rozmieszczenie placówek handlowych.

Sfera społeczna

W sferze społecznej gminy Łomża zidentyfikowano następujące problemy:

❖ **POZIOM ŻYCIA I MOŻLIWOŚCI PRACY:**

1. Wysoki poziom bezrobocia,
2. Niskie kwalifikacje zawodowe ludności,

3. Problem z zagospodarowaniem wolnej siły roboczej, mało nowych miejsc pracy,
4. Migracja młodzieży do większych ośrodków.

❖ **OCHRONA ZDROWIA:**

1. Utrudniony dostęp do służby zdrowia (niewystarczająca opieka lekarska),
2. Brak działań profilaktycznych w ochronie zdrowia,
3. Brak dostępu do opieki lekarskiej w gminnym gimnazjum.

❖ **POMOC SPOŁECZNA:**

1. Starzenie się społeczności gminy,
2. Niewystarczające środki finansowe wydatkowane na pomoc społeczną,
3. Niewystarczające zatrudnienie w pomocy społecznej w stosunku do potrzeb,
4. Brak zakładu stacjonarnej pomocy społecznej,
5. Ograniczony zakres usług świadczonych przez placówkę pomocy społecznej – brak działań ukierunkowujących ludzi na rozwiązywanie problemów we własnym zakresie,
6. Znaczna skala potrzeb w zakresie pomocy społecznej,
7. Zapotrzebowanie na całodobową opiekę dla ludzi w podeszłym wieku.

❖ **EDUKACJA PUBLICZNA:**

1. Niezadowalający stan (wymagający modernizacji) placówek oświatowych,
2. Potrzeba zwiększenia dostępu do nowości technicznych w szkołach,
3. Niewystarczający poziom wyposażenia w sprzęt informatyczny i programy komputerowe,
4. Brak placów zabaw dla dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym i klas 1-3.

❖ **PORZĄDEK PUBLICZNY:**

1. Brak Straży Gminnej;

❖ **KULTURA I OCHRONA DÓBR KULTURY:**

1. Brak atrakcyjnej oferty placówek kultury adresowanej do mieszkańców gminy, w szczególności dzieci i młodzieży oraz turystów,
2. Niedobór placówek kulturalnych i rekreacyjnych (utrudniony dostęp do kultury),
3. Niedostateczne wyposażenie placówek kulturalno-oświatowych,
4. Wzmożenie aktywności kulturalnej mieszkańców.

❖ **KULTURA FIZYCZNA:**

1. Niewystarczająca baza sportowo-rekreacyjna,
2. Niewystarczające zaplecze sportowe w obiektach szkolnych,
3. Niewielka ilość sal gimnastycznych.

❖ **WSPIERANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH:**

1. Brak przystosowania architektonicznego do potrzeb niepełnosprawnych.

❖ **ZAGROŻENIE ŻYCIA I ZDROWIA LUDZI:**

1. Narastające zjawisko alkoholizmu i patologii społecznej wśród mieszkańców gminy,
2. Problem bezpiecznego dowozu dzieci do szkół (brak środków transportu, konieczność poprawy inwestycji nawierzchni dróg),
3. Niska świadomość społeczna na temat skutków alkoholizmu i narkomanii.

Sfera ekologiczna

W sferze ekologicznej do najistotniejszych problemów zaliczono:

1. Zanieczyszczenie lasów odpadami stałymi,
2. Nagminne wysypywanie odpadów w dowolnych miejscach,
3. Duża liczba dzikich wysypisk wymagających likwidacji i rekultywacji,

4. Niski procent gospodarstw domowych posiadających umowy na wywóz odpadów,
5. Brak ekologicznych systemów grzewczych,
6. Stosowanie środków ochrony roślin i nawożenie w rolnictwie,
7. Ograniczone możliwości budowy indywidualnych zbiorników ścieków (z uwagi na niekorzystne warunki glebowe).

Sfera techniczna

Problemy sfery technicznej występujące w gminie, to przede wszystkim:

1. Nieutwardzona nawierzchnia wielu dróg gminnych i powiatowych,
2. Słaby stan techniczny linii elektroenergetycznych,
3. Zły stan techniczny dróg powiatowych i wojewódzkich,
4. Znaczne braki w technicznej infrastrukturze proekologicznej (niewystarczająca sieć kanalizacyjna, brak kanalizacji deszczowej),
5. Niepewność zasilania energetycznego (brak zasilania zgodnego z potrzebami) – wyeksploatowana sieć elektroenergetyczna,
6. Rozbudowa sieci wysokiego ciśnienia gazu i realizacja przełączeń gazowych (niski stopień gazyfikacji),
7. Istnienie niebezpiecznych miejsc przy drogach.

Sfera zarządzania

W sferze zarządzania zidentyfikowano następujące problemy:

1. Ograniczone zasoby finansowe budżetu gminy,
2. Zbyt mała promocja gminy,
3. Mała aktywność i przedsiębiorczość społeczności lokalnej,
4. Nienajlepsze warunki do inwestowania,
5. Brak znaczącego lokalnego kapitału inwestycyjnego (niedobór inwestorów strategicznych).

III.2. Identyfikacja stymulatorów i ograniczeń rozwoju

Sprecyzowane przez społeczność gminy Łomża najistotniejsze problemy, ustalenia poczynione przez zespół „liderów gminnych” na warsztatach strategicznych oraz dokumentacja dotycząca aktualnego stanu i tendencji rozwojowych gminy, stały się podstawą do przeprowadzenia

analizy strategicznej oceniającej czynniki zmian istniejące i prognozowane w kategoriach wewnętrznych mocnych i słabych stron oraz zewnętrznych szans i zagrożeń.

Ocena ta pozwala wyciągnąć wnioski odnośnie przyszłych kierunków działań w zakresie strategii rozwoju.

Stymulatorami rozwoju gminy Łomża są:

- **atuty** (mocne strony) – czynniki wewnętrzne (zasoby, zjawiska, procesy) gminy, które wyróżniają gminę w otoczeniu i odpowiednio wykorzystane mogą stać się podstawą jej rozwoju,
- **szanse** – czyli możliwości tkwiące w otoczeniu (czynniki zewnętrzne), mogące stymulować rozwój gminy.

Z kolei ograniczenia rozwoju gminy mają charakter:

- **słabości** – czynniki wewnętrzne gminy, które przy braku przeciwdziałania mogą stać się hamulcem rozwoju,
- **zagrożeń** – hamulców rozwoju tkwiących w otoczeniu gminy.

Atuty i słabości gminy Łomża identyfikowane były i oceniane w następującym układzie:

- środowisko i jego zasoby,
- infrastruktura techniczna,
- uwarunkowania społeczne i demograficzne,
- infrastruktura społeczna,
- kultura,
- gospodarka – ogólne,
- przemysł,
- rolnictwo.

Sukces w kreowaniu i dynamizowaniu rozwoju gminy zależeć będzie od aktywności władzy gminnej oraz zaangażowania lokalnej społeczności, skierowanej na wykorzystanie tychże szans rozwoju oraz ograniczenie wpływów zewnętrznych wobec gminy – zagrożeń.

ANALIZA SWOT

Powszechnie stosowanym narzędziem służącym do oceny czynników wzrostu i regresu jest analiza SWOT (ang. Strengths – mocne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse, Threats – zagrożenia).

Przy zastosowaniu tej metody oceniono wewnętrzne uwarunkowania rozwoju (mocne i słabe strony) oraz czynniki zewnętrzne (szanse i zagrożenia) gminy Łomża.

Tabela 3.1. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
ŚRODOWISKO I JEGO ZASOBY	
➤ zachowane środowisko naturalne (parki krajobrazowe, tereny chronione)	➤ brak zasobów mineralnych
➤ znikomy udział gatunków zdegradowanych	➤ rozległość przestrzenna gminy
➤ korzystna struktura agrarna	➤ niski stopień zalesienia gminy i niekorzystna wiekowo struktura drzewostanów (młodniki i drągowiny)
➤ korzystne warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego	➤ lokalne źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych i gruntowych
➤ wzrost zainteresowania społeczeństwa i władz gminnych poprawą stanu środowiska przyrodniczego	➤ oddalenie atrakcyjnych kompleksów leśnych od wód
➤ atrakcyjne elementy środowiska przyrodniczego	➤ zanieczyszczenie lasów odpadami
➤ dobre warunki przyrodnicze do organizacji zajęć rekreacyjnych dla mieszkańców Gminy Łomża i miasta Łomży.	

➤ niewielkie zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego i wód powierzchniowych	
➤ bardzo dobre zasoby wody pitnej	
➤ duża powierzchnia użytków zielonych	
➤ obecność na obszarze zasobów wód mineralnych	
➤ duża powierzchnia obszarów prawnie chronionych (ponad 20% powierzchni)	
➤ korzystna rzeźba terenu do rozwoju turystyki i rekreacji	
INRASTRUKTURA TECHNICZNA	
➤ dogodny układ komunikacyjny dróg krajowych i wojewódzkich	➤ brak połączeń kolejowych
➤ przebiegający gazociąg wysokiego ciśnienia umożliwiający rozprowadzenie gazu do następujących miejscowości gminnych: Podgórze, Wygoda, Siemień, Stara Łomża Nad Rzeką, Zawady, Konarzyce.	➤ Brak możliwości zorganizowanego gromadzenia odpadów stałych
➤ całkowicie zgazyfikowana miejscowość Stara Łomża Przy Szosie	➤ ubogie wyposażenie w sieć kanalizacyjną (sanitarną i deszczową)
➤ kompletne wyposażenie w sieć wodociagową	➤ zły stan techniczny dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich
➤ dobre położenie komunikacyjne	➤ niedostateczne oświetlenie ulic
	➤ nieekologiczne systemy grzewcze

	➤ niski stopień gazyfikacji gminy
	➤ nieutwardzona nawierzchnia wielu dróg gminnych
	➤ wyeksploatowana o złym stanie technicznym sieć elektroenergetyczna
	➤ duże ilości ścieków odprowadzonych w stanie nie oczyszczonym do gruntu i wód powierzchniowych
UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE I DEMOGRAFICZNE	
➤ nadwyżka wolnej siły roboczej	➤ wysoki poziom bezrobocia
➤ dodatnie saldo przyrostu naturalnego	➤ niewielkie możliwości znalezienia pracy
➤ wzrost zainteresowania mieszkańców rozwojem turystyki	➤ mała aktywność i przedsiębiorczość lokalnej społeczności
➤ zainteresowanie hodowlą koni do celów rekreacyjnych	➤ migracja młodzieży do większych ośrodków
	➤ brak wsparcia psycho-educacyjnego dzieci i młodzieży
	➤ starzejące się społeczeństwo
	➤ duża liczba ludzi samotnych
	➤ niskie kwalifikacje zawodowe ludności
	➤ trudna sytuacja życiowa wielu rodzin
	➤ znaczna skala potrzeb w zakresie pomocy społecznej
	➤ narastające zjawisko alkoholizmu i wśród mieszkańców

	➤ niska świadomość mieszkańców na temat skutków alkoholizmu i narkomanii
	➤ niechęć mieszkańców do sprzedaży ziemi inwestorom zewnętrznym
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	
➤ dogodne warunki mieszkaniowe	➤ niewystarczające zatrudnienie w pomocy społecznej w stosunku do potrzeb
➤ możliwość wykorzystania zaplecza OSP	➤ ograniczony zakres usług świadczonych przez placówkę pomocy społecznej
➤ Możliwość wykorzystania przebudowanego budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Pniewie	➤ brak zakładu stacjonarnej pomocy społecznej
	➤ ograniczony zakres dostępności do ochrony zdrowia
	➤ niska dostępność personelu służby zdrowia
	➤ niewystarczająca baza sportowo-rekreacyjna
	➤ niezadowalający stan techniczny placówek oświatowych
	➤ niedostosowana baza lokalowa do potrzeb reformy oświatowej
	➤ niekorzystne warunki kształcenia młodzieży
	➤ słaby dostęp do nowości technicznych w szkołach
	➤ brak stałej obsady w policji

	➤ niedostateczne wyposażenie policji w środki transportu
K U L T U R A	
➤ występowanie miejscowości historycznych o zachowanych układach przestrzennych będących pod ochroną konserwatorską	➤ niedobór placówek kulturalnych i rekreacyjnych
➤ zainteresowanie mieszkańców i chęć uczestnictwa w zespołach muzycznych i tanecznych	➤ niepodejmowanie działań służących ochronie wartości kulturowych
➤ GOK Pniewo	➤ niewielkie możliwości zagospodarowania wolnego czasu (boiska)
➤ Świetlice wiejskie	➤ brak bazy lokalowej placówek kultury
➤ istnienie zespołu folklorystyczno-tanecznego	➤ brak atrakcyjnej oferty placówek kultury
	➤ niedoposażenie placówek kulturalno-oświatowych
GOSPODARKA - OGÓLNE	
➤ Istniejące tereny do zagospodarowania pod inwestycje produkcyjne i usługowe	➤ brak znaczącego lokalnego kapitału inwestycyjnego na rozwój małych i średnich podmiotów gospodarczych.
➤ Gospodarka oparta na wykorzystaniu lokalnych zasobów (przetwórstwo miejscowej bazy surowcowej)	➤ niedobór infrastruktury otoczenia biznesu (w tym w zakresie obsługi ubezpieczeniowej)
➤ bliskość rynków zbytu	➤ obawa przed ryzykiem w podejmowaniu działalności

	finansowej
➤ dobre warunki do pozyskania dużego handlu (supermarketu)	➤ niewielki miejscowy rynek zbytu
	➤ dominacja rolnictwa (monofunkcyjność gminy)
	➤ brak handlu na wielką skalę
	➤ brak tradycji działalności przemysłowej i usługowej
P R Z E M Y S Ł	
➤ występowanie kilku dobrze prosperujących firm przemysłowych	➤ niewielka ilość zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego
	➤ brak uzbrojenia terenów pod działalność gospodarczą
	➤ niedostateczny rozwój przemysłu
R O L N I C T W O	
➤ bogata zróżnicowana baza płodów rolnych	➤ znaczący udział gleb o niskiej wartości bonitacyjnej (słabe warunki przyrodnicze produkcji rolnej)
➤ możliwość produkcji żywności metodami ekologicznymi (wsie położone blisko miasta – Stara Łomża Nad Rzeką, Stara Łomża Przy Szosie, Zosin, Siemień, Podgórze, Gielczyn, Zawady, Konarzyce, Boguszyce, Nowe Kupiski, Stare Kupiski, Pniewo	➤ niewielkie lokalne możliwości w zakresie przechowywania produktów rolnych, warzyw i owoców
➤ zaangażowanie rolników w produkcję mleka wysokiej jakości	➤ rozdrobnienie agrarne indywidualnych gospodarstw rolnych
➤ wysoki udział użytków rolnych	➤ brak gospodarstw produkujących

	żywność metodami ekologicznymi
➤ niezdegradowane technologie żywienia w rolnictwie	➤ braki w pełnym wyposażeniu technicznym gospodarstw
➤ dobry stan budynków inwentarskich (we wsiach oddalonych od Łomży)	➤ niskie dochody rolnicze gospodarstw
➤ zagospodarowanie większości gruntów ornych	➤ niewielka ilość silnych specjalistycznych gospodarstw
➤ duży udział zbóż w zasiewach	➤ słaba jakość użytków zielonych
➤ dość dobre wyposażenie w infrastrukturę produkcyjną	
➤ dążenie do specjalizacji w zakresie warzywnictwa i ogrodnictwa	
T U R Y S T Y K A	
➤ występowanie atrakcyjnych terenów do uprawiania narciarstwa biegowego	➤ brak infrastruktury turystycznej w gminie (tablic informacyjnych, parkingów, pól namiotowych)
➤ możliwość uprawiania różnych form turystyki (w tym agroturystyki)	➤ niezagospodarowana „Góra królowej Bony”
➤ wzrastające zainteresowanie mieszkańców rozwojem turystyki	➤ brak atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty turystycznej
➤ duży plac do zagospodarowania pod park rekreacyjny	➤ mała aktywność środowisk rolniczych w turystyce
	➤ brak bazy noclegowo-wypoczynkowej
I N N E	
	➤ niewystarczająca promocji gminy
	➤ doraźnie prowadzone programy profilaktyki zdrowotnej
	➤ ograniczone zasoby finansowe

	budżetu gminy
SZANSE	ZAGROŻENIA
➤ wysokie walory turystyczne ekosystemów w bezpośrednim otoczeniu gminy	➤ rozwój przez konkurencyjne otoczenie podobnych zakresowo produktów turystycznych
➤ znaczący i systematyczny wzrost wydatków konsumpcyjnych społeczeństwa, w tym na turystykę i rekreację	
➤ mleczarnia w Piątnicy	➤ duża konkurencyjność zagranicznej oferty usług turystycznych
➤ dogodne położenie komunikacyjne przy trasie nr 61 i 63	➤ wysoka konkurencyjność związana z otwarciem gospodarki
➤ rzeka Narew i Dolina Narwi	➤ brak przydziału odpowiedniej mocy przez Zakład Energetyczny
➤ funkcjonujący zakład przerobu ziemniaka PPS w Łomży	➤ położenie przy trasie nr 61 i 63
➤ wzrastające zainteresowanie świata obszarem funkcjonalnym Zielone Płuca Polski	➤ nadprodukcja w rolnictwie
➤ duża ilość przejeżdżających turystów	
➤ rozwój małych zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego	
➤ położenie w pobliżu miasta Łomży	
➤ zapotrzebowanie na zdrową żywność w Polsce i Unii Europejskiej	
➤ obecność regionalnych zespołów folklorystycznych	
➤ popyt na agroturystykę	

➤ bliskość potężnych rynków zbytu	
➤ możliwość korzystania z funduszy Unii Europejskiej	

Źródło: Urząd Gminy Łomża

Zidentyfikowane atuty i słabości oraz szanse i zagrożenia oceniane były z punktu widzenia:

- siły pozytywnego lub negatywnego oddziaływania zjawisk (czynników) na przebieg procesów rozwojowych w gminie (w skali pięciopunktowej),
- trendu, czyli kierunku zmian na przestrzeni ostatnich lat w trzech kategoriach: narastania zjawiska, stabilizacji (stagnacji), słabnięcia zjawiska,
- trwałości trendu, tj. oczekiwanego przebiegu trendu w najbliższych latach (w skali pięciopunktowej).

Analizę uwarunkowań rozwoju przedstawiają poniższe tabele (nr 3.2. i 3.3.).

Z powyższej analizy wynika, że największą siłę pozytywnego oddziaływania na przebieg procesów rozwojowych w gminie będą miały następujące czynniki (mocne strony oraz szanse):

- duża liczba obszarów o krajobrazie naturalnym,
- atrakcyjne elementy środowiska przyrodniczego,
- przebiegający gazociąg wysokiego ciśnienia,
- wysoka dostępność komunikacyjna,
- kompletne wyposażenie w sieć wodociagową,
- dobre położenie komunikacyjne,
- nadwyżka wolnej siły roboczej,
- gospodarka oparta na wykorzystaniu lokalnych zasobów (przetwórstwa miejscowej bazy surowcowej),
- bliskość rynków zbytu,
- możliwość produkcji żywności metodami ekologicznymi,
- zaangażowanie rolników w produkcję mleka wysokiej jakości,
- możliwość uprawiania różnych form turystyki,
- wzrastające zainteresowanie mieszkańców rozwojem turystyki,

- wysokie walory turystyczne ekosystemów w bezpośrednim otoczeniu gminy,
- rozwój małych zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego,
- zapotrzebowanie na zdrową żywność w Polsce i Unii Europejskiej,
- popyt na agroturystykę.

Spośród słabości i zagrożeń największe negatywne oddziaływanie na przebieg procesów rozwojowych w gminie mogą mieć:

- niski stopień zalesienia gminy i niekorzystna wiekowo struktura drzewostanów (młodniki i drągowiny),
- oddalenie atrakcyjnych kompleksów leśnych od wód,
- ubogie wyposażenie w sieć kanalizacyjną,
- niski stopień gazyfikacji gminy,
- mała aktywność i przedsiębiorczość lokalnej społeczności,
- niskie kwalifikacje zawodowe ludności,
- brak znaczącego lokalnego kapitału inwestycyjnego na rozwój małych i średnich podmiotów gospodarczych,
- dominacja rolnictwa,
- niewielka ilość zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego,
- niewielkie lokalne możliwości w zakresie przechowywania produktów rolnych, warzyw i owoców,
- rozdrobnienie agrarne indywidualnych gospodarstw rolnych,
- niewielka ilość silnych specjalistycznych gospodarstw,
- brak infrastruktury turystycznej w gminie,
- niedostateczna promocja gminy,
- ograniczone zasoby finansowe budżetu gminy.

Ocena ta pozwoliła wyciągnąć wnioski odnośnie przyszłych kierunków działań w zakresie strategii rozwoju. Intencją działań zaproponowanych w ramach strategicznych programów rozwojowych jest zmiana trendów.

Tabela 3.2. Uwarunkowania wewnętrzne

	Charakter zjawiska			Typ w analizie SWOT				Siła oddziaływania	Trend	Trwałość trendu
	Lokalny	Krajowy	Międzynarodowy	Atut	Słabość	Szansa	Zagrożenie			
ŚRODOWISKO I JEGO ZASOBY										
Duży udział obszarów o krajobrazie naturalnym	X			X				5	Stąły	4
Znikomy udział gruntów zdegradowanych	X			X				3	Stąły	4
Rosnące zainteresowanie społeczeństwa i władz gminnych poprawą stanu środowiska przyrodniczego		X		X				4	Poprawa	3
Atrakcyjne elementy środowiska przyrodniczego	X			X				5	Poprawa	5
Dobre warunki przyrodnicze do organizowania zajęć rekreacyjnych mieszkańców miasta Łomża	X			X				4	Stąły	4
Niewielkie zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego i wód powierzchniowych		X		X				4	Poprawa	3

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>Występujące bogactwo kruszyw w ilościach przemysłowych</i>	X			X				2	Stąły	3
<i>Bardzo dobre zasoby wody pitnej</i>	X			X				4	Stąły	5
<i>Duża powierzchnia użytków zielonych</i>		X		X				4	Stąły	3
<i>Obecność na obszarze zasobów wód mineralnych</i>	X			X				4	Stąły	4
<i>Duża powierzchnia obszarów prawnie chronionych (ponad 20% powierzchni gminy)</i>		X		X				4	Poprawa	5
<i>Brak zasobów surowców mineralnych</i>	X				X			2	Stąły	5
<i>Rozległość przestrzenna gminy</i>	X				X			3	Stąły	5
<i>Niski stopień zalesienia gminy i niekorzystna wiekowo struktura drzewostanów</i>	X				X			4	Poprawa	3
<i>Lokalne źródła zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gruntowych</i>		X			X			2	Poprawa	3
<i>Oddalenie atrakcyjnych kompleksów leśnych od wód</i>		X			X			5	Stąły	4
<i>Duże zanieczyszczenie lasów odpadami</i>		X			X			4	Pogorszenie	2
<i>Brak uporządkowanej gospodarki odpadami</i>		X			X			3	Poprawa	2

INFRASTRUKTURA I JEJ ZASOBY										
Przebiegający gazociąg wysokiego ciśnienia umożliwiający rozprowadzenie gazu do takich miejscowości jak: Podgórze, Wygoda, Siemień, Stara Łomża nad Rzeką, Giełczyn, Zawady, Konarzyce			X	X				5	Poprawa	4
Całkowicie zgazyfikowana miejscowości Stara Łomża przy Szosie	X			X				4	Stały	5
Wysoka dostępność komunikacyjna (rozwinięty układ połączeń drogowych)	X			X				5	Poprawa	5
Kompletne wyposażenie w sieć wodociagową	X			X				5	Poprawa	5
Dobre położenie komunikacyjne	X			X				5	Stały	5
Brak połączeń kolejowych	X				X			3	Stały	5
Brak możliwości zorganizowanego gromadzenia odpadów stałych	X				X			2	Poprawa	2
Ubogie wyposażenie w sieć kanalizacyjną (sanitarną i deszczową)		X			X			4	Poprawa	2
Zły stan techniczny większości dróg publicznych		X			X			3	Poprawa	3
Niedostateczne oświetlenie ulic	X				X			2	Stały	3
Niski stopień wykorzystania ekologicznych		X			X			3	Poprawa	2

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>systemów grzewczych</i>										
<i>Niski stopień gazyfikacji gminy</i>	X				X			4	Poprawa	2
<i>Nieutwardzona nawierzchnia wielu dróg gminnych</i>		X			X			3	Stały	4
<i>Wyeksploatowana o złym stanie technicznym sieć elektroenergetyczna</i>	X				X			3	Pogorszenie	2
<i>Duże ilości ścieków odprowadzanych w stanie nie oczyszczonym do gruntu i wód powierzchniowych</i>		X			X			3	Poprawa	2
UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE I DEMOGRAFICZNE										
<i>Nadwyżka wolnej siły roboczej</i>		X		X				5	Pogorszenie	3
<i>Dodatnie saldo przyrostu naturalnego</i>	X			X				3	Poprawa	2
<i>Tania siła robocza</i>		X		X				4	Stały	4
<i>Wzrastające zainteresowanie mieszkańców rozwojem turystyki</i>		X		X				4	Poprawa	4
<i>Duża liczba osób wiążących swoją przyszłość z gminą</i>	X			X				4	Pogorszenie	2
<i>Zainteresowanie hodowlą koni do celów rekreacyjnych</i>	X							3	Poprawa	4
<i>Wysoki poziom bezrobocia</i>		X			X			4	Pogorszenie	3
<i>Niewielkie możliwości znalezienia pracy</i>		X			X			4	Pogorszenie	3

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>Mała aktywność i przedsiębiorczość lokalnej społeczności</i>	X				X			5	Poprawa	1
<i>Migracja młodzieży do większych ośrodków</i>		X			X			4	Pogorszenie	2
<i>Brak wsparcia psycho-edukacyjnego dzieci i młodzieży</i>		X			X			3	Stąły	3
<i>Starzejące się społeczeństwo</i>	X				X			4	Pogorszenie	4
<i>Duża liczba ludzi samotnych</i>	X				X			2	Pogorszenie	2
<i>Niskie kwalifikacje zawodowe ludności</i>	X				X			5	Poprawa	1
<i>Trudna sytuacja życiowa wielu rodzin</i>	X				X			4	Pogorszenie	3
<i>Znaczna skala potrzeb w zakresie pomocy społecznej</i>	X				X			3	Pogorszenie	2
<i>Narastające zjawisko alkoholizmu i narkomani wśród mieszkańców</i>		X			X			3	Pogorszenie	1
<i>Niska świadomość mieszkańców na temat skutków alkoholizmu i narkomanii</i>	X				X			3	Stąły	3
<i>Niechęć mieszkańców do sprzedaży inwestorom zewnętrznym</i>	X				X			4	Stąły	2
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA										
<i>Istniejące pustostany do zagospodarowania</i>	X			X				3	Stąły	2

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>(niewykorzystane budynki użyteczności publicznej)</i>										
<i>Dogodne warunki mieszkaniowe</i>	X			X				3	Stały	4
<i>Możliwość wykorzystania zaplecza OSP</i>	X			X				3	Stały	4
<i>Niewystarczające zatrudnienie w pomocy społecznej w stosunku do potrzeb</i>	X				X			2	Stały	4
<i>Ograniczony zakres usług świadczonych przez placówkę pomocy społecznej</i>	X				X			3	Stały	3
<i>Brak zakładu stacjonarnej pomocy społecznej</i>		X			X			3	Stały	3
<i>Ograniczony zakres dostępności do ochrony zdrowia</i>	X				X			3	Poprawa	3
<i>Niska dostępność personelu służby zdrowia</i>	X				X			3	Poprawa	4
<i>Brak warunków do rozwoju sportu i rekreacji (niewystarczająca baza sportowo-rekreacyjna)</i>		X			X			4	Poprawa	2
<i>Brak dostępu do opieki lekarskiej w gimnazjum</i>	X				X			2	Stały	3
<i>Niezadowalający stan placówek oświatowych</i>		X			X			2	Poprawa	2
<i>Niedostosowana baza lokalowa do potrzeb reformy oświatowej</i>		X			X			2	Poprawa	2
<i>Niekorzystne warunki kształcenia</i>	X				X			3	Stały	3
<i>Słaby dostęp do nowości technicznych w szkołach</i>		X			X			4	Stały	3

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>Brak stałej obsady w policji</i>	X				X			2	Stąły	3
<i>Niedostateczne wyposażenie policji w środki transportu</i>		X			X			3	Pogorszenie	4
KULTURA										
<i>Występowanie miejscowości historycznych o zachowanych układach przestrzennych będących pod ochroną konserwatorską</i>		X		X				4	Stąły	5
<i>Zainteresowanie mieszkańców i chęć uczestnictwa w zespole tanecznym</i>	X			X				2	Poprawa	4
<i>Niedobór placówek kulturalnych i rekreacyjnych</i>		X			X			4	Stąły	3
<i>Brak zespołu folklorystyczno-tanecznego</i>	X				X			2	Stąły	3
<i>Niewielkie możliwości zagospodarowania wolnego czasu</i>	X				X			3	stąły	3
<i>Brak własnej bazy lokalowej placówek kultury</i>	X				X			2	Stąły	4
<i>Brak atrakcyjnej oferty placówek kultury</i>	X				X			4	Stąły	3
<i>Niedoposażenie placówek kulturalno-oświatowych</i>	X				X			3	Stąły	4
<i>Niepodejmowanie działań służących ochronie wartości kulturowych</i>	X				X			4	Stąły	3
GOSPODARKA – OGÓLNIE										

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>Istniejące tereny do zagospodarowania pod inwestycje produkcyjne i usługowe</i>	X			X				4	Stąły	4
<i>Gospodarka oparta na wykorzystaniu lokalnych zasobów (przetwórstwa miejscowej bazy surowcowej)</i>		X		X				4	Stąły	4
<i>Bliskość rynków zbytu</i>	X			X				4	Stąły	5
<i>Dobre warunki do pozyskiwania dużego handlu</i>	X			X				3	Stąły	4
<i>Brak znaczącego lokalnego kapitału inwestycyjnego na rozwój małych i średnich podmiotów gospodarczych</i>	X				X			5	Stąły	4
<i>Niedobór infrastruktury otoczenia biznesu (w tym w zakresie obsługi ubezpieczeniowej)</i>	X				X			3	Pogorszenie	3
<i>Obawa przed ryzykiem w podejmowaniu działalności finansowej</i>	X				X			3	Stąły	4
<i>Niewielki miejscowy rynek zbytu</i>		X			X			3	Stąły	4
<i>Dominacja rolnictwa (monofunkcyjność gminy)</i>		X			X			5	Stąły	4
<i>Brak handlu na wielką skalę</i>	X				X			3	Stąły	4
<i>Brak znaczących przedsiębiorstw</i>	X				X			4	Stąły	3
<i>Brak tradycji działalności przemysłowej i usługowej</i>	X							3	Stąły	4

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

PRZEMYSŁ										
<i>Występowanie kilku dobrze prosperujących firm przemysłowych</i>		X		X				3	Poprawa	1
<i>Niewielka ilość zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego</i>		X			X			4	Poprawa	1
<i>Brak uzbrojenia terenów pod działalność gospodarczą</i>	X				X			3	Poprawa	2
<i>Niedostateczny rozwój przemysłu</i>	X				X			3	Stały	4
ROLNICTWO										
<i>Bogata, zróżnicowana baza płodów rolnych</i>		X		X				3	Stały	4
<i>Możliwość produkcji żywności metodami ekologicznymi (wsie położone blisko miasta – St. Łomża n/rz, St. Łomża p/sz, Zosin, Siemień, Podgórze, Giełczyn, Zawady, Konarzyce, Boguszyce.</i>	X			X				5	Stały	4
<i>Zaangażowanie rolników w produkcję mleka wysokiej jakości</i>	X			X				5	Poprawa	4
<i>Niezdegradowane technologie żywienia w rolnictwie</i>	X			X				3	Stały	5
<i>Wysoki udział użytkowników rolnych</i>	X			X				3	Stały	5

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>Dobry stan budynków inwentarskich (we wsiach oddalonych od Łomży)</i>	X			X				4	Stąły	4
<i>Zagospodarowanie większości gruntów ornych</i>	X			X				3	Stąły	3
<i>Duży udział zbóż w zasiewach</i>		X		X				3	Stąły	4
<i>Dość dobre wyposażenie w infrastrukturę produkcyjną</i>	X			X				4	Stąły	4
<i>Dążenie do specjalizacji w zakresie warzywnictwa i ogrodnictwa</i>	X			X				5	Poprawa	3
<i>Znaczący udział gleb o niskiej wartości bonitacyjnej (słabe warunki przyrodnicze produkcji rolnej)</i>	X				X			3	Stąły	5
<i>Niewielkie lokalne możliwości w zakresie przechowywania produktów rolnych, warzyw i owoców</i>	X				X			5	Stąły	3
<i>Rozdrobnienie agrarne indywidualnych gospodarstw rolnych</i>		X			X			5	Stąły	3
<i>Brak gospodarstw produkujących żywność metodami ekologicznymi</i>	X				X			4	Stąły	3
<i>Braki w pełnym wyposażeniu technicznym gospodarstw</i>		X			X			2	Stąły	4

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

Niskie dochody rolnicze gospodarstw		X			X			4	Stąły	4
Niewielka ilość silnych specjalistycznych gospodarstw	X				X			5	Stąły	3
Słaba jakość użytków zielonych	X				X			2	Stąły	4
TURYSTYKA										
Występowanie atrakcyjnych terenów do uprawiania narciarstwa biegowego	X			X				4	Stąły	5
Możliwość uprawiania różnych form turystyki (w tym agroturystyki)	X			X				5	Stąły	5
Wzrastające zainteresowanie mieszkańców rozwojem turystyki	X			X				4	Poprawa	3
Duży plac do zagospodarowania pod park rekreacyjny	X			X				4	Stąły	5
Brak infrastruktury turystycznej w gminie (tablic informacyjnych, parkingów, pól namiotowych)		X			X			5	Stąły	3
Niezagospodarowana „Góra Królowej Bony”	X				X			4	Stąły	3
Brak atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty turystycznej	X				X			4	Stąły	3
Mała aktywność środowisk rolniczych w turystyce		X			X			3	Poprawa	1

Niedostateczna baza hotelowo-wypoczynkowa	X				X			4	Stąły	3
INNE										
Niski stopień promocji gminy										
Doraźnie prowadzone programy profilaktyki zdrowotnej										
Ograniczone zasoby finansowe budżetu gminy										

Tabela 3.3. Uwarunkowania zewnętrzne

	Charakter zjawiska			Typ w analizie SWOT				Siła oddziaływania	Trend	Trwałość trendu
	Lokalny	Krajowy	Międzynarodowy	Atut	Słabość	Szansa	Zagrożenie			
Wysokie walory turystyczne ekosystemów w bezpośrednim otoczeniu gminy	X					X		5	Stąły	5
Integracja z Unią Europejską			X			X		3	Poprawa	4
Znaczący i systematyczny wzrost wydatków konsumpcyjnych społeczeństwa,			X			X		4	Poprawa	2

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>w tym na turystykę i rekreację</i>										
<i>Mleczarnia w Piątnicy</i>	X					X		3	Stały	5
<i>Dogodne położenie komunikacyjne przy trasie nr 61 i 63</i>	X					X		4	Stały	5
<i>Rzeka Narew oraz Dolina Narwi</i>		X				X		4	Stały	5
<i>Funkcjonujące zakłady przerobu ziemniaków PPS w Łomży</i>	X					X		3	Pogorszenie	2
<i>Wzrastające zainteresowanie świata obszarem funkcjonalnym ZPP</i>			X			X		4	Poprawa	3
<i>Duża ilość przejeżdżających turystów</i>	X					X		4	Poprawa	1
<i>Rozwój małych zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego</i>		X				X		5	Poprawa	2
<i>Położenie w pobliżu miasta Łomży</i>	X					X		4	Stały	5
<i>Zapotrzebowanie na zdrową żywność w Polsce i Unii Europejskiej</i>		X	X			X		5	Poprawa	2
<i>Obecność regionalnych zespołów folklorystycznych</i>	X					X		3	Stały	5
<i>Popyt na agroturystykę</i>		X				X		5	Poprawa	3

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014

<i>Bliskość rynków zbytu</i>	X					X		3	Stąły	5
<i>Rozwój przez konkurencyjne otoczenie podobnych zakresowo produktów turystycznych</i>		X					X	4	Poprawa	3
<i>Integracja z Unią Europejską</i>			X				X	3	Poprawa	4
<i>Duża konkurencyjność zagranicznej oferty usług turystycznych</i>			X				X	2	Poprawa	1
<i>Wysoka konkurencyjność związana z otwarciem gospodarki</i>			X				X	3	Poprawa	3
<i>Brak przydziału odpowiedniej mocy przez Zakład Energetyczny</i>	X						X	2	Stąły	4
<i>Położenie przy trasie nr 61 i 63</i>	X						X	3	Stąły	5
<i>Nadprodukcja w rolnictwie</i>		X					X	4	Stąły	3

Źródło: Urząd Gminy Łomża

III. 3. Cele i kierunki rozwoju wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego oraz Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „ZPP”.

Konieczność zapewnienia zgodności „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża do roku 2014” ze „Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku” była jedną z podstawowych przesłanek podjęcia trudu aktualizacji dokumentu opracowanego w roku 2001. Jako plan wieloletniego rozwoju gminy, będącego częścią regionu i aktywnie wspierającego jego rozwój, nie może pozostawać w oderwaniu od strategii wojewódzkiej bądź w sprzeczności z jej zapisami. Dlatego też istotne wydaje się wykazanie, że cele strategiczne zawarte w Strategii Gminy Łomża wpisują się w odpowiednie cele strategii wojewódzkiej, przyczyniając się tym samym – przy zachowaniu odpowiedniej skali – do ich realizacji.

Przy konstruowaniu Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża uwzględnione też zostały podstawowe cele rozwoju obszaru funkcjonalnego ZPP .

Do podstawowych celów rozwoju wynikających ze Strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego ZPP zalicza się:

1. Stworzenie warunków do zachowania i wzmocnienia ekosystemów oraz ochrony wód i zasobów naturalnych,
2. Stworzenie możliwości awansu cywilizacyjnego społeczności lokalnych,
3. Aktywizacja gospodarcza zharmonizowana z wymaganiami środowiska przyrodniczego.

Realizacji tych celów służyć mają następujące kierunki działań:

- przeciwstawianie się zanieczyszczeniu wód powierzchniowych poprzez kompleksową racjonalizację gospodarki wodnej oraz prawidłowe prowadzenie gospodarki komunalnej i leśnej,
- systematyczne powiększanie i wzmacnianie obszarów prawnie chronionych o zróżnicowanym statucie i rygorach ochronnych,
- stałe podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji ludności, jako podstawowego sposobu opanowania bezrobocia i patologii społecznej, wzmocnienia aktywności i przedsiębiorczości oraz samoorganizacji struktur społecznych,

- oparcie rozwoju gospodarczego o wysokie technologie produkcji, rozwój drobnych i średnich przedsiębiorstw oraz turystyki i rolnictwa ekologicznego.

W Strategii rozwoju województwa podlaskiego przyjęto następujące cele strategiczne:

1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa,
2. Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy,
3. Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym,
4. Ochrona środowiska naturalnego,
5. Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego,
6. Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa,
7. Rozwój rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

Osiągnięciu założonych celów strategicznych służyć będą następujące kierunki rozwoju:

- stymulowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw,
- wspieranie aktywności mieszkańców,
- rozwój wielokierunkowej działalności zapewniającej alternatywne źródła dochodów na terenach wiejskich i małych miasteczek,
- zagospodarowanie obszarów wypadających z produkcji rolnej,
- rozwój i poprawa przetwórstwa i marketingu produktów rolnych,
- rozwój nowoczesnych gałęzi przemysłu w oparciu o zasoby lokalne surowców,
- kształtowanie pozytywnego wizerunku województwa – tworzenie warunków do rozwoju współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej,
- umacnianie rodziny i jej funkcji prospołecznych,
- koordynacja polityki przestrzennej,
- rozwój instytucji samorządu gospodarczego i zawodowego,

- tworzenie nowych form organizacji produkcji rolnej i jej ukierunkowanie,
- rozwój infrastruktury technicznej,
- stymulowanie rozwoju odnawialnych źródeł energii i proekologicznych systemów ciepłowniczych,
- promocja zdrowego stylu życia i podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców,
- tworzenie warunków do rozwoju turystyki i rekreacji,
- rozwój infrastruktury dla potrzeb turystyki,
- działania na rzecz zachowania i ochrony bioróżnorodności regionu,
- zapewnienie prawidłowej gospodarki odpadami stałymi i ciekłymi,
- ochrona dziedzictwa kulturowego i architektonicznego,
- rozwój szkolnictwa wyższego,
- rozwój szkolnictwa i placówek oświaty,
- rozwój opieki socjalnej,
- przeciwdziałanie patologiom i uzależnieniom,
- rozwój opieki zdrowotnej,
- poprawa infrastruktury drogowej i kolejowej oraz obsługi podróżnych,
- rozwój infrastruktury przejść granicznych,
- rozwój bazy upowszechniania kultury,
- wspieranie rozwoju twórczości artystycznej środowisk amatorskich i zawodowych,
- wspieranie rozwoju sportu masowego,
- wspieranie rozwoju bazy sportowo-rekreacyjnej,
- przeciwdziałanie wypadaniu osób w wieku produkcyjnym z aktywności zawodowej.

ROZDZIAŁ IV

PODSTAWOWE ELEMENTY STRATEGII ROZWOJU GMINY

IV.1. Wizja i misja rozwoju gminy.

Wizja przyszłości stanowi punkt wyjścia do określenia celów, które chcemy osiągnąć prowadząc działalność rozwojową. Jest deklaracją intencji władz samorządowych. Kształtuje pozytywny wizerunek gminy, wyróżnia ją wśród innych jednostek administracyjnych, zatem stanowi ważny element przewagi konkurencyjnej.

Wizja określa także zasadnicze kierunki zmian (rozwoju), jakie chcemy osiągnąć (w określonym horyzoncie czasu) w stosunku do stanu obecnego i dotyczy z reguły pięciu sfer: środowiskowej, społecznej, gospodarczej, technicznej i zarządzania. Zintegrowanie tych elementów, ich łączne rozpatrywanie i zharmonizowanie jest nadrzędnym warunkiem oraz podstawową zasadą ekorozwoju.

Przeprowadzona głęboka analiza stanu istniejącego, silnych i słabych stron układu lokalnego oraz szans i zagrożeń rozwojowych, pozwoliły na sprecyzowanie wizji przyszłości gminy. W toku prac zespołu redagującego strategię została ona rozwinięta i uzupełniona.

Dzięki konsekwentnemu ograniczaniu słabości gminy i jej niedociągnięć rozwojowych, oraz eliminowaniu potencjalnych zagrożeń, a także przy jednoczesnym wykorzystaniu wszystkich atutów i szans rozwoju tego terenu, istnieją realne szanse na urzeczywistnienie się na początku drugiego dziesięciolecia XXI wieku następującej wizji przyszłości.

W 2014 roku w gminie Łomża:

- nastąpi wzrost szeroko rozumianej aktywności gospodarczej i wielofunkcyjny rozwój terenów; gmina będzie atrakcyjnym obszarem, na którym aktywnie rozwijać się będą rolnictwo, turystyka i rekreacja oraz produkcja przemysłowa o małej i średniej skali (ważną rolę uzupełniającą będą odgrywać handel i usługi),

- rozwijać się będzie atrakcyjny z uwagi na swoją różnorodność rynek pracy; zaczną się pojawiać nowe formy zatrudnienia, powstałe dzięki rozwojowi turystyki, sektora usług o lokalnym zasięgu obsługi, wspieraniu małej i średniej przedsiębiorczości w produkcji przemysłowej oraz handlu; służyć będą temu pozytywne zmiany w świadomości społecznej w dziedzinie przedsiębiorczości,
- dzięki powstawaniu nowych miejsc pracy i wyraźnemu ograniczeniu zjawiska bezrobocia, zdecydowanej poprawie ulegną materialne warunki bytu wspólnoty gminnej,
- rozwój agroturystyki (powstanie sieć gospodarstw agroturystycznych) i wsi letniskowych będzie jednym z kierunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi, który pozwoli wykorzystać istniejące zasoby mieszkaniowe oraz wolną siłę roboczą,
- rozwój bazy turystycznej i wypoczynkowej (w tym bazy sportowej), stworzy możliwość aktywnego codziennego i weekendowego wypoczynku ludności oraz warunki do rozwoju ruchu turystycznego (tranzytowego i pobytowego),
- rozwojowi turystyki zarówno pobytowej jak i tranzytowej sprzyjać będzie zorganizowany system promocji i informacji,
- nastąpi wzrost wydajności pracy w rolnictwie i zapewnienie opłacalności gospodarowania, poprzez odejście wielu dotychczasowych rolników od pracy w rolnictwie oraz poprawę struktury obszarowej rolnictwa indywidualnego; ulegnie zmniejszeniu liczba gospodarstw, powstaną gospodarstwa wielkoobszarowe o powierzchni ponad 30 ha; w miejscowościach posiadających pełne możliwości rozwoju produkcji rolnej (wsie oddalone od miasta Łomży) prowadzona będzie produkcja towarowa (uprawa roślin przemysłowych), mało intensywna, ale nowoczesna technologicznie, oparta o zintegrowane formy gospodarowania, oraz przetwórstwo wytwarzanych lokalnie płodów rolnych; w miejscowościach nie posiadających tych możliwości (wsie położone w pobliżu miasta Łomża) rozwinie się drobnotowarowa produkcja zdrowej żywności (wraz z agroturystyką),
- tradycyjne, rolne gospodarstwa wielobranżowe zastąpione zostaną charakterystycznymi dla gospodarki rynkowej formami

przedsiębiorczości; powstaną wyspecjalizowane gospodarstwa typu farmerskiego (nastawione na przykład na chów bydła mlecznego), spółki produkcyjne i usługowe oraz różne formy tzw. „small biznesu”; gospodarstwa które nie ulegną likwidacji i nie powiększą swego areалу, rozwiną produkcję szklarniową, ogrodniczą i drobiarską lub będą powoli „zamierać”,

- zdecydowanej poprawie ulegnie standard obsługi ludności; powszechne stanie się korzystanie z sieci wodociągowej, kanalizacji i sieci gazowej,
- poprzez rozwój infrastruktury społecznej poprawi się dostępność i jakość usług społecznych,
- gmina będzie obszarem o wysokiej jakości wszystkich komponentów środowiska przyrodniczego; będzie to efektem aktywnej realizacji polityki ekorozwoju, w szczególności: znacznego powiększenia areálu użytków leśnych, uporządkowania gospodarki odpadami stałymi i gospodarki wodno-ściekowej, ograniczenia emisji i imisji pyłów i gazów,
- liczne działania w zakresie poprawy stanu środowiska przyrodniczego przyczynią się do poprawy ładu przestrzennego i estetyki obszaru, wzrostu atrakcyjności turystycznej, poprawy stanu zdrowotności oraz ukształtowania pozytywnego wizerunku gminy jako obszaru czystego ekologicznie,
- zmodernizowana, nowoczesna sieć dróg publicznych poprawi stan dróg, bezpieczeństwo i warunki życia, dostępność do atrakcyjnych turystycznie miejsc w gminie,
- pozytywnym zmianom na rynku, będących konsekwencją zmiany dotychczasowej filozofii myślenia i postępowania społeczności lokalnej, wzrostu świadomości społecznej i ekologicznej, sprzyjać będzie zgodny z potrzebami rozwój szkolnictwa i edukacji; nastąpi wzrost dostępności do możliwości technicznych, w tym Internetu; wzrośnie liczba osób ze średnim i wyższym wykształceniem,
- programy nauczania dostosowane będą do programowanych potrzeb rynku pracy (system kształcenia młodzieży skorelowany będzie z kierunkami restrukturyzacji funkcjonalnej wsi),

- poprzez stworzenie odpowiednich warunków, a w szczególności szeroko pojmowaną akcję edukacyjną oraz system ustawicznego kształcenia dorosłych (m.in. w zakresie zagadnień pozarolniczej przedsiębiorczości, ogólnej wiedzy ekonomicznej), możliwa będzie reorientacja zawodowa mieszkańców; podniesieniu ulegną kwalifikacje zawodowe, mieszkańcy wsi zdobędą nowe umiejętności i zawody odpowiednie do struktury popytu na rynku pracy,
- gmina będzie ośrodkiem wysokiej aktywności kulturalnej; rekompozycja środowiska kulturowego oraz wykreowanie nowych wartości środowiska kulturowego, a także rozwój kultury fizycznej spowoduje wzrost integracji społecznej mieszkańców gminy oraz stanowić będzie dominujący czynnik rozwoju turystyki,
- nastąpi wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego wśród mieszkańców jak i turystów,
- nastąpi wzrost liczby osób prowadzących działalność gospodarczą; dotychczas funkcjonujące i nowe zakłady rolno-spożywcze odznaczać się będą dobrą kondycją,
- wszystkie powyższe zmiany przyczynią się do zahamowania migracji zewnętrznej ludzi młodych oraz wzmożenia migracji wewnętrznej.

Misja gminy

Misja jako ogólny cel kierunkowy, stanowi zapis intencji dotyczących kierunków przyszłego rozwoju i tego, co władze i mieszkańcy gminy Łomża pragną uzyskać w wyniku realizacji Strategii.

Nadrzędny cel strategiczny gminy Łomża

Gmina Łomża - gminą zrównoważonego rozwoju o wzrastającej randze w regionie dbająca o stałą poprawę warunków życia mieszkańców uwzględniając zachowanie naturalnych walorów środowiska przyrodniczego oraz lokalnych tradycji kulturowych (mierzony wzrostem dochodu i poprawą warunków życia).

IV.2. Cele strategiczne, operacyjne i kierunki rozwoju gminy.

Proces zrównoważonego i harmonijnego rozwoju gminy wymaga od władz i podmiotów lokalnych umiejętności rozpoznawania zagrożeń, zapobiegania nim, eliminacji dysproporcji w życiu społecznym i gospodarczym oraz tworzenia zaspokojenia stale rosnących potrzeb. Możliwe jest to, gdy zarządzanie gminą wynika ze sformułowanego planu strategicznego, w którym określone są cele, programy i zadania.

Cele strategiczne, stanowiąc ramy zrównoważonego rozwoju gminy, muszą zapewnić maksymalną efektywność gospodarczą, możliwie najwyższy poziom warunków bytowych i konsumpcji oraz takie użytkowanie zasobów, aby zapewnić ciągłość istnienia gminy.

Celom strategicznym podporządkowane są cele operacyjne, a tym z kolei cele (zadania) szczegółowe. Na podstawie zebranego materiału faktograficznego (statystyki, dane z urzędów i instytucji), przeprowadzonych warsztatów, konsultacji z władzami i podmiotami gminnymi oraz istniejących opracowań diagnostycznych, planistycznych i studialnych, a także nakreślonych na tej podstawie misji i wizji rozwoju gminy Łomża, sformułowano strukturę hierarchiczną pięciu grup celów strategicznych, operacyjnych i szczegółowych.

Strategiczne cele i kierunki rozwoju są wypadkową wizji (hipotezy celów) oraz zidentyfikowanych problemów i wyników analizy SWOT.

Za strategiczne cele rozwoju gminy przyjmuje się:

CEL 1: Wielofunkcyjny rozwój wsi,

CEL 2: Zdrowe, bezpieczne i wykształcone społeczeństwo,

CEL 3: Poprawa i dalszy rozwój infrastruktury technicznej,

CEL 4: Wysoka jakość środowiska przyrodniczego,

CEL 5: Efektywne i kreatywne zarządzanie realizacją Strategii.

Sposób osiągania założonych celów rozwojowych (głównych celów strategicznych) określony został w odpowiadających tym celom programach strategicznych.

IV.3. Priorytety rozwoju gminy Łomża.

Do każdego z celów strategicznych określone zostały konkretne obszary działania. Sprecyzowane w ramach obszarów szczegółowe cele strategiczne służą realizacji celów ogólnych programów rozwojowych.

Dla każdego z celów strategicznych i odpowiadających im programów strategicznych (rozwojowych) dokonana została priorytetyzacja celów szczegółowych oraz konkretnych działań realizacyjnych (patrz programy strategiczne)

Za priorytetowe równoważne, cele szczegółowe strategicznych celów rozwojowych przyjmuje się:

CEL 1: Wielofunkcyjny rozwój wsi

- Stworzenie (rozwój) różnorodnych produktów turystycznych na bazie lokalnych walorów naturalnych,
- Wzrost skali i specjalizacji produkcji rolnej,
- Stworzenie korzystnych warunków do rozwoju lokalnych firm i powstania nowych podmiotów gospodarczych w sferze handlu, usług i drobnej wytwórczości.

CEL 2: Zdrowe, bezpieczne i wykształcone społeczeństwo gminne

- Rozwój sportu i rekreacji,
- Wyrównanie szans edukacyjnych młodzieży z terenów wiejskich,
- Podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców oraz uzyskanie nowych umiejętności i zawodów odpowiednio do rozmiarów i struktury popytu na rynku,
- Rozwój działalności kulturalnej w gminie.

CEL 3: Poprawa i dalszy rozwój infrastruktury technicznej

- Zapewnienie prawidłowej gospodarki ściekowej,
- Szybki i bezpieczny dojazd dzieci do szkół,
- Zapewnienie odpowiedniej mocy energii elektrycznej,
- Zwiększenie bezpieczeństwa na drogach.

CEL 4: Wysoka jakość środowiska przyrodniczego

- Kompleksowe uporządkowanie gospodarki odpadami komunalnymi,

- Ochrona naturalnego charakteru cieków i ich dolin,
- Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza, w szczególności niskiej emisji.

CEL 5: Efektywne i kreatywne zarządzanie realizacją Strategii

- Sprawne wdrażanie założeń Strategii,
- Monitorowanie i ocena procesu wdrażania Strategii,
- Informowanie mieszkańców,
- Promocja gminy Łomża.

ROZDZIAŁ V

STRATEGICZNE PROGRAMY ROZWOJOWE

V. 1. Sfera gospodarcza.

Temat programu: Wielofunkcyjny rozwój wsi.
Preambuła
<p>UZASADNIENIE</p> <p>Podstawowym warunkiem wzrostu jakości życia mieszkańców gminy Łomża jest podniesienie dochodów oraz wzrost ilości miejsc pracy. Możliwe jest to do osiągnięcia jedynie poprzez wielofunkcyjny rozwój wsi. Na obszarach tych równorzędną funkcję powinny pełnić więc: rolnictwo, turystyka i agroturystyka, mała i średnia przedsiębiorczość oraz usługi.</p> <p>W celu wzrostu dochodowości i opłacalności produkcji rolnej konieczne są zmiany polegające na wzroście skali i specjalizacji produkcji oraz wzroście jakości produkcji. Nastąpi to poprzez odejście wielu rolników od pracy w rolnictwie oraz poprawę struktury obszarowej gospodarstw. Towarzyszyć powinien temu rozwój przydomowych form przetwórstwa rolno-spożywczego.</p> <p>Gmina Łomża powinna budować rozwój w zakresie turystyki na szeregu precyzyjnie przygotowanych produktach turystycznych, których zasadniczym elementem powinno być wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych. Różne odmiany turystyki aktywnej oraz agroturystyki powinny być dominantą w ofercie turystycznej tego obszaru. Poważną barierę w tym rozwoju stanowią jednak braki infrastrukturalne dotyczące zarówno samej infrastruktury technicznej jak i typowo turystycznej (noclegowej, gastronomicznej i tak zwanej towarzyszącej). Czynnikiem ograniczającym rozwój funkcji turystycznej jest brak systemu informacji turystycznej, w tym także informacji (oferty) kulturalnej. Atrakcyjność turystyczna gminy i konieczność jej kompleksowej promocji wymaga wsparcia instytucjonalnego.</p> <p>Braki są również dostrzegane w obszarze edukacyjnym – w zakresie</p>

kreowania postaw przedsiębiorczych oraz szerzenia wiedzy i umiejętności z zakresu obsługi ruchu turystycznego. Ich eliminacja powinna przyczynić się do aktywizacji lokalnej społeczności w kierunku rozwoju w gminie małej i średniej przedsiębiorczości oraz usług.

ZWIĄZKI Z INNYMI DZIAŁANAMI

Realizacja programu jest zbieżna z założeniami następujących dokumentów:

- *Strategią Rozwoju Kraju do roku 2025,*
- *Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,*
- *Strategią Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski,*
- *Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013,*
- *Strategią Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013,*
- *Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,*
- *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013,*
- *Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.*

CELE OGÓLNE PROGRAMU

1. Rozwój turystyki, małej i średniej przedsiębiorczości oraz usług.
2. Specjalizacja rolnictwa.
3. Poprawa sytuacji materialnej mieszkańców gminy.
4. Ograniczenie rozmiarów bezrobocia.
5. Zwiększenie dochodów bezpośrednich ludności oraz dochodów budżetu gminy.
6. Zwiększenie dochodowości rolnictwa.
7. Aktywizacja społeczno-gospodarcza obszarów wiejskich.
8. Zwiększenie atrakcyjności miejscowości gminnych.
9. Podniesienie konkurencyjności gospodarstw rolnych na rynku krajowym.
10. Zahamowanie odpływu ludzi młodych.

Obszar działania 1: Turystyka i agroturystyka

CELE SZCZEGÓŁOWE OBSZARU 1:

1. Stworzenie (rozwój) różnorodnych produktów turystycznych, na bazie lokalnych walorów naturalnych, w tym: turystyki aktywnej (kajakarstwo, wędkarstwo, turystyka rowerowa, konna, piesza, narciarstwo biegowe), turystyki weekendowej, turystyki pobytowej (agroturystyki).
2. Budowa wizerunku gminy jako gminy turystycznej (agroturystycznej).
3. Rozwój bazy (infrastruktury) turystycznej i wypoczynkowej.
4. Zwiększenie ruchu turystycznego.
5. Stymulowanie rozwoju inwestycji turystycznych.
6. Umożliwienie inwestorom adaptacji budynków użyteczności publicznej na potrzeby turystyki.
7. Wyeksponowanie walorów krajobrazowych Doliny Narwi.

ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Nawiązanie współpracy samorządu z instytucjami, firmami, w celu wspólnego opracowania projektów służących rozwojowi turystyki w gminie	do 2012
2. Stworzenie spójnego systemu informacji i promocji turystycznej, w tym: opracowanie internetowej bazy danych o usługach turystycznych gminy według rodzaju i zainteresowania turystów, stworzenie punktów informacji turystycznej, stworzenie wizualnej informacji turystycznej przy drogach	do 2014 stała aktualizacja
3. Kompleksowe zagospodarowanie plaż w miejscowościach Siemień i Stara Łomża nad Rzeką, budowa pomostów, sanitariatów, wytyczenie alejek spacerowych i ścieżek rowerowych, oświetlenie, wytyczenie miejsc pod zabudowę gastronomiczną	do 2014
4. Pomoc w organizacji pól biwakowych i schronisk	do 2014

młodzieżowych na bazie szkół w Pniewie i Lutostani.	
5. Organizacja i wyznaczenie parkingów przy obiektach turystycznych oraz pomoc w ich zagospodarowaniu.	do 2013
6. Kompleksowe zagospodarowanie turystyczne w obrębie Parku Krajobrazowego – budowa parkingów i sanitariatów. Wytyczenie i oznakowanie oraz rozpropagowanie ścieżek rowerowych, ciągów pieszych oraz budowa punktów widokowych.	do 2014
7. Przygotowanie uzbrojonych terenów pod inwestycje turystyczne.	do 2014
8. Inicjowanie tworzenia turystycznej bazy noclegowej (w wyższym standardzie) i gastronomicznej.	do 2014
9. Pomoc w promocji lokalnych gospodarstw agroturystycznych.	do 2014
<p>MIERNIKI REZULTATÓW:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczba gospodarstw agroturystycznych w gminie. ▪ Liczba nowo powstałych podmiotów gospodarczych działających w turystyce. ▪ Liczba nowych miejsc noclegowych. ▪ Liczba i długość (w km) wytyczonych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych). ▪ Wzrost dochodów z działalności turystycznej. ▪ Wzrost aktywności gospodarczej w miejscowościach położonych przy szlakach turystycznych. 	

Obszar działania 2: Rolnictwo	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE OBSZARU 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dostosowanie rolnictwa i jego otoczenia do wymogów gospodarki rynkowej i członkostwa w UE. 2. Wzrost opłacalności produkcji rolnej. 3. Podwyższenie jakości produkcji rolnej. 4. Wdrażanie postępu biologicznego w rolnictwie. 5. Walka o rynek zbytu. 6. Wzrost skali i specjalizacji produkcji rolnej. 7. Ukierunkowanie produkcji rolnej na potrzeby rynku. 8. Poprawa warunków chowu zwierząt. 9. Wzrost wydajności pracy w rolnictwie. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Tworzenie specjalistycznych gospodarstw rolnych nastawionych na: uprawę roślin przemysłowych (ziemniaka), hodowlę krów mlecznych i trzody chlewnej, produkcję drobiarską, ogrodnictwo i warzywnictwo oraz produkcję żywności metodami ekologicznymi.	do 2014
2. Pomoc rolnikom w uzyskaniu płatności obszarowych z Unii Europejskiej.	do 2013 zadanie ciągłe
3. Organizacja szkoleń z zakresu nowoczesnych technologii produkcji roślinnej oraz hodowli zwierząt.	do 2013 zadanie ciągłe
4. Nawiązanie współpracy producentów z zakładami przetwórstwa produktów rolnych oraz hurtowymi odbiorcami.	zadanie ciągłe
5. Tworzenie grup producenckich w sferze działalności rolniczej (produkcji mleka, żywca wołowego, produkcji żywności metodami ekologicznymi).	do 2013

MIERNIKI REZULTATÓW:

- Liczba nowoutworzonych gospodarstw specjalistycznych,
Liczba rolników uczestniczących w szkoleniach z zakresu technologii produkcji,
- Liczba gospodarstw ekologicznych,
- Liczba utworzonych grup producenckich.

Obszar działania 3: Handel, usługi i drobna wytwórczość

CELE SZCZEGÓŁOWE OBSZARU 3:

1. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi.
2. Stworzenie korzystnych warunków do rozwoju lokalnych firm i powstania nowych podmiotów gospodarczych w sferze handlu, usług i drobnej wytwórczości.
3. Aktywizacja lokalnej społeczności w kierunku tworzenia dodatkowych miejsc pracy w sektorze handlu, usług i drobnej wytwórczości.
4. Przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych.
5. Integracja środowiska przedsiębiorców.
6. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego.
7. Pozyskanie nowych rynków zbytu.

ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Organizacja pomocy dla lokalnych podmiotów gospodarczych w zakresie obsługi prawnej oraz księgowo-rachunkowej.	zadanie ciągłe
2. Opracowanie oferty inwestycyjnej przeznaczonej dla inwestorów zewnętrznych oraz lokalnych przedsiębiorców uwzględniających informacje o wolnych terenach inwestycyjnych, o ich przeznaczeniu, formie oddania w użytkowanie, dostępności komunikacyjnej, uzbrojeniu, oraz ich rozesłanie do firm z terenu kraju i zagranicy.	zadanie ciągłe

3. Stworzenie oferty targowej w celu promocji gminy i jej przedsiębiorczości na targach.	zadanie ciągłe
4. Doprowadzenie infrastruktury technicznej do terenów inwestycyjnych przewidzianych w planie zagospodarowania przestrzennego .	zadanie ciągłe
5. Promocja i reklama miejscowych produktów i usług.	zadanie ciągłe
6. Opracowanie polityki gospodarowania gruntami przeznaczonymi pod przyszłe inwestycje.	do 2013
7. Powołanie komórki w Urzędzie Gminy odpowiedzialnej za pozyskanie inwestorów zewnętrznych.	2014
8. Stworzenie bazy danych o podmiotach gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON oraz o rynkach zbytu na terenie powiatu łomżyńskiego.	do 2012
9. Organizowanie przydomowych form przetwórstwa rolno-spożywczego w zakresie warzywnictwa i ogrodnictwa oraz małych masarni – tworzenie oryginalnych produktów regionalnych.	do 2014
10. Tworzenie stadnin koni do celów rekreacyjnych.	do 2014
<p>MIERNIKI REZULTATÓW:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczba nowo utworzonych miejsc pracy, w tym w zakładach przetwórstwa rolno-spożywczego. ▪ Wzrost dochodów budżetu gminy z tytułu podatków. ▪ Liczba nowych podmiotów gospodarczych. ▪ Powierzchnia terenów uzbrojonych przewidzianych pod działalność gospodarczą. 	

BENEFICENCI PROGAMU:

- Podmioty rozwijające działalność gospodarczą
- Osoby bezrobotne
- Samorząd gminny
- Turyści
- Rolnicy
- Grupy producentów

PRIORYTETOWE DZIAŁANIA:

1. Kompleksowe zagospodarowanie plaż w miejscowościach Siemień, Stara Łomża, budowa pomostów, sanitariatów, wytyczenie alejek spacerowych i rowerowych, oświetlenie, wytyczenie miejsc pod zabudowę gastronomiczną.
2. Kompleksowe zagospodarowanie turystyczne w obrębie Parku Krajobrazowego – budowa parkingów, sanitariatów, wytyczenie i oznakowanie oraz rozpropagowanie ścieżek rowerowych, ciągów pieszych oraz budowa punktów widokowych.
3. Tworzenie specjalistycznych gospodarstw rolnych nastawionych na: uprawę roślin przemysłowych (ziemniaka), hodowlę krów mlecznych i trzody chlewnej, produkcję drobiarską, ogrodnictwo i warzywnictwo oraz produkcję żywności metodami ekologicznymi.
4. Tworzenie grup producenckich w sferze działalności rolniczej (produkcji mleka, żywca wołowego, produkcji żywności metodami ekologicznymi),
5. Organizowanie przydomowych form przetwórstwa rolno-spożywczego w zakresie warzywnictwa i ogrodnictwa oraz małych masarni – tworzenie oryginalnych produktów regionalnych.

V.2. Sfera społeczna

Temat programu: Zdrowe, bezpieczne i wykształcone społeczeństwo

Preambuła

UZASADNIENIE

Przyszła aktywność gospodarcza gminy Łomża uzależniona będzie od kilku czynników, z których najistotniejsze to: odpowiedni poziom wykształcenia miejscowej ludności oraz właściwa kondycja fizyczna i psychiczna mieszkańców.

W systemie edukacji duże znaczenie powinno przypisywać się zarówno kształceniu młodzieży, jak również osób dorosłych. Ponadto nauczanie skorelowane powinno być ze zrównoważonym rozwojem gminy, kłaść zatem nacisk na kwestie turystyczne oraz rozwój przedsiębiorczości i usług.

W celu wyrównania szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej należy zapewnić odpowiednie zaplecze dydaktyczne i techniczne, stosować atrakcyjne i nowoczesne metody nauczania, zapewnić młodzieży udział w zajęciach pozalekcyjnych, oraz umożliwić swobodny dostęp do pracowni komputerowych i Internetu.

Samorząd lokalny powinien pomagać zdolnej młodzieży, zwłaszcza tej pochodzącej z ubogich rodzin w kontynuacji nauki na szczeblu szkoły średniej i wyższej.

Duże znaczenie powinno się przypisywać także edukacji w zakresie zdrowego stylu życia. W ramach tej edukacji powinny być organizowane kampanie informacyjne i profilaktyczne propagujące życie wolne od nałogów i uzależnień.

Poprawie stanu zdrowotnego oraz kondycji fizycznej społeczeństwa sprzyjać powinno rozbudowane zaplecze sportowo-rekreacyjne oraz liczne imprezy o tym charakterze.

Zachowaniu dobrego samopoczucia osób w podeszłym wieku sprzyjać będą działania programowe służące całodobowej opiece.

Gmina Łomża powinna być także miejscem licznych imprez kulturalnych zarówno o zasięgu lokalnym jak i regionalnym. Miejscowa ludność we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury powinna mieć możliwość uczestnictwa w ich organizacji. Pozwoli to właściwie zagospodarować wolny czas, a tym samym rozwiąże wiele problemów nurtujących społeczeństwo gminne. Działania takie sprzyjać będą integracji mieszkańców i ich przywiązaniu do miejsca zamieszkania.

ZWIĄZKI Z INNYMI DZIAŁANAMI

Realizacja programu jest zbieżna z założeniami następujących dokumentów:

- *Strategią Rozwoju Kraju do roku 2025,*
- *Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,*
- *Strategią Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski,*
- *Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013,*
- *Strategią Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013,*
- *Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,*
- *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013,*
- *Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.*
- *Programem Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020*
- *Programem Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku.*

CELE OGÓLNE PROGRAMU

1. Zwiększenie liczby ludności prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą na własny rachunek.
2. Zmiana świadomości mieszkańców w dziedzinie przedsiębiorczości.
3. Ograniczenie rozmiarów bezrobocia.
4. Poprawa kondycji fizycznej i psychicznej mieszkańców.
5. Poprawa poczucia bezpieczeństwa osób potrzebujących pomocy (rodzin

<p>patologicznych, biednych, starszych i samotnych, niepełnosprawnych).</p> <p>6. Integracja społeczności gminnej.</p> <p>7. Wzmocnienie tożsamości kulturowej.</p>	
<p>Obszar działania 1: Ochrona zdrowia, życia mieszkańców oraz opieka społeczna</p>	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE OBSZARU 1:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Promocja zdrowego stylu życia, wolnego od uzależnień. 2. Rozwiązanie problemów społecznych w gminie. 3. Stworzenie warunków do zwiększenia bezpieczeństwa publicznego i socjalnego. 4. Poprawa stanu zdrowia i kondycji społeczeństwa. 5. Pomoc rodzinom zagrożonym patologią społeczną. 6. Dostarczenie wiedzy na temat uzależnień. 7. Rozwój sportu i rekreacji. 8. Właściwe zagospodarowanie wolnego czasu dzieci, młodzieży i dorosłych. 9. Wyeksponowanie walorów krajobrazowych doliny Narwi. 10. Poprawa relacji pomiędzy młodszym i starszym pokoleniem. 11. Ukształtowanie właściwych postaw społecznych – przywrócenie równowagi psychicznej społeczności. 12. Zwiększenie dostępności do placówek zdrowia. 13. Opieka całodobowa nad ludźmi starszymi i samotnymi. 14. Wzrost liczby mieszkań dla najuboższych. 15. Właściwe zagospodarowanie nieużytków. 16. Poprawa bezpieczeństwa przeciwpożarowego. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
<p>1. Współpraca z Wojewódzkim Ośrodkiem Terapii Uzależnień realizującym programy psychoterapii uzależnienia od alkoholu, udzielanie indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych, świadczeń</p>	<p>zadanie ciągłe</p>

rehabilitacyjnych.	
2. Stworzenie świetlic wychowawczo-terapeutycznych dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.	zadanie ciągle
3. Organizowanie spotkań dostarczających wiedzy na temat wpływu alkoholu i narkotyków na życie człowieka oraz imprez propagujących zdrowy styl życia, oraz spotkań z zakresu przemocy w rodzinie.	zadanie ciągle
4. Prowadzenie profilaktyki zagrożeń cywilizacyjnych młodzieży.	zadanie ciągle
5. Realizacja programów profilaktyki zdrowotnej wśród mieszkańców.	zadanie ciągle
6. Organizacja wzdłuż rzeki Narwi (w granicach Parku Krajobrazowego) trasy do uprawiania narciarstwa biegowego. Wytyczenie i oznakowanie tras.	do 2014
7. Rozbudowa zaplecza sportowo-rekreacyjnego, w szczególności budowa i wyposażenie sal gimnastycznych (przy gimnazjum w Łomży, w szkołach podstawowych), siłowni oraz boisk sportowych.	do 2014
8. Organizacja gminnych i regionalnych zawodów sportowych i turniejów rodzinnych.	zadanie ciągle
9. Stworzenie parku rekreacyjnego (Wygoda), w tym: budowa kortów tenisowych.	do 2013
10. Adaptacja istniejących pustostanów (obiektów użyteczności publicznej) do potrzeb mieszkalnictwa	do 2014
11. Wytyczenie kierunków działań w celu poprawy bezpieczeństwa w gminie.	do 2014
MIERNIKI REZULTATÓW OBSZARU 1: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczba osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków, 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczba rodzin patologicznych, ▪ Ilość nowych obiektów sportowych, ▪ Ilość imprez masowych organizowanych na terenie gminy, ▪ Liczba nowych mieszkań dla najuboższych, ▪ Liczba osób starszych korzystających z pomocy społecznej. 	
<p align="center">Obszar działania 2: Edukacja powszechna</p>	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE OBSZARU 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyrównanie szans edukacyjnych młodzieży z terenów wiejskich. 2. Dostosowanie szkół gminnych do potrzeb reformy oświaty. 3. Przygotowanie kadr nauczycielskich do wdrażania nowatorskich metod nauczania. 4. Podniesienie poziomu wykształcenia ludzi dorosłych. 5. Organizacja specjalistycznych szkoleń w zakresie prowadzenia działalności turystycznej. 6. Inicjowanie rozwoju kształcenia związanego z wymogami istniejącego i przyszłego rynku pracy. 7. Podniesienie poziomu edukacji ekonomicznej i wiedzy o przedsiębiorczości. 8. Podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców oraz uzyskanie nowych umiejętności i zawodów odpowiednio do rozmiarów i struktury popytu na rynku. 9. Stworzenie warunków do wszechstronnego rozwoju uczniów w gimnazjum. 10. Stworzenie warunków do uczestnictwa uczniów w zajęciach pozalekcyjnych – poprawa warunków oczekiwania na autobus szkolny. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Pomoc w uzyskaniu stypendium umożliwiającego młodzieży z ubogich rodzin kontynuację nauki na szczeblu średnim.	zadanie ciągłe

2. Rozwój zainteresowań uczniów poprzez organizację zajęć pozalekcyjnych z wykorzystaniem dostępu do Internetu oraz nowatorskich pomocy naukowych.	zadanie ciągłe
3. Stworzenie w szkołach sal komputerowych z dostępem do Internetu.	zadanie ciągłe
4. Poszerzenie zaplecza dydaktycznego i technicznego szkół.	zadanie ciągłe
5. Modernizacja i rozbudowa starych szkół.	do 2014
6. Szkolenie nauczycieli w zakresie obsługi komputera i Internetu, umożliwiające im stosowanie tych form w procesie nauczania.	zadanie ciągłe
7. Organizacja kursów doszkalcających dla dorosłych.	zadanie ciągłe
8. Organizacja szkoleń przygotowujących rolników do podjęcia działalności gospodarczej w dziedzinie turystyki (udzielanie fachowej pomocy w urządzaniu usług turystycznych, doradztwo w zakresie estetyki reklamy i obiektów turystycznych, kalkulacji kosztów prowadzenia obiektów, sporządzania wniosków o dotacje ze środków krajowych i zagranicznych).	do 2014
9. Organizacja szkoleń dla przyszłych przedsiębiorców w zakresie zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.	do 2013
10. Doposażenie szkolnych świetlic.	zadanie ciągłe
11. Urządzenie placów zabaw dla dzieci na terenie gminy.	do 2014
12. Termomodernizacja budynków szkolnych na terenie gminy.	do 2014
13. Budowa Sali gimnastycznej przy Gimnazjum Gminnym.	do 2014

MIERNIKI REZULTATÓW OBSZARU 2:

- Liczba zmodernizowanych i rozbudowanych budynków,
- Liczba osób ze średnim i wyższym wykształceniem,
- Liczba osób uczestniczących w szkoleniach i kursach dokształcających,
- Liczba osób przekwalifikowanych, która podjęła pracę,
- Stopień zahamowania migracji młodzieży wykształconej.

Obszar działania 3: Działalność kulturalna

CELE SZCZEGÓŁOWE OBSZARU 3:

1. Rozwój działalności kulturalnej w gminie.
2. Zagospodarowanie wolnego czasu dzieci, młodzieży oraz dorosłych.
3. Integracja społeczności lokalnej wokół wspólnych działań w sferze kultury i sportu.
4. Kultywowanie tradycji Ziemi Łomżyńskiej.
5. Efektywne wykorzystanie i ochrona naturalnych, kulturowych i historycznych zasobów gminy.
6. Stworzenie oferty kulturalnej.
7. Rozwój wrażliwości kulturalnej u miejscowej ludności.
8. Rozwój amatorskiego ruchu artystycznego.
9. Przywiązanie ludzi do miejsca zamieszkania.

ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Organizacja imprez kulturalno-sportowych o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym (kiermasze, koncerty, konkursy).	zadanie ciągłe
2. Opracowanie i rozpowszechnienie kalendarium imprez gminnych.	zadanie ciągłe
3. Stworzenie kampanii informacyjno-promocyjnej prezentującej gminne imprezy, skierowane do mieszkańców oraz turystów (broszury, plakaty,	zadanie ciągłe

wykorzystanie lokalnej i regionalnej prasy, promocja w Internecie).	
4. Współpraca Gminnego Ośrodka Kultury z innymi ośrodkami w regionie w celu organizacji wspólnych imprez.	zadanie ciągłe
5. Stworzenie możliwości przedstawicielom lokalnej społeczności aktywnego uczestnictwa w organizacji imprez kulturalnych.	zadanie ciągłe
6. Powołanie klubów sportowych we wsiach.	zadanie ciągłe
7. Tworzenie punktów kulturalno-oświatowych na bazie świetlic wiejskich oraz świetlic O.S.P – reaktywowanie działalności istniejących świetlic wiejskich.	do 2020
8. Remont połączony z modernizacją oraz doposażenie świetlic wiejskich na terenie gminy.	do 2014
9. Kultywowanie lokalnych tradycji, promowanie rzemiosła i rękodzielnictwa ludowego, odnowienie obyczajów.	zadanie ciągłe
MIERNIKI REZULTATÓW OBSZARU 3: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczba społeczności lokalnej uczestniczącej w plenerowych imprezach kulturalno-rekreacyjnych, ▪ Liczba przeprowadzonych imprez kulturalnych i rekreacyjnych, ▪ Wzrost poczucia integracji społecznej mieszkańców gminy, ▪ Wzrost zainteresowania efektami działalności kulturalnej, ▪ Liczba turystów uczestniczących w imprezach gminnych. 	
BENEFICJENCI PROGRAMU: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mieszkańcy gminy, ▪ Osoby prowadzące działalność gospodarczą, ▪ Osoby bezrobotne, ▪ Młodzież kształcąca się, ▪ Turyści, 	

- Ośrodek Doradztwa Rolniczego,
- Kadra nauczycielska.

PRIORYTETOWE DZIAŁANIA:

1. Współpraca z Wojewódzkim Ośrodkiem Terapii Uzależnień realizującym programy psychoterapii uzależnienia od alkoholu, udzielanie indywidualnych świadczeń zapobiegawczo-leczniczych, świadczeń rehabilitacyjnych.
2. Stworzenie świetlic wychowawczo-terapeutycznych dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.
3. Adaptacja istniejących pustostanów (budynków użyteczności publicznej) do potrzeb mieszkalnictwa.
4. Pomoc w uzyskaniu stypendium umożliwiającego młodzieży z ubogich rodzin kontynuację nauki na szczeblu średnim i wyższym,
5. Stworzenie w szkołach gminnych sal komputerowych z dostępem do Internetu.
6. Organizacja kursów kształcących dla dorosłych.
7. Opracowanie i rozpowszechnienie kalendarium imprez gminnych.
8. Tworzenie punktów kulturalno-oświatowych na bazie świetlic wiejskich oraz świetlic O.S.P – reaktywowanie działalności istniejących świetlic wiejskich.
9. Remont połączony z modernizacją oraz doposażenie świetlic wiejskich na terenie gminy.

V.3. Sfera techniczna.

Temat programu: Poprawa i dalszy rozwój infrastruktury technicznej
Preambuła
<p>UZASADNIENIE</p> <p>Dla istotnych zmian obecnego obrazu obszarów wiejskich gminy Łomża oraz osiągnięcia postępów w restrukturyzacji wsi niezbędna jest eliminacja braków w zakresie infrastrukturalnego zagospodarowania technicznego.</p> <p>W sferze infrastruktury technicznej pożądanym jest w szczególności rozwój systemu sieciowego dostarczania wody i odprowadzania ścieków, a także ich oczyszczania na nowopowstałych terenach przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe. Niezbędny jest także rozwój zaopatrzenia energetycznego (zwłaszcza gazownictwa przewodowego w miejscowościach o wysokiej koncentracji zabudowy). Ponadto konieczne są zmiany w stanie wiejskiego drogownictwa ukierunkowane na poprawę warunków transportu drogowego oraz liczne działania służące bezpieczeństwu przede wszystkim dzieci na drogach ze szczególnym uwzględnieniem terenów w pobliżu szkół gminnych.</p>
<p>ZWIĄZKI Z INNYMI DZIAŁANAMI:</p> <p>Realizacja programu jest zbieżna z założeniami następujących dokumentów:</p> <ul style="list-style-type: none">
• <i>Strategią Rozwoju Kraju do roku 2025,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013,</i>
• <i>Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,</i>
• <i>Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego na</i>

<p><i>lata 2007-2013,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007-2013,</i> • <i>Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013,</i> • <i>Programem Zintegrowanego Rozwoju Drogownictwa w Województwie Podlaskim do 2005r. z perspektywą do 2015r.”,</i> • <i>Strategią Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Łomżyńskiego do 2015 roku.</i> 	
<p>CELE OGÓLNE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa warunków życia mieszkańców. 2. Poprawa bezpieczeństwa użytkowników dróg. 3. Poprawa warunków higieniczno-sanitarnych w gminie. 4. Poprawa warunków transportu drogowego. 5. Stworzenie warunków do osiedlania się nowych mieszkańców w gminie. 6. Przygotowanie terenów pod przyszłe inwestycje. 	
<p>Obszar działania 1: Infrastruktura techniczna</p>	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa bezpieczeństwa i komfortu jazdy na drogach. 2. Sukcesywna poprawa sytuacji w zakresie gospodarki ściekowej. 3. Gazyfikacja wsi. 4. Poprawa widoczności na drogach. 5. Zapewnienie odpowiedniej mocy energii elektrycznej. 6. Poprawa dostępności do obszarów rekreacyjnych i wypoczynkowych, 7. Uzbrojenie terenów osadniczych i przeznaczonych do celów gospodarczych. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Modernizacja stacji wodociągowych na terenie gminy.	do 2014
2. Opracowanie ogólnej koncepcji rozwoju kanalizacji sanitarnej w gminie Łomża.	do 2013

3. Budowa przystanków autobusowych oraz zatok wynikająca z aktualnych potrzeb.	zadanie ciągle
4. Budowa nowych połączeń drogowych.	do 2014
5. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej.	do 2014
6. Realizacja przyłączy wodociągowych do nowopowstałych budynków mieszkalnych.	zadanie ciągle
7. Przebudowa istniejącej sieci dróg gminnych i powiatowych, w tym poprawa nawierzchni dróg dojazdowych do użytków rolnych i leśnych.	zadanie ciągle
8. Remont nawierzchni bitumicznej w miejscowościach gminnych.	do 2014
9. Budowa kanalizacji deszczowej na terenie gminy.	do 2014
10. Utwardzenie poboczy dla pieszych – budowa chodników.	zadanie ciągle
11. Budowa sygnalizacji świetlnej na drogach wojewódzkich i krajowych.	do 2014
12. Poprawa stanu mostów i przepustów.	zadanie ciągle
<p>MIERNIKI REZULTATÓW:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wzrost aktywności gospodarczej w miejscowościach położonych w pobliżu zmodernizowanych dróg, ▪ Liczba km zmodernizowanych dróg gminnych i powiatowych, ▪ Liczba nowych przyłączy do wodociągów zbiorowych oraz sieci kanalizacyjnej, ▪ Liczba km wybudowanej sieci kanalizacyjnej, ▪ Liczba km wybudowanej sieci gazowej. 	

BENEFICJENCI PROGRAMU:

- Społeczność lokalna,
- Indywidualni inwestorzy,
- Osoby prowadzące działalność gospodarczą.

PRIORYTETOWE DZIAŁANIA:

1. Modernizacja istniejącej sieci dróg gminnych i powiatowych, w tym poprawa nawierzchni dróg polnych.
2. Modernizacja stacji wodociągowych na terenie gminy.
3. Budowa sygnalizacji świetlnej na drogach wojewódzkich i krajowych.
4. Modernizacja instalacji elektroenergetycznych.

V.4. Sfera ekologiczna

Temat programu: Wysoka jakość środowiska przyrodniczego

Preambuła

UZASADNIENIE

Na realizację celu strategicznego określonego jako wysoka jakość środowiska przyrodniczego w gminie Łomża bezpośrednio powinny być ukierunkowane działania mające na celu ograniczenie emisji pyłowych i gazowych. Zanieczyszczenie powietrza wywiera znaczący wpływ na kondycję środowiska przyrodniczego, warunki zdrowotne społeczności, jakości walory turystyczne tego obszaru. Wdrożenie programowych ustaleń powinno wpłynąć więc na poprawę warunków życia mieszkańców gminy oraz na ukształtowanie korzystnego wizerunku gminy. Ważnym elementem programu ograniczenia zanieczyszczeń powietrza w gminie powinno stać się zadanie operacyjne polegające na rozbudowie systemu gazownictwa przewodowego.

Aktualny stan gospodarki odpadami w gminie wyznacza także zakres niezbędnych działań w dziedzinie ochrony środowiska. Gospodarka odpadami stałymi wymaga kompleksowego uporządkowania, zwłaszcza

pilna staje się likwidacja dzikich wysypisk stanowiących zagrożenie dla środowiska sanitarnego oraz negatywnie wpływających na estetykę gminy. Odrębnego programu wymagać też będzie rekultywacja wyłączonych z użytkowania wysypisk.

Dla utrzymania funkcji turystycznej rzek i ich dolin niezbędna jest ochrona ich naturalnego charakteru. W celu tej ochrony a zwłaszcza poprawy jakości wód w rzekach, niezbędne jest stworzenie warunków do prawidłowego korzystania ze środowiska i gospodarowania w środowisku.

Poprawie warunków klimatycznych i krajobrazowych gminy Łomża służyć ma poprawa kondycji lasów i ochrona ekosystemów leśnych. Wymagać to będzie prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej zwłaszcza w lasach prywatnych oraz powiększenia zasobów leśnych obszaru

ZWIĄZKI Z INNYMI DZIAŁANAMI

Realizacja programu jest zbieżna z założeniami następujących dokumentów:

- *Strategią Rozwoju Kraju do roku 2025,*
- *Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,*
- *Strategią Rozwoju Obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski,*
- *Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013,*
- *Strategią Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013,*
- *Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,*
- *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013,*
- *Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.*
- *Konwencją o ochronie dzikiej fauny i flory europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych,*
- *Konwencją o różnorodności biologicznej.*

<p>CELE OGÓLNE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa warunków klimatycznych, biocenotycznych i krajobrazowych gminy. 2. Utrzymanie dobrej jakości stanu środowiska. 3. Nadanie rzekom i fragmentom dolin funkcji turystycznej. 	
<p>Obszar działania 1: Ochrona zasobów wodnych, leśnych oraz powietrza atmosferycznego</p>	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza, w szczególności niskiej emisji. 2. Kompleksowe uporządkowanie gospodarki odpadami komunalnymi. 3. Poprawa estetyki obszaru gminy. 4. Zmiana mentalności producentów odpadów i spowodowanie pożądanych zachowań na etapie ich gromadzenia. 5. Ograniczenie ujemnego wpływu gospodarstw rolnych na środowisko. 6. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej. 7. Powiększenie zasobów leśnych obszaru. 8. Podniesienie poziomu wiedzy ekologicznej mieszkańców. 9. Promowanie rozwiązań ekologicznych i energooszczędnych. 10. Regulacja stosunków wodnych na obszarach rolniczych. 11. Ochrona naturalnego charakteru cieków i ich dolin. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Konwersja systemów grzewczych (zastępowanie ogrzewania konwencjonalnego, głównie węglowego, czystym ekologicznie).	zadanie ciągłe
2. Rozbudowa systemu gazownictwa przewodowego.	do 2014
3. Inwentaryzacja źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych.	do 2014
4. Szeroka promocja alternatywnych źródeł energii.	zadanie ciągłe

5. Objęcie wszystkich terenów regularnymi usługami w zakresie usuwania odpadów komunalnych.	zadanie ciągłe
6. Wdrożenie sprawnie funkcjonującego systemu segregacji i przetwórstwa odpadów komunalnych.	do 2012
7. Wprowadzenie nowoczesnych metod utylizacji odpadów z gospodarstw rolnych, w szczególności kompostowania.	do 2012
8. Likwidacja „dzikich” wysypisk.	zadanie ciągłe
9. Rekultywacja wyłączonych z użytkowania wysypisk oraz gruntów zdewastowanych.	do 2014
10. Organizacja szkoleń ekologicznych dotyczących zasad usuwania, gromadzenia i gospodarczego wykorzystania odpadów komunalnych.	zadanie ciągłe
11. Zalesienie gruntów nieprzydatnych rolniczo.	do 2013
12. Prowadzenie przebudowy drzewostanów kompleksach leśnych tego wymagających w celu poprawy struktury wiekowej oraz dostosowania ich do lokalnych warunków siedliskowych.	zadanie ciągłe
13. Oznakowanie obszarów chronionych oraz pomników przyrody.	do 2014
14. Prowadzenie odpowiednich zabiegów melioracyjnych, w tym konserwacja istniejących urządzeń melioracyjnych.	zadanie ciągłe
15. Likwidowanie zjawiska niekontrolowanych zrzutów ścieków do gruntu i studni.	zadanie ciągłe
16. Upowszechnienie biologicznych i ekologicznych metod ochrony lasów i gleb leśnych	zadanie ciągłe
17. Przeprowadzenie edukacji ekologicznej mieszkańców	zadanie ciągłe

w szczególności młodzieży szkolnej w zakresie wiedzy przyrodniczo-leśnej.	
18. Organizacja imprez ekologicznych.	zadanie ciągłe
<p>MIERNIKI REZULTATÓW:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zmniejszenie ilości odpadów do składowania, ▪ Liczba zmodernizowanych kotłowni, ▪ Liczba km oczyszczonych rowów melioracyjnych, ▪ Liczba gospodarstw prowadzących selektywną zbiórkę odpadów, ▪ Powierzchnia zalesionych gruntów nieprzydatnych rolniczo, ▪ Zwiększenie klasy czystości rzek, ▪ Liczba zlikwidowanych i zrekultywowanych wysypisk „dzikich”, ▪ Liczba osób korzystających z programów edukacji ekologicznej. 	
<p>BENEFICJENCI PROGRAMU:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Społeczność lokalna, ▪ Służby ochrony przyrody, ▪ Przedsiębiorstwa produkcyjne, ▪ Inwestorzy, ▪ Organizacje pozarządowe. 	
<p>PRIORYTETOWE DZIAŁANIA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Konwersja systemów grzewczych (zastępowanie ogrzewania konwencjonalnego, głównie węglowego, czystym ekologicznie). 2. Wdrożenie sprawnie funkcjonującego systemu segregacji i przetwórstwa odpadów komunalnych. 3. Likwidacja „dzikich” wysypisk. 4. Likwidowanie niekontrolowanych zrzutów ścieków do gruntu i studni. 	

V. 5. Sfera zarządzania

Temat programu: Efektywne i kreatywne zarządzanie realizacją Strategii
Preambuła
<p>UZASADNIENIE</p> <p>Jednym z podstawowych warunków efektywnej realizacji celów i zadań strategicznych, jest wyodrębnienie organizacyjne grupy pracowników samorządowych, jako Zespołu ds. Koordynacji Wdrażania Strategii – jednostki zajmującej się szeroko rozumianym zarządzaniem Strategią. Zarządzanie to rozumiane jest w sensie planowania, organizowania, przewodzenia i kontrolowania realizacji Strategii. Dlatego też osoby pracujące w Zespole powinny posiadać wysokie kwalifikacje, a w szczególności wykazywać się możliwie szeroką znajomością problematyki gminy, planowania strategicznego, warunków realizacji poszczególnych zadań, funkcjonowania struktur samorządowych, a także wiedzą o zasadach współpracy z różnymi podmiotami.</p> <p>Nieodzownym elementem zarządzania Strategią jest jej promocja. Realizacja celów i zadań strategicznych w dużym stopniu uzależniona jest też od promocji samej gminy, tj. realizowanych na jej obszarze i zamierzonych przedsięwzięciach w różnych sektorach życia.</p>
<p>ZWIĄZKI Z INNYMI DZIAŁANAMI</p> <p>Realizacja programu jest zbieżna z założeniami następujących dokumentami:</p> <ul style="list-style-type: none">
• <i>Strategią Rozwoju Kraju do roku 2025,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013,</i>
• <i>Strategią Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013,</i>
• <i>Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,</i>

<ul style="list-style-type: none"> • Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013, • Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007-2013. 	
<p>CELE OGÓLNE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie organizacyjno-instytucjonalnych uwarunkowań zapewniających sprawne i efektywne wdrażanie Strategii, 2. Promocja gminy Łomża. 	
<p align="center">Obszar działania 1: Organizacja wdrażania Strategii</p>	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Efektywne wykorzystanie funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, 2. Sprawne wdrażanie założeń Strategii. 3. Monitorowanie i ocena procesu wdrażania Strategii. 4. Poszerzenie wiedzy i umiejętności administracji samorządowej w zakresie zarządzania strategicznego. 5. Budowa lokalnego rynku kapitałowego umożliwiającego realizację działań strategicznych. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Powołanie Zespołu ds. Koordynacji wdrażania Strategii.	2011 rok
2. Przygotowanie osób odpowiedzialnych za wdrażanie Strategii do tworzenia projektów inwestycyjnych oraz opracowania wniosków finansowych do programów pomocowych (korzystanie z pomocy konsultantów zewnętrznych)	zadanie ciągłe
3. Informowanie lokalnych społeczności o przebiegu realizacji Strategii	zadanie ciągłe
<p>MIERNIKI REZULTATÓW:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczba zrealizowanych przedsięwzięć przewidzianych w programach strategicznych, ▪ Liczba zgłoszonych wniosków finansowych do programów 	

<p>pomocowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wielkość środków finansowych wewnętrznych i zewnętrznych przeznaczonych na cele rozwojowe. 	
Obszar działania 2: Promocja	
<p>CELE SZCZEGÓŁOWE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Promocja Strategii Zrównoważonego Rozwoju gminy Łomża. 2. Promocja gminy Łomża. 	
ZADANIA	OKRES REALIZACJI
1. Prowadzenie działalności wydawniczej w gminie, wydawanie czasopism, folderów.	zadanie ciągłe
2. Aktualizowanie bazy informacyjnej o gminie, realizowanych i zamierzonych przedsięwzięciach.	zadanie bieżące
3. Publikacja Strategii.	2011 rok
<p>MIERNIKI REZULTATÓW:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ogólna liczba zaangażowanych podmiotów w realizację Strategii, ▪ Liczba pozyskanych inwestorów zewnętrznych, ▪ Liczba publikacji promujących gminę. 	
<p>BENEFICJENCI PROGRAMU:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Samorząd gminny, ▪ Społeczność lokalna, ▪ Indywidualni inwestorzy, ▪ Podmioty rozwijające działalność gospodarczą. 	
<p>PRIORYTETOWE DZIAŁANIA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Powołanie Zespołu ds. Koordynacji wdrażania Strategii, 2. Nawiązanie kontaktów z podmiotami współpracującymi przy realizacji Strategii. 3. Aktualizowanie internetowej bazy informacyjnej o gminie, realizowanych i zamierzonych przedsięwzięciach. 	

ROZDZIAŁ VI

ZAGADNIENIA REALIZACJI STRATEGII

VI.1. Organizacyjne aspekty i monitoring realizacji strategii

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża przyjęta przez Radę Gminy po przeprowadzonych konsultacjach społecznych powinna stać się jednym z głównych narzędzi zarządzania gminą. Tylko wtedy w pełni będzie zagwarantowana jej realizacja.

Efektywna realizacja celów i zadań strategicznych jest związana ściśle z określeniem szczegółowego postępowania różnych podmiotów, osób i komórek organizacyjnych, odpowiedzialnych za dostarczanie, przetwarzanie, analizowanie i ocenianie informacji dotyczących realizacji Strategii.

Przyjęcie ogólnych zasad monitorowania jako podstawowego narzędzia stosowanego w procesie zarządzania jest wymogiem stosowanym w Unii Europejskiej w trakcie realizacji każdego projektu finansowanego, czy współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Organem wykonawczym i dokonującym monitoringu będzie **Wójt Gminy**, który w procesie monitorowania, kierował będzie ogólnymi zasadami kompleksowego planowania, w szczególności dokonywał:

- krytycznego przeglądu założonych celów pod kątem możliwości ich osiągnięcia,
- identyfikacji możliwych korzyści, jakie można uzyskać po określeniu dokładnego celu,
- oceny, czy planowane zaangażowanie dostępnych środków gwarantuje osiągnięcie celów.

Monitoring realizowany będzie również przez **Radę Gminy**, która okresowo (raz w roku) oceniać będzie bieżący stan i efekty realizacji Strategii, oraz skuteczność poczynań wdrożeniowych Wójta Gminy.

Na bieżąco prowadzona będzie też weryfikacja ustaleń Strategii, a w razie potrzeby także ich aktualizacja.

Monitoring prowadzony będzie przez Wójta Gminy głównie w oparciu o informacje przygotowane i przedłożone przez **Zespół do Spraw Koordynacji Wdrażania Strategii**.

Z tego też względu proponuje się utworzenie w gminie Łomża wyodrębnionej organizacyjnie grupy pracowników samorządowych (na przykład pracowników referatów odpowiedzialnych za rozwój gospodarczy i promocję i gospodarkę przestrzenną oraz ochronę środowiska) jako Zespołu ds. Koordynacji Wdrażania Strategii.

Do zadań Zespołu należeć będzie:

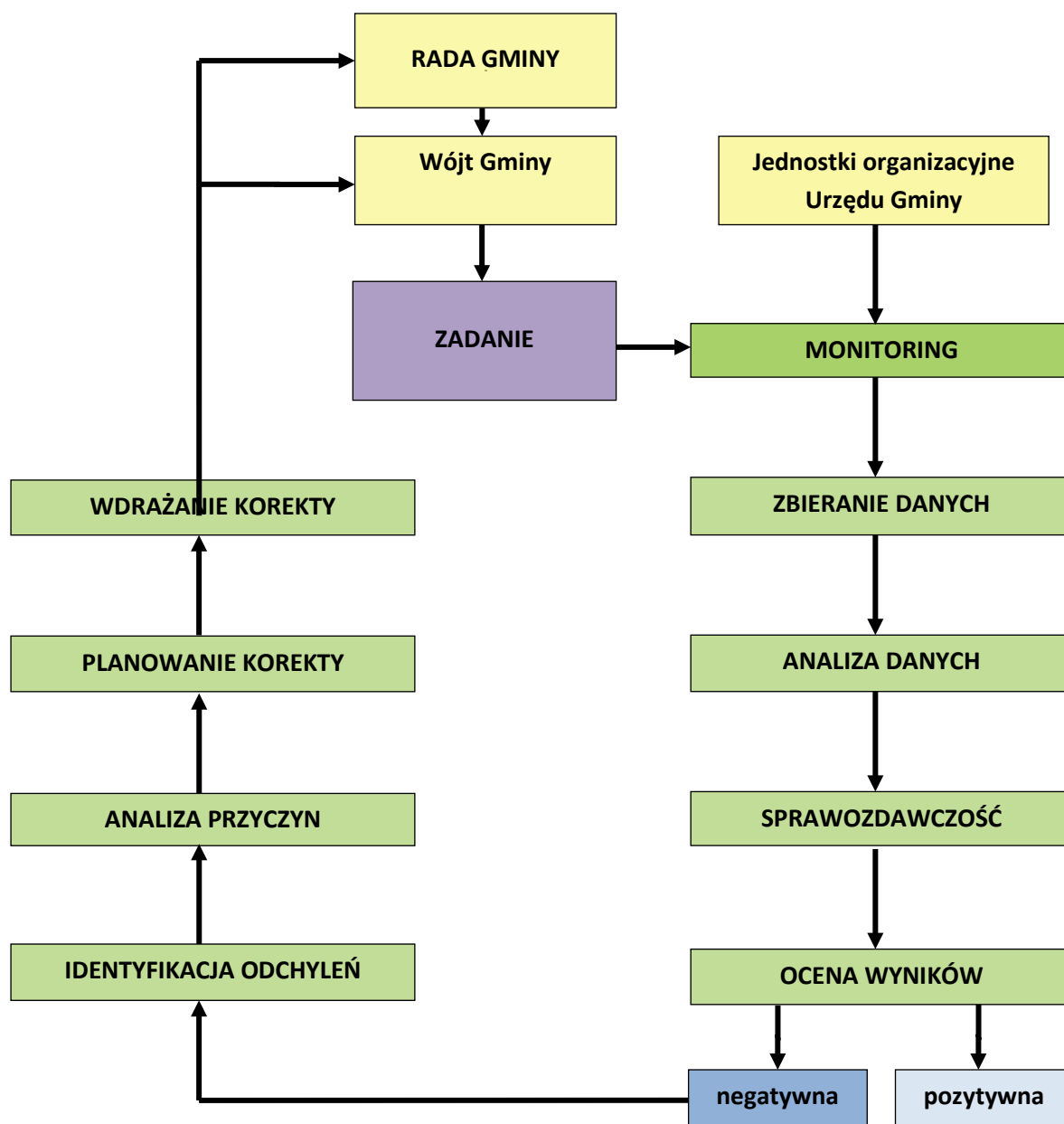
- przygotowanie propozycji optymalnego sposobu wdrożenia oraz ich przedkładanie do zatwierdzenia przez Wójta Gminy,
- określenie, analizowanie i ocena uwarunkowań organizacyjnych (w tym identyfikacja podmiotów współdziałających, wielkość niezbędnych środków finansowych i technicznych, harmonogram),
- nawiązanie i utrzymanie kontaktów z podmiotami współpracującymi,
- organizowanie i prowadzenie odpowiednich działań promocyjnych,
- obserwacja i monitoring procesu wdrażania ustaleń Strategii,
- informowanie Wójta Gminy i Rady Gminy o stanie realizacji wdrażanych zadań, o ewentualnych problemach realizacyjnych.

Urząd Gminy powinien kierować się następującymi zasadami:

1. Struktura Urzędu powinna być dostosowana do zarządzania strategicznego, charakteryzującego się dobrym przepływem informacji, zadania operacyjne powinny być przekazywane do wykonania pracownikom Urzędu,
2. Budżet gminy powinien służyć realizacji celów wynikających ze Strategii oraz wieloletniego planu inwestycyjnego,
3. Oprócz corocznego budżetu powinna być opracowana długofalowa polityka budżetowa,
4. Przygotowany powinien być wieloletni plan inwestycyjny, uwzględniany w budżetach rocznych,
5. Systematycznie zbierane będą informacje na temat istniejących i przygotowywanych programów pomocowych,

6. Kadra Urzędu Gminy powinna być przygotowana w zakresie sporządzania wniosków do programów pomocowych.

Wdrożenie Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża uwarunkowane jest dobrą współpracą z władzami samorządowymi powiatu i województwa.

Rysunek 5.1. Proces monitoringu wdrażania Strategii

V.2. Finansowe aspekty realizacji strategii

Efektywne wdrażanie zapisów Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomża wymaga silnego zintegrowania strony rzeczowej poszczególnych zadań strategicznych z finansowymi możliwościami ich realizacji.

Realizację zadań przewidzianych w ramach strategicznych programów rozwojowych, bezpośrednio lub pośrednio wspierać powinno wiele instytucji i programów pomocowych.

W szczególności zadania te powinny być finansowane ze środków:

- budżetu gminy,
- funduszy celowych,
- własnych podmiotów gospodarczych,
- własnych ludności,
- budżetu państwa,
- sektora bankowego,
- pomocy zagranicznej (środków funduszy i programów pomocowych).

Zostaną w tym celu wykorzystane różne formy finansowania:

- granty, dotacje i subwencje właściwe do konkretnych zadań,
- środki własne,
- pożyczki i kredyty preferencyjne,
- zapisy i darowizny.

Wybór i stosowanie określonej formy finansowania ekorozwoju, w tym ochrony środowiska, zależy będzie od trzech czynników:

- rodzaju przedsięwzięcia (działalność inwestycyjna, edukacja),
- statusu wnioskodawcy (samorząd, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne),
- rodzaju instytucji finansowej (bank, budżet, fundacje, itp.).

Gmina będzie czynić starania o uzyskanie wsparcia finansowo z programów pomocowych Unii Europejskiej, m.in. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego, a także programów krajowych.

Działalność gospodarcza osób fizycznych i gmin może zostać wsparta przez polskie banki komercyjne, w szczególności: Bank Gospodarstwa Krajowego, Bank Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych S.A. (kredyty ze środków własnych, z Banku Światowego, Banku Ochrony Środowiska S.A., ze środków Fundacji Wspomagającej Zaopatrzenie Wsi w Wodę).

Za pośrednictwem polskich banków firmy prywatne lub prywatyzujące się mogą też skorzystać z zagranicznych linii kredytowych na realizację projektów o charakterze rozwojowym, restrukturyzacyjnym i modernizacyjnym. Należą do nich: linia kredytowa ze środków Europejskiego Banku Inwestycyjnego czy Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju.

Do polskich funduszy i agencji wspierających działalność podmiotów gospodarczych należą:

- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Fundusz Pracy,
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- Krajowa Agencja Poszanowania Energii,
- Narodowa Agencja Poszanowania Energii.

W realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych o charakterze komercyjnym między innymi w sferze produkcji i handlu, środki publiczne (budżetu państwa, województwa, gminy) traktowane powinny być jako uzupełniające. Przedsięwzięcia te powinny być bowiem finansowane przede wszystkim przez potencjalnych i rzeczywistych użytkowników (konsumentów). Władze gminne powinny zaś przejawiać aktywność w tworzeniu warunków do uruchomienia kapitałów z funduszy podmiotów gospodarczych, instytucji pozarządowych i społeczeństwa.